

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ανάγκη (από πλευράς θεωρίας ποινικού δικαίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων) αυξημένης προστασίας του θύματος εγκλημάτων σεξουαλικής κακοποίησης

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ
Γεώργιος Ι. Πασιάς

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
*Χαράλαμπος
Παπαχαραλάμπος*



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΘΥΜΑΤΑ	5
1.1.Τα αδικήματα κατά των ηθών.....	5
1.2.Το ποινικό αδίκημα του βιασμού.....	6
1.2.1.Ο τρόπος αντίδρασης των θυμάτων βιασμού στο «στόχαστρο» της δικαιοσύνης.....	9
1.2.2. Η κοινωνική προκατάληψη προς τις γυναίκες θύματα βιασμού.....	13
1.2.3.Ο καθορισμός της φύσης του βιασμού υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	16
1.3.Το αδίκημα της σεξουαλικής κακοποίησης δια διείσδυσης.....	23
1.4.Σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων.....	25
1.5.Το ποινικό αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας.....	27
1.6.Κυπριακή έννομη τάξη και ανηλικότητα.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ	41
2.1.Εισαγωγή στα δικαιώματα των θυμάτων.....	41
2.2.Ευρωπαϊκό και Ευρωενωσιακό νομοθετικό πλαίσιο.....	42
2.2.1.Το νομικό πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	42
2.2.2.Τα δικαιώματα των θυμάτων στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	47
2.2.2.1.Η Απόφαση-Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ και η ερμηνεία της από το ΔΕΕ.....	47
2.2.2.2.Η διαφορά μεταξύ Απόφασης-Πλαίσιο και Οδηγίας.....	52
2.2.2.3.Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων.....	54
(α) Δικαιώματα τα οποία δεν άλλαξαν από την Απόφαση-Πλαίσιο.....	55
(β) Δικαιώματα και υποχρεώσεις που έχουν επεκταθεί σε σχέση με εκείνα της Απόφασης-Πλαίσιο.....	56
(γ) Σημαντικές αλλαγές από την Απόφαση-Πλαίσιο.....	58
2.2.2.3.1.Η ερμηνεία των διατάξεων της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στο πλαίσιο προδικαστικού ερωτήματος.....	61

2.2.3. Η εξισορρόπηση των δικαιωμάτων του θύματος και του κατηγορούμενου στο πλαίσιο της ποινικής δίκης.....62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.....68

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεώργιος Ι. Πασιάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία καταπιάνεται με την προβληματική της ανάγκης, υπό το πρίσμα ποινικού δικαίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για αυξημένη προστασίας των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση επί των αδικημάτων σεξουαλικής κακοποίησης που επέλεξε να αναφερθεί ο συγγραφέας. Τα εν λόγω αδικήματα είναι το αδίκημα του βιασμού, η σεξουαλική κακοποίηση δια διείσδυσης, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων και η παιδική πορνογραφία. Η μεγαλύτερη επικέντρωση του συγγραφέα αφορά το αδίκημα του βιασμού, το οποίο διασπά σε τρεις βασικές υποενότητες. Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου αναφέρεται στην Κυπριακή έννομη τάξη και στα αδικήματα σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων. Αφού παραθέτει την εθνική νομοθεσία και τις προβλεπόμενες ποινές κάνει μια σύντομη αντιπαραβολή μεταξύ των δύο για να καταδείξει την ανεπάρκεια των επιβαλλόμενων ποινών.

Ακολούθως, στο κεφάλαιο δύο επικεντρώνεται στα δικαιώματα των θυμάτων και παραθέτει εκτενώς το Ευρωπαϊκό και Ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο. Η κύρια ανάλυση περιστρέφεται μεταξύ της απόφασης-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ και της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ. Ο συγγραφέας παραθέτει με έναν μοναδικό και εξειδικευμένο τρόπο τα δικαιώματα που δεν άλλαξαν από την απόφαση-πλαίσιο, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που επεκτάθηκαν σε σχέση με κείνα που προνοούσε η απόφαση-πλαίσιο και τις σημαντικότερες αλλαγές που εντόπισε. Εν συνεχεία παραθέτει μια ειδική ενότητα αφορούσα την εξισορρόπηση των δικαιωμάτων του θύματος και του κατηγορούμενου στο πλαίσιο της ποινικής δίκης. Εν κατακλείδι, στο τρίτο κεφάλαιο παραθέτει κριτικές προσεγγίσεις και εισηγήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΘΥΜΑΤΑ

1.1. Τα αδικήματα κατά των ηθών

Κατά τον συγγραφέα¹, τα αδικήματα κατά των ηθών απεικονίζουν την εκάστοτε κοινωνική αντίληψη για τα ήθη, την ισότητα των φύλων, την ανεκτικότητα της απόκλιση από το θεωρούμενο ως φυσιολογικό, την δομή της οικογένειας και το γάμο. Η συνεχής εξέλιξη των κοινωνιών σε βάθος χρόνου και η έμμεση υιοθέτηση νέων τάσεων ή νορμών μέσω της Παγκοσμιοποίησης αναπόφευκτα οδηγεί σε έξαρση τους, η οποία ερχόμενη δοκιμάζει τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των κρατών. Η σεξουαλική εγκληματικότητα αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα φλέγον ζήτημα, το οποίο έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις, αφού σε συνεχή βάση σημειώνονται περιστατικά σεξουαλικών αδικημάτων. Ως εγκλήματα φέρουν ιδιαίτερης σοβαρότητας καθότι δεν στρέφονται μόνο κατά των ηθών, αλλά προσβάλλουν ταυτόχρονα την προσωπικότητα του θύματος². Βέβαια, η έννοια τους, υποκρύπτει δεκάδες παράνομες πράξεις και η κατηγοριοποίησή τους είναι δύσκολη λόγω των σημαντικών διαφορών στους τύπους τους.

Ακόμη και ως μια γενική κατηγορία, τα σεξουαλικά αδικήματα δεν είναι ξεκάθαρα οριοθετημένα, διότι σχεδόν οποιοδήποτε έγκλημα μπορεί να διαπραχθεί έχοντας κάποιο σεξουαλικό κίνητρο. Ένας φόνος για παράδειγμα, μπορεί να υποκρύπτει κάποιο κρυφό σεξουαλικό κίνητρο, που κυμαίνεται από τη συνηθισμένη περίπτωση της ζήλειας ή της επιθυμίας να απαλλαγεί κανείς από έναν σεξουαλικό σύντροφο³, μέχρι τη σπάνια περίπτωση ενός νεκρόφιλου⁴. Μια άλλη διαστροφή του σεξουαλικού

¹ Ο Γεώργιος Ι. Πασιάς, έχει φοιτήσει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στο τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης. Έχει αποκτήσει πτυχίο Νομικής από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, από το οποίο βραβεύτηκε ως αριστούχος και πρώτος φοιτητής του τμήματος Νομικής για το έτος 2018. Το 2019 εγγράφηκε στον δικηγορικό σύλλογο Λευκωσίας μετά την επιτυχία του στις εξετάσεις του Νομικού Συμβουλίου και έκτοτε ασκεί μάχιμη δικηγορία στα Κυπριακά Δικαστήρια. Αποτελεί ενεργό μέλος του δυναμικού της δικηγορικής εταιρείας κ.κ. Φοίβος, Χρίστος Κληρίδης & Συνεργάτες Δ.Ε.Π.Ε. και είναι υποψήφιος μεταπτυχιακός φοιτητής του Πανεπιστημίου Κύπρου στο τμήμα Ποινική Δικαιοσύνη & Ανθρώπινα Δικαιώματα.

² *Depo Suto Fuwokan v. Δημοκρατία*, Ποινική Έφεση Αρ. 246/2012, CY:AD:2014:B58, ημερ.24/01/2014.

³ Βλ. σχετικό αδίκημα γυναικοκτονίας (“femicide”).

⁴ *R. v. Van Beelen* (1973) 4 S.A.S.R. 353; Ο κατηγορούμενος χρησιμοποίησε ένα πτώμα για σεξουαλικό σκοπό και κατηγορήθηκε για κακομεταχείριση πτώματος, καθώς δεν υπήρχε συγκεκριμένο σεξουαλικό αδίκημα στη Νότια Αυστραλία. Βλέπε επίσης *R. v. Perini* (No.2) (2011) Q.C.A. 384, όπου ο κατηγορούμενος σκότωσε το θύμα και έπειτα προσπάθησε να βιάσει το πτώμα, αλλά δεν μπόρεσε να

ενστίκτου, όπως ο σαδισμός, μπορεί να οδηγήσει σε πρόκληση σωματικών βλαβών⁵. Η κτηνοβασία⁶ επίσης αντίκειται στα χρηστά ήθη και προκαλεί βλάβη στα ζώα η οποία ορθά ποινικοποιείται. Η αρπαγή ενός αντικειμένου από κάποιον «φετιχιστή», το οποίο ενδεχομένως θα χρησιμοποιήσει για σεξουαλικό σκοπό, σχετίζεται με το αδίκημα της κλοπής. Η ενόχληση που διαπράττει ευκαιριακά ένας ηδονοβλεψίας⁷, ειδικά όταν προβαίνει σε χρήση ηλεκτρονικών συσκευών για την καταγραφή μιας ευαίσθητης προσωπικής στιγμής τρίτων προσώπων, χωρίς την συγκατάθεσης τους, χρήζει επίσης κάποιας μορφής ποινικοποίησης. Η βαρύτητα της ηδονοβλεψίας από τη σκοπιά του θύματος, είναι η απώλεια της ιδιωτικής του ζωής και όχι η καθαυτή σεξουαλική παραβίαση. Παρομοίως, ίσως με πιο σοβαρές συνέπειες για το θύμα, είναι η περίπτωση της εκδικητικής πορνογραφίας (revenge porn), η οποία τα τελευταία χρόνια φαίνεται επίσης να είναι σε έξαρση.

Για σκοπούς της παρούσας εργασίας, επιλέχθηκαν, καθότι είναι πολύ σοβαρά και παρουσιάζουν έξαρση τα τελευταία χρόνια, το αδίκημα του βιασμού, η σεξουαλική κακοποίηση δια διείσδυσης, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων και η παιδική πορνογραφία. Το κάθε έγκλημα θα αναλυθεί ξεχωριστά, υπό το πρίσμα πάντοτε των προβληματικών που έχει εντοπίσει ο συγγραφέας και τις επιπτώσεις που επιφέρει στο θύμα.

1.2. Το ποινικό αδίκημα του βιασμού

Ο βιασμός έχει χαρακτηριστεί νομολογιακά, ως η χειρότερη μορφή κακοποίησης και εξευτελισμού που μπορεί να υποστεί ένας άνθρωπος⁸. Στην Κύπρο, προβλέπεται στο άρθρο 144 του Ποινικού Κώδικα (Κεφ.154) και εμπίπτει στην κατηγορία των ποινικών αδικημάτων κατά των ηθών. Η σοβαρότητα του αδικήματος αντανακλάτε στην ποινή

το πράξει επειδή δεν είχε σύση. Ο ίδιος προσπάθησε να εξηγήσει το κίνητρο για την απόπειρα του αυτή λέγοντας στο δικαστήριο ότι είχε καιρό να συνευρεθεί ερωτικά και ήθελε να απολαύσει την τελευταία στιγμή της ελευθερίας του. Στην υπόθεση *People v. Jones* (2012) 54 Cal.4th 1, ο κατηγορούμενος ισχυρίστηκε ότι οποιαδήποτε σεξουαλική επαφή με το θύμα έλαβε χώρα μετά θάνατον και επομένως δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνος για το σοβαρότερο αδίκημα του βιασμού ζωντανού ανθρώπου. Για να μην εθελουφλούμε και θεωρούμε την Κυπριακή κοινωνία αλώβητη περιστατικά νεκροφιλίας έλαβαν χώρα και στην Κύπρο.

⁵ R. v. Brown [1994] 1 A.C. 212.

⁶ Βλ. άρθρο 175, Ποινικού Κώδικα, Κεφ.154.

⁷ R. v. Hamilton (2008) Q.B.224.

⁸ Patrik Ivar Ivarsson v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ.159/2015, 29/11/2016.

που θέσπισε ο Νομοθέτης, ήτοι δια βίου φυλάκιση. Η κατηγορία των αδικημάτων κατά των ηθών δέχθηκε πρόσφατα τροποποίηση με αποτέλεσμα το ειρημένο άρθρο και τα ακόλουθα να προσομοιάζουν στο Αγγλικό Νομοθέτημα “*Sexual Offences Act 2003*”.

Ως απορρέει από το πρόσφατα τροποποιημένο λεκτικό του άρθρου 144, το αδίκημα δύναται να τελεστεί μόνο από άνδρα, ενόψει του ρητώς ζητούμενου ανδρικού γενετήσιου μορίου⁹. Η αγγλική νομολογία συμπληρώνει ότι δεν περιλαμβάνει μόνο το εκ γενετής προέλευσης ανδρικό μόριο αλλά και τις περιπτώσεις όπου ο δράστης προέβη σε αλλαγή φύλου¹⁰. Ο βιασμός προϋποθέτει την κολπική, πρωκτική ή στοματική διείσδυση του πέους στο σώμα του θύματος. Πριν την μεταρρύθμιση των σεξουαλικών αδικημάτων στην Αγγλία, ο βιασμός περιοριζόταν στην διείσδυση του πρωκτού και του κόλπου, κατηγοριοποιώντας την περίπτωση του εξαναγκασμού σε στοματικό έρωτα ως άσεμνη επίθεση. Λόγω της βαναυσότητας και των τραυμάτων που επιφέρει κάθε μορφή εξαναγκαστικής διείσδυσης, ο διαχωρισμός αυτός κρίθηκε ακατάλληλος και προτάθηκε η συμπερίληψη του στην έννοια του βιασμού¹¹. Η συμπερίληψη αυτή αποτελεί αδιαμφισβήτητα μια σημαντική επέκταση του νόμου¹².

Μια ακόμη μεταρρύθμιση βαρύνουσας σημασίας που αποκρυστάλλωνε τις φεμινιστικές ανησυχίες και αποκάλυπτε τη συστημική φύση της σεξουαλικής βίας, αφορούσε την παραδοσιακή αρχή του κοινοδικαίου όπου ο σύζυγος δεν μπορούσε να κριθεί ένοχος για βιασμό της συζύγου του. Η μόνη περίπτωση να καταδικαστεί ήταν για συνέργεια, σε περίπτωση που υποκινούσε άλλο πρόσωπο να προβεί σε σεξουαλική συνεύρεση με την σύζυγο του χωρίς την συγκατάθεση της¹³. Η εξαίρεση του συζύγου

⁹ Βλ. άρθρο 144 Ποινικού Κώδικα, Κεφ.154; «Όποιος έρχεται σε παράνομη συνουσία διά κολπικής, πρωκτικής ή στοματικής **διείσδυσης του πέους** στο σώμα άλλου προσώπου [...]».

¹⁰ R. v. Harris and McGuinness (1988) 17 N.S.W.L.R. 158 at 192-193; όπου ο Δικαστής Mathew J. ανέφερε τα εξής “*I cannot see that the state of a person’s chromosomes can or should be a relevant circumstance in the determination of his or her criminal liability. It is equally unrealistic, in my view, to treat as relevant the fact that the person has acquired his or her external attributes as a result of operative procedure. After all, sexual offences-with which we are particularly concerned here-frequently involve the use of the external genitalia. How can the law sensibly ignore the state of those genitalia at the time alleged offence, simply because they were artificially created or were not the same as at birth? [...] **The time, then has come when we must, for the purposes of the criminal law, give proper legal effect to successful reassignment surgery undertaken by transsexuals.**”.*

¹¹ Sexual Offences Review (SOR), “Setting the Boundaries, Reforming the Law on sex offences”, Home Office Communication Directorate, Vol. I, 2000, παρ.2.8.5.

¹² Dennis J. Baker, “Glanville Williams, Textbook of Criminal Law”, 4th ed., Sweet & Maxwell, 2015, par.13-004.

¹³ R. v. Cogan (1976) QB 217.

από το αξιόποιο του βιασμού επανεξετάστηκε από την Βουλή των Λόρδων στην απόφαση-ορόσημο **R. v. R.**¹⁴ και έκτοτε δεν έχει καμία εφαρμογή. Η αιτιολογία που στήριζε τον αναχρονιστικό αυτό κανόνα, ήταν ότι η συγκατάθεση της συζύγου δίδεται με τον γάμο και έκτοτε δεν μπορεί να ανακληθεί¹⁵. Η άποψη αυτή δεν συμβάδιζε με τα ανθρώπινα δικαιώματα και χαρακτηρίστηκε ως ασύμβατη με τα σύγχρονα πρότυπα της ισότητας¹⁶. Η κατάργηση της αναχρονιστικής αυτής μυθοπλασίας, δίχασε τον νομικό κόσμο καθότι αρκετοί ήταν της άποψης ότι δεν μπορούσε να έχει αναδρομική ισχύ, ήτοι για βιασμούς που έλαβαν χώρα πριν από την νομοθετική μεταρρύθμιση. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε την υπόθεση **R. v. C.**¹⁷, όπου ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε για βιασμό της συζύγου που έλαβε χώρα 22 χρόνια πριν την κατάργηση της εν λόγω ασυλίας¹⁸.

Το *actus reus* του αδικήματος έχει καθοριστεί νομολογιακά ως μια συνεχόμενη πράξη, δηλαδή από τη στιγμή της διείσδυσης μέχρι την στιγμή της απόσυρσης¹⁹. Εάν η αρχική διείσδυση του δράστη είναι συναινετική, μετατρέπεται σε βιασμό, όταν το θύμα ανακαλέσει την συναίνεση του κατά τη διάρκεια της συνεύρεσης και ο δράστης έχοντας την απαιτούμενη ένοχη διάνοια (*mens rea*) συνεχίσει να διεισδύει στο θύμα²⁰. Για να πληρείται το *actus reus* του αδικήματος, δεν απαιτείται η εκπερμάτωση, έχει λεχθεί ότι αρκεί ο ελάχιστος βαθμός διείσδυσης²¹. Εν παραδείγματι, σε περίπτωση κολπικού βιασμού, αρκεί η διείσδυση του πέους εντός των χειλών του αιδοίου της παραπονούμενης²². Σε κάθε περίπτωση, για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα πρέπει να αποδειχθεί η απουσία συναίνεσης του φερόμενου θύματος. Η απουσία συναίνεσης μετατρέπει αυτό που εναλλακτικά θα εκλαμβάναμε ως ερωτική συνεύρεση σε ένα σοβαρό αδίκημα.

¹⁴ R. v. R. (1992) A.C. 599.

¹⁵ Sir Mathew Hale, "The History of the Pleas of the Crown", Printed by E. and R. Nutt, Vol. I, 1736, σελ.629; "But the husband cannot be guilty of a rape committed by himself upon his lawful wife, for by their mutual matrimonial consent and contract the wife hath given up herself in this kind unto her husband, which she cannot retract".

¹⁶ Dennis J. Baker: 2015, παρ.13-004.

¹⁷ R. v. C. (2004) 1 W.L.R. 2098.

¹⁸ Στην μεταγενέστερη Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Αυστραλίας, *PGA v. The Queen* (2012) 245 C.L.R. 355, οι μειοψηφούντες Δικαστές Heydon J. και Bell J., έθιξαν το ζήτημα ότι η αλλαγή στην νομοθεσία δεν έπρεπε να εφαρμοστεί αναδρομικά.

¹⁹ Archbold: Criminal Pleading, Evidence and Practice, Sweet & Maxwell, 2017, par20-24, σελ.2.234.

²⁰ *Kaitamaki v. R.* (1985) A.C. 147 PC.

²¹ *Stanton* (1844) 1 Car & Kir 415.

²² *R. v. J.F.* (2002) EWCA Crim. 2936.

1.2.1. Ο τρόπος αντίδρασης των θυμάτων βιασμού στο «στόχαστρο» της Δικαιοσύνης

Παραδοσιακά, η «αγνότητα» των γυναικών σήμαινε πολλά για τους άνδρες και την κοινωνία εν γένει. Οι ανδροκρατούμενες κοινωνίες εκλάμβαναν την αγνότητα των γυναικών ως ένα ύψιστο αγαθό, το οποίο καλούνταν να προστατεύσουν οι ίδιες με κάθε κόστος, ακόμη και με την ίδια τους την ζωή²³. Οι αντιλήψεις αυτές, περιείχαν σε πεπαλαιωμένες νομοθεσίες των σεξουαλικών αδικημάτων, που ίσχυαν τότε, αλλά και σε σωρεία δικαστικών αποφάσεων, με τους δικαστές να εξετάζουν τις υποθέσεις βιασμού εφαρμόζοντας αναχρονιστικά κριτήρια. Εν προκειμένω, για να αποφανθούν εάν μια σεξουαλική συνεύρεση ήταν χωρίς την θέληση του θύματος, εξέταζαν αρχικά την ύπαρξη και έπειτα τον βαθμό και την διάρκεια αντίστασης του²⁴. Η αποτυχία ενός θύματος να τεκμηριώσει την όποια αντίσταση με τον τρόπο που ικανοποιούσε το εκάστοτε δικαστήριο εκλαμβάνετο ως ένδειξη της συναίνεσης του²⁵. Το οξύμωρο είναι ότι αυτές οι πεπαλαιωμένες αντιλήψεις τύγγχαναν επιβεβαίωσης από ιατρικούς συγγραφείς, που υποστήριζαν σθεναρά την άποψη των δικαστηρίων ότι κάθε γυναίκα που δεν ήταν πρόθυμη να προβεί σε μια ερωτική συνεύρεση μπορούσε να σταματήσει οποιονδήποτε άνδρα ανεξαρτήτως μεγέθους από το να προβεί σε διείσδυση²⁶.

Στην παρούσα ενότητα γίνεται μια σύντομη αναφορά στον τρόπο που εξέταζαν τα δικαστήρια τις περιπτώσεις βιασμού με γυναίκες θύματα και την ερμηνεία που παρείχαν για τον όρο της συναίνεσης.

Στην υπόθεση *Brown v. State*, λέχθηκε ότι για να αποδειχθεί η πλήρης έλλειψη συναίνεσης, το θύμα έπρεπε να αντισταθεί στην διείσδυση με τον πιο έντονο τρόπο, εξαντλώντας κάθε φυσικό μέσο ή ικανότητα που διαθέτει, ως επίσης να αποδειχθεί ότι τέτοια αντίσταση συνεχίζετο στον απαιτούμενο βαθμό και ένταση καθόλη την διάρκεια του βιασμού²⁷. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και η υπόθεση, *People v. Dohring*²⁸, στην

²³ Jennifer M. Brown, Sandra L. Walklate, 'Handbook on Sexual Violence', Routledge, 2012, σελ.73.

²⁴ Jennifer M. Brown, Sandra L. Walklate: 2012, σελ.73.

²⁵ Γεώργιος Ι. Πασιάς, Ζητήματα σχετικά με την συναίνεση σε ποινικές υποθέσεις βιασμού, ΕΝΘΑ, 2017, σελ.41

²⁶ Jennifer M. Brown, Sandra L. Walklate: 2012, σελ.74.

²⁷ *Brown v. State* (1906) 127 Wis. 193, 106 N.W. 536; "[...] the most vehement exercise of every physical means or faculty within the woman's power to resist the penetration of her person [...]"

²⁸ *People v. Dohring* (1874) 59 N.Y. 374.

οποία το αμερικανικό εφετείο, αφού ακύρωσε την καταδίκη ενός άνδρα για βιασμό 14χρόνης, ανέφερε χαρακτηριστικά τα εξής: “*Can the mind conceive of a woman, in the possession of her faculties and powers, revoltingly unwilling that this deed should be done upon her, who would not resist so hard and so long as she was able? And if a woman, aware that it will be done unless she does resist, does not resist to the extent of her abilities on the occasion, must it not be that she is not entirely reluctant?*”.

Το κριτήριο της αντίστασης των θυμάτων παρέμεινε ακλόνητο ακόμη και σε περιπτώσεις ακραίας βίας. Σημειώθηκαν περιπτώσεις όπου ενώ το θύμα ξυλοκοπήθηκε θανάσιμα το δικαστήριο απέρριψε την κατηγορία του βιασμού επειδή δεν ικανοποιήθηκε από τον βαθμό αντίστασης του θύματος²⁹. Σε άλλη περίπτωση δε, όπου ο κατηγορούμενος είχε ακινητοποιήσει πλήρως την παραπονούμενη και υπό την απειλή όπλου εξασφάλισε την σιωπή της, το δικαστήριο ήταν της άποψης ότι μπορούσε να αντισταθεί αλλά δεν το έπραξε επειδή η ίδια αποφάσισε ότι δεν θα είχε κανένα αποτέλεσμα³⁰. Σύμφωνα με τα όσα καταγράφει η απόφαση, το δικαστήριο θεωρούσε ότι η μαρτυρία του θύματος δεν έδειχνε ότι η απειλή για χρήση βίας ήταν τέτοια που εξουδετέρωσε την θέληση της ή ότι ήταν ανίκανη να αντιδράσει³¹.

Ωστόσο, παρόμοια στάση επέδειξαν και τα Αγγλικά Δικαστήρια. Εν παραδείγματι στην υπόθεση **R. v. Howard**³², λέχθηκε ότι «το Δικαστήριο για να καταδικάσει κάποιον για βιασμό πρέπει να λαμβάνει υπόψη του το κατά πόσο η παραπονούμενη έδειξε με οποιαδήποτε πράξη ή ενέργεια την έλλειψη συναίνεσης και κατά πόσο αυτή μεταφέρθηκε στον κατηγορούμενο...». Η Απόφαση αυτή έτυχε έντονης κριτικής και λίγα χρόνια αργότερα ανατράπηκε με την υπόθεση **R. v. Malone**³³. Στην τελευταία, το θύμα είχε

²⁹Perez v. State (1906) 50 Tex. Crim. 34; “[...] although some force be used; yet if she does not put forth all the power of resistance which she was capable of exerting under the circumstances it will not be rape.”.

³⁰ Βλ. σχετική αναφορά της απόφασης; “She testified that the threat of using a revolver was conditional upon her attempting again to cry out or give alarm; but her testimony clearly shows that she was not only capable of continuing but did continue resistance, to the utmost extent of her physical ability, to the last, or, if she ceased struggling before the consummation of the act, it was because **she thought it unavailing**; and that even after the threat of using a revolver by the defendant, she again attempted to cry out and give alarm, and that the defendant “ tried to shut her up.”.”

³¹Βλ. σχετική αναφορά της απόφασης; “The testimony does not show that the threat of personal violence overpowered her will, or so terrified her as to destroy or suspend, for the time being, all power of mental protest or physical resistance, or that she was so subjugated to the will of the defendant, by fear of death or of great personal injury, that she was incapable of voluntary action.”

³² R. v. Howard (1966) 50 Cr App R 56.

³³ R. v. Malone (1998) EWCA Crim 1462.

χάσει τις αισθήσεις του λόγω μέθης και δεν μπορούσε να υποδείξει με κάποιον τρόπο στον κατηγορούμενο την έλλειψη συναίνεσης της. Το δικαστήριο ανέφερε, ορθά αυτή τη φορά, ότι το “*actus reus*” του βιασμού δεν απαιτεί από την παραπονούμενη να υποδείξει ή να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο την έλλειψη συναίνεσης της. Τόνισε περαιτέρω ότι το ενδεχόμενο να υπέκυψε η παραπονούμενη σε μια πράξη σεξουαλικής επαφής, επειδή δεν ήταν σε θέση να αντισταθεί σωματικά λόγω του αλκοόλ που κατανάλωσε, δεν μπορεί να εκληφθεί ως συναίνεση. Σαφώς η απόφαση αυτή λαμβάνει μια πιο ανθρωπιστική και θυματοκεντρική σκοπιά του υπό συζήτηση θέματος.

Η απαίτηση της μέγιστης δυνατής αντίστασης, στον βαθμό και την ένταση που ζητούσαν τα δικαστήρια, ήταν πολύ δύσκολο να ικανοποιηθεί και πολλές φορές επικίνδυνο για τα θύματα³⁴. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, τέτοιες αναχρονιστικές αντιλήψεις, δεν ανταποκρίνονται στις περιπτώσεις που τα θύματα παραμένουν ήρεμα ή αδυνατούν να δείξουν έντονα σημάδια αντίστασης για να μην προκαλέσουν περισσότερη οργή ή θυμό στο δράστη³⁵. Θα είχε πράγματι ενδιαφέρον να εξετασθούν οι θέσεις ειδικών εμπειρογνομόνων στον χώρο του εγκλήματος, εάν σε κάθε περίπτωση είναι εφικτό, λογικό και ορθό τα θύματα επιθέσεων βιασμού να αντιμετωπίζουν τον δράστη με έντονο και μαχητικό τρόπο. Ο προβληματισμός του συγγραφέα εκτείνεται στις περιπτώσεις εκείνες που τέτοια συμπεριφορά ξεδιπλώνει όλο το μένος του δράστη με αποτέλεσμα να έχουμε μέχρι και την φόνευση του θύματος, όπως έγινε στην Κυπριακή υπόθεση *Lemonas v. The Republic*³⁶.

³⁴ Stephen J. Schulhofer, “Unwanted Sex: The Culture of Intimidation and the Failure of the Law”, Harvard University Press, 1998, σελ.19.

³⁵ Λάμπρου Δ. Καράμπελα, «Οι Βιαστές & Τα Θύματα τους», 1η έκδοση, Νομική βιβλιοθήκη, 2001, σελ.362. βλ. επίσης HH Judge Peter Rook QC, Robert Ward CBE, “Rook & Ward on Sexual Offences: Law and Practice”, 4th ed., Sweet & Maxwell, 2010, παρ. 23.09, σελ.934.

³⁶ *Lemonas v. The Republic* (1986) 2 C.L.R. 25; Ο κατηγορούμενος εισήλθε παράνομα στο διαμέρισμα του θύματος και με την απειλή μαχαιριού της ζήτησε να τον ακολουθήσει σε άλλο διαμέρισμα όπου επιχείρησε να την βιάσει. Το θύμα αρνήθηκε και αντιστάθηκε έντονα. Ο κατηγορούμενος άρπαξε το μαχαίρι την πρόλαβε πριν φτάσει στην έξοδο και την μαχαίρωσε 1 φορά στον λαιμό. Το θύμα κατάφερε να σηκωθεί και κρατώντας τον λαιμό του φώναζε με αδύναμη φωνή «δολοφόνε». Ο κατηγορούμενος την άρπαξε ξανά και αφού την έριξε στο πάτωμα την μαχαίρωσε 5-6 φορές στον λαιμό. Όταν διαπίστωσε ότι ήταν ακόμα ζωντανή, την αποτελείωσε κόβοντας τον λαιμό της. Στην συνέχεια οδήγησε την σωρό της στην μπανιέρα όπου ήταν γεμάτη νερό και βούτηξε το κεφάλι της μέσα. Μόλις σιγουρεύτηκε ότι ήταν νεκρή πέταξε την σωρό της μέσα στο μπάνιο.

Τέτοια λανθασμένα στερεότυπα οδηγούν σε αποτυχία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης να ανταποκριθεί ορθά στις ανάγκες των θυμάτων και να καταστείλει τέτοιες ακραίες μορφές βίας κατά πρόσωπου.

1.2.2. Η κοινωνική προκατάληψη προς τις γυναίκες θύματα βιασμού

Οι πολιτισμικοί μύθοι και τα στερεότυπα γύρω από το αδίκημα του βιασμού προωθούσαν λανθασμένα μηνύματα προς την κοινωνία, όπως ότι οι γυναίκες ευθύνονται για την θυματοποίηση τους ή ότι πολλές φορές ψεύδονται³⁷. Ανέκαθεν υπήρχε και συνεχίζει, εν μέρει, να υπάρχει μια καχυποψία και δυσπιστία απέναντι στις γυναίκες θύματα. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που σε έκθεση του “*Home Office*” της Αγγλίας, η οποία χρονολογείται το 2010, γίνεται σύσταση προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης να διεξάγει ανεξάρτητη ερευνητική έκθεση για να μελετήσει την συχνότητα των ψευδών καταγγελιών βιασμού, λόγω πεποίθησης ότι τέτοιες αβάσιμες καταγγελίες είναι πολλές σε αριθμό.³⁸

Η κληρονομιά αυτής της καχυποψίας επισφραγίζεται από τον Άγγλο Λόρδο Επικεφαλή Δικαστή “*Matthew Hale*”, ο οποίος απευθυνόμενος στους ενόρκους είπε ότι ο βιασμός «είναι μια κατηγορία που εύκολα διατυπώνεται και δύσκολα αποδεικνύεται...»³⁹. Ομοίως, ένας από τους κορυφαίους νομικούς του 20^{ου} αιώνα, ο “*Glanville Williams*”, ανέφερε ότι οι υποθέσεις αυτές υπόκεινται ιδιαίτερα στον κίνδυνο σκόπιμων ψευδών κατηγοριών που προκύπτουν από ζήλια, κακία ή απλώς από την άρνηση μιας γυναίκας να δεχθεί ότι συναίνεσε σε μια πράξη για την οποία έπειτα μετάνιωσε ή ντράπηκε⁴⁰.

Η σύνδεση του βιασμού ως ατιμωτικής πράξης, η απαίτηση της μέγιστης δυνατής αντίστασης και η δυσπιστία απέναντι στις γυναίκες θύματα, εξακολουθεί να παρουσιάζεται στις σύγχρονες διώξεις αυτού του αδικήματος. Το 1998, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιταλίας, ακύρωσε προηγούμενη καταδίκη για βιασμό με το σκεπτικό

³⁷ Mary White Stewart, Shirley A. Dobbin, Sophia I. Gatowski, “Real Rapes and Real Victims: The Shared Reliance on Common Cultural Definitions of Rape”, *Feminist Legal Studies*, Vol. IV, No.2, 1996, σελ.160.

³⁸ The Stern Review, A Report by Baroness Vivien Stern CBE of an Independent Review into How Rape Complaints are Handled by Public Authorities in England and Wales, Home Office, 2010, σελ.41.

³⁹ Sir Mathew Hale, “The History of the Pleas of the Crown: 1736, σελ.635; “*It is an accusation easily to be made and hard to be proved, and harder to be defended by the party accused, tho never so innocent.*”.

⁴⁰ Glanville Williams, “Corroboration – Sexual cases”, *Criminal Law Review* 662, 1962, σελ.159.

ότι το «στενό τζιν» που φορούσε η παραπονούμενη ήταν αδύνατο να αφαιρεθεί χωρίς την ενεργή συμμετοχή της⁴¹. Το Δικαστήριο τόνισε ότι το αναμενόμενο, ιδίως για ένα νεαρό κορίτσι, είναι να αντιστέκεται ενστικτωδώς σε όποιον επιχειρεί να το βιάσει με όλες τις δυνάμεις του. Το σκεπτικό αυτό αντανακλά ξεκάθαρα την προβληματική της προηγούμενης ενότητας, όπου η αδυναμία του θύματος να επιδείξει την μέγιστη δυνατή αντίσταση ερμηνεύεται εις βάρος της ως ελεύθερη συναίνεση στον βιασμό της. Η απόφαση αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και συνέβαλε στην γέννηση του κινήματος “*Denim day*” με το τζιν να γίνεται ένα διεθνές σύμβολο διαμαρτυρίας⁴². Την επόμενη ημέρα της Απόφασης, γυναίκες πολιτικοί παρέλασαν ως ένδειξη διαμαρτυρίας ενώπιον του ιταλικού κοινοβουλίου φορώντας τζιν.

Από το 1999 έως σήμερα, ακολούθησαν τρεις ακόμη υποθέσεις βιασμού στο Ανώτατο Δικαστήριο της Ιταλίας που επικαλέστηκαν αυτή την αποτρόπαια υπεράσπιση⁴³. Στις δύο εξ αυτών, η υπεράσπιση καταρρίφθηκε λόγω ενισχυτικής μαρτυρίας του παραπόνου του θύματος⁴⁴. Ωστόσο, η επίσημη ανατροπή ήρθε το 2008, όπου το ίδιο δικαστήριο έκρινε ότι το «τζιν» δεν ισοδυναμούσε με «ζώνη αγνότητας»⁴⁵. Συνεπώς, δεν εμπόδιζε τον κατηγορούμενο να αγγίξει τα ενδόμυχα μέρη του θύματος. Μετά από μια δεκαετία, η απόφαση αυτή συνέδραμε σε ακόμη ένα βήμα προς την κατεύθυνση της ισότητας των φύλων και του δικαιώματος των γυναικών στη σεξουαλική τους αυτονομία. Εν προκειμένω, άξια μνείας είναι και η θέση της “*MacKinnon*”, η οποία υποστηρίζει ότι ενώ η μη συναίνεση εστιάζει στον βιασμό ως στέρηση της σεξουαλικής

⁴¹ Cass., sez. III, 6 nov. 1998, n.1636, Riv. Pen. 1999, 258; Η 18χρονη παραπονούμενη είχε πέσει θύμα βιασμού από τον εκπαιδευτή οδήγησης κατά την διάρκεια ενός μαθήματος. Ο κατηγορούμενος με τη δικαιολογία ότι έπρεπε να παραλάβει μια άλλη κοπέλα που επίσης ενδιαφερόταν για μαθήματα οδήγησης, την οδήγησε σε απομονωμένη περιοχή, την ανάγκασε να βγει από το αυτοκίνητο, την έριξε στο έδαφος και αφού της έβγαλε το τζιν που φορούσε από το ένα πόδι, την βίασε. Έπειτα την επέστρεψε σπίτι της και την απείλησε να μην αναφέρει το συμβάν. Αργότερα την ίδια ημέρα το ανέφερε στους γονείς της, οι οποίοι την βοήθησαν να υποβάλει καταγγελία. Ο κατηγορούμενος συνελήφθη την ίδια ημέρα και έδωσε μια διαφορετική εκδοχή των γεγονότων. Παραδέχτηκε ότι είχε σεξουαλική επαφή με την παραπονούμενη αλλά δήλωσε ότι είχε συναινέσει. Στις 29 Φεβρουαρίου 1996, καταδικάστηκε για το αδίκημα της προσβολής της δημόσιας αιδούς και απαλλάχθηκε από τις υπόλοιπες κατηγορίες. Το 1998 το Εφετείο τον έκρινε ένοχο για όλες τις κατηγορίες και τον καταδίκασε σε φυλάκιση 2 ετών και 10 μηνών. Ο κατηγορούμενος άσκησε έφεση ενώπιον του Ακυρωτικού Δικαστηρίου όπου ακυρώθηκε η καταδίκη του με την αιτιολογία ότι το Εφετείο δεν είχε προβεί σε επαρκή και αυστηρό έλεγχο της αξιοπιστίας της παραπονούμενης και των περιστάσεων της υπόθεσης.

⁴² <https://www.denimdayinfo.org/why-denim> Προσβάσιμο στις 13/11/2021.

⁴³ Benedetta Faedi, “Rape, Blue Jeans, and Judicial Developments in Italy”, *The Columbia Journal of European Law Online*, Vol.16, 2009. Cass., sez. III, 10 june 2008, n.1457, *Foro it.* 2009, 2, 99.

⁴⁴ Cass., sez. III, 6 nov. 2001, *Foro it.* 2002, II, 287 και Cass., sez. III, 19 may 2006, n.22049.

⁴⁵ Cass., sez. III, 10 june 2008, n.1457, *Foro it.* 2009, 2, 99.

ελευθερίας και άρνηση της αυτοπραγμάτωσης, ο εξαναγκασμός, είτε πρόκειται για σωματική είτε άλλης μορφής βίας, εξισώνεται με έγκλημα ανισότητας.

Σχετικές έρευνες αποτυπώνουν ότι ένας αρκετά διαδεδομένος παράγοντας που δημιουργεί προκαταλήψεις στην κοινή γνώμη για τις γυναίκες θύματα βιασμού, είναι το προηγούμενο σεξουαλικό ιστορικό τους. Πολλές είναι οι περιπτώσεις άλλωστε που γυναίκες με πολλαπλούς σεξουαλικούς συντρόφους κατακρίθηκαν από την κοινή γνώμη και χαρακτηρίστηκαν ως «άσωτες, ανάρμοστες και άσεμνες»⁴⁶. Επιπρόσθετα, η σωματική ελκυστικότητα ή το ντύσιμο τους δημιουργεί πρόσθετες προκαταλήψεις εις βάρος τους κρίνοντας ότι αυτές ευθύνονται για τον βιασμό τους⁴⁷. Η έρευνα της Διεθνούς Αμνηστίας που δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 2005⁴⁸, στο πλαίσιο εκστρατείας για τα δικαιώματα των γυναικών, καταδεικνύει ότι το ένα τρίτο των πολιτών στο Ηνωμένο Βασίλειο καταλογίζει τις γυναίκες είτε πλήρως, είτε εν μέρει, υπόλογες για τον βιασμό τους, εάν ανταποκρίθηκαν σε κάποιο «φλερτ». Παρόμοιες απόψεις εκφράστηκαν για την ενδυμασία και τις περιπτώσεις όπου κατανάλωσαν αλκοόλ. Απόρροια τέτοιων αναχρονιστικών αντιλήψεων ήταν τα χαμηλά ποσοστά καταδίκης βιασμών στο Ηνωμένο Βασίλειο, με την Διεθνή Αμνηστία να τα χαρακτηρίζει ως σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁹.

Μια πιο πρόσφατη έρευνα του 2010⁵⁰, μαρτυρά ότι το 56% των συμμετεχόντων, θεωρούν ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι γυναίκες ευθύνονται για τον βιασμό τους. Όπως καταγράφει η έρευνα, οι περιστάσεις αυτές είναι⁵¹:

- Να ενδίδει σε κάποια άλλη σεξουαλική πράξη (73%)
- Να βρεθεί στο κρεβάτι με ένα άτομο (66%)
- Υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ/λιποθυμία (64%)
- Να ντύνεται προκλητικά (28%)

⁴⁶Hubert S. Field, "Rape Trials and Jurors' Decisions, Law and Human Behavior", Vol.3, No.4, 1979, σελ.264.

⁴⁷ Mark A. Whatley, "The effect of participant sex, victim dress, and traditional attitudes on causal judgments for marital rape victims", Journal of Family Violence, Vol. 20, No. 3, 2005, σελ.192.

⁴⁸ ICM, "Sexual Assault research: Summary Report", Prepared for Amnesty International UK, 2005.

⁴⁹ Janet Loveless, Misha Allen, Caroline Derry, "Complete Criminal Law: Text, Cases and Material", 7th ed., Oxford University Press, 2020, σελ.548.

⁵⁰ Opinion Matters, "Wake Up to Rape Research Summary Report", Prepared for the Havens (Sexual Assault Referral Centers), 2010.

⁵¹<http://www.womensgrid.org.uk/archive/2010/02/21/wake-up-to-rape-research-summary-report-of-haven-commissioned-survey/>. Προσβάσιμο στις 14/11/2021.

- Να χορεύει αισθησιακά με έναν άνδρα σε νυχτερινό κέντρο ή μπαρ (22%)
- Να ενδίδει σε «φλερτ» (21%)
- Να ανταποκρίνεται σε φιλή (14%)
- Να αποδέχεται ένα ποτό και να εμπλέκεται σε συζήτηση σε κάποιο μπαρ (13%)

Μια ιδιόμορφη περίπτωση που αξίζει επίσης να αναφερθούμε, είναι οι κατηγορίες για βιασμούς ή σεξουαλικές επιθέσεις από πρόσωπα που κατέχουν υψηλή κοινωνικοοικονομική θέση. Στις περιπτώσεις αυτές οι γυναίκες συχνά επικρίνονται ότι «κατασκευάζουν» ψευδείς κατηγορίες προκειμένου να αποκομίσουν χρηματικό όφελος, δημοσιότητα ή κύρος⁵². Μία τέτοια περίπτωση ήταν η καταγγελία βιασμού μιας καμαριέρας κατά του πρώην γενικού διευθυντή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), **Dominique Strauss-Kahn**⁵³. Αρκετοί δημοσιογράφοι έσπευσαν να σχολιάσουν καυστικά το όλο ζήτημα ειδικά μετά το αποτέλεσμα της ποινικής δίκης όπου ο *Strauss-Kahn* αθώωθηκε. Το οξύμωρο ωστόσο είναι ότι σε μεταγενέστερη τηλεοπτική συνέντευξη, ο ίδιος χαρακτήρισε το περιστατικό ως ένα «λάθος», το οποίο θα μετανιώνει για πάντα⁵⁴. Επίσης οξύμωρο είναι και το γεγονός ότι αφού απαλλάχθηκε από την ποινική διαδικασία, μετά από λίγες ημέρες, στο πλαίσιο της αγωγής που καταχώρησε το θύμα, λίγο πριν ξεκινήσει η δίκη έγινε συμβιβασμός με το ποσό να παραμένει άγνωστο, αν και φημολογείται ως αρκετά ψηλό⁵⁵. Το πρόσφατο κύμα καταγγελιών για βιασμούς και σεξουαλική κακοποίηση από υψηλού «προφίλ» δράστες στο πλαίσιο της εκστρατείας “**#MeToo**”, έχει εγείρει πολλά ερωτηματικά

⁵² Βλ. σχετική δήλωση του πρώην Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, Donald Trump, στις 26/09/2018 όπου μίλησε για τις 18 γυναίκες που τον έχουν κατηγορήσει για σεξουαλική ανάρμοστη συμπεριφορά, αναφερόμενος σε απώτερα κίνητρα. Πρωτότυπη δήλωση: “*I’m a very famous person, unfortunately. I’ve been a famous person for a long time, but I’ve had a lot of false charges made against me, really false charges. I know friends that have had false charges. People want fame, they want money, they want whatever [...]*”. <https://time.com/5407590/doanld-trump-less-likely-to-believe-kavanaugh-accusers/>. Προσβάσιμο στις 13/11/2021.

⁵³ William Saletan, “Sex, lies, and audiotape,” Slate.com, 2011, https://www.slate.com/articles/health_and_science/human_nature/2011/07/sex_lies_and_audiotape.html. Προσβάσιμο στις 13/11/2021.

⁵⁴ Steven Erlanger and Maïa de la Baume, “Strauss-Kahn Concedes ‘Error’ in Sexual Encounter with Maid”, Nytimes.com, 2011. <https://www.nytimes.com/2011/09/19/world/europe/in-interview-strauss-kahn-acknowledges-his-moral-failings.html> Προσβάσιμο στις 13/11/2021.

⁵⁵ Matt Williams, “Dominique Strauss-Kahn settles sexual assault case with hotel maid”, TheGuardian.com, 2012, <https://www.theguardian.com/world/2012/dec/10/dominique-strauss-kahn-case-settled>. Προσβάσιμο στις 13/11/2021.

σχετικά με την ετοιμότητα και την προθυμία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα σεξουαλικά εγκλήματα σε αυτές τις περιπτώσεις⁵⁶.

Αυτό που πρέπει να μας προβληματίσει είναι οι λόγοι που συχνά οι γυναίκες δεν καταγγέλλουν περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης τους. Όπως αποτυπώνεται σε σχετικές έρευνες η απροθυμία των γυναικών είναι λόγω της δυσπιστίας που θα συναντήσουν, της ψυχρής αντιμετώπισης από τις αστυνομικές αρχές, της ντροπής που νιώθουν και της αυτοενοχοποίησης τους συνεπεία των κοινωνικών προκαταλήψεων και το κυριότερο για να αποφύγουν τις επακόλουθες τραυματικές επιπτώσεις από τις εμφανίσεις τους στο δικαστήριο⁵⁷. Ειδικότερα προς το τελευταίο σημείο, το θύμα, ως ο κύριος μάρτυρας κατηγορίας, είναι αναπόφευκτο ότι θα δεχθεί τα πυρά της υπεράσπισης κατά την διαδικασία της αντεξέτασης όπου πιθανό να τεθούν πολλές προσβλητικές και εξευτελιστικές ερωτήσεις προκειμένου να υπονοηθεί ότι λέει ψέματα ή ότι κατασκεύασε τους ισχυρισμούς του.

1.2.3. Ο καθορισμός της φύσης του βιασμού υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας παρουσιάζει ορισμένες υποθέσεις του ΕΔΑΔ που ασχολήθηκαν με τις συνέπειες του βιασμού και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να διατυπωθεί στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομολογίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η παλαιότερη υπόθεση που εξέτασε την σεξουαλική βία, είναι η υπόθεση *Cyprus v. Turkey*⁵⁸, όπου η προσφεύγουσα κατήγγειλε μαζικούς και επαναλαμβανόμενους βιασμούς γυναικών όλων των ηλικιών, που συνοδεύονταν από πρόσθετη σωματική βία προς τα θύματα ή και την θανάτωση τους. Η Επιτροπή έκρινε ότι η μεταχείριση αυτή παραβίαζε το άρθρο 3 καθότι συνιστούσε απάνθρωπη μεταχείριση⁵⁹. Ωστόσο, ουδεμία εξήγηση δόθηκε γιατί η καταγγελλόμενη μεταχείριση δεν ισοδυναμούσε με βασανιστήρια. Η θέση αυτή θα μπορούσε εύλογα να αντιπαραβληθεί με την υπόθεση *Ireland v. The United Kingdom*, όπου συγκεκριμένες μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν

⁵⁶ Susanne Schwarz, Matthew A. Baum, Dara Kay Cohen, "(Sex) Crime and Punishment in the #MeToo Era: How the Public Views Rape", Springer, 2020.

⁵⁷ Janet Loveless, Misha Allen, Caroline Derry: 2020, σελ.546.

⁵⁸ Cyprus v. Turkey (1982) 4 E.H.R.R. 482.

⁵⁹ Επιπλέον, διαπίστωσε παραβιάσεις του Άρθρου 14 με βάση το γεγονός ότι η μεταχείριση αυτή στρεφόταν κατά μελών της ελληνοκυπριακής κοινότητας.

για την ανάκριση υπόπτων του IRA⁶⁰, κρίθηκαν ως βασανιστήρια. Η σύγκριση σχετικά με το που πρέπει να τεθεί η διαχωριστική γραμμή μεταξύ βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης είναι ξεκάθαρη. Ωστόσο, το Δικαστήριο στη συνέχεια αμφισβήτησε το συμπέρασμα της Επιτροπής κρίνοντας ότι οι τεχνικές ανάκρισης ισοδυναμούσαν μόνο με απάνθρωπη μεταχείριση⁶¹.

Στην υπόθεση *Aydin v. Turkey*⁶², μια νεαρή γυναίκα, ενόσω τελούσε υπό κράτηση, είχε βιαστεί και εκτεθεί σε σωρεία ταπεινωτικών πράξεων⁶³. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι «ο βιασμός κρατουμένου από υπάλληλο του κράτους πρέπει να θεωρείται ιδιαίτερα σοβαρή και αποτρόπαια μορφή κακομεταχείρισης, δεδομένης της ευκολίας με την οποία ο δράστης μπορεί να εκμεταλλευτεί την ευαλωτότητα και την εξασθενημένη αντίσταση του θύματός του.»⁶⁴. Επι τούτου ανέφερε ότι η διάκριση μεταξύ βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, γίνεται ενόψει της σοβαρότητας των πράξεων, επεξηγώντας ότι το «ειδικό στίγμα» των «βασανιστηρίων» αποδίδεται μόνο στην σκόπιμη απάνθρωπη μεταχείριση που προκαλεί σοβαρή και σκληρή προσβολή⁶⁵. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η συσσώρευση πράξεων σωματικής και ψυχικής βίας που

⁶⁰ Βλ. παρ.96 της Απόφασης; Οι μέθοδοι διατυπώνονται ως εξής: Εξαναγκασμός σε ορθοστασία, τοποθέτηση κουκούλας, στέρηση ύπνου, υποβολή σε δυνατούς θορύβους, στέρηση τροφής και νερού.

⁶¹ *Ireland v United Kingdom* (1979-1980) 2 EHRR 25.

⁶² *Aydin v. Turkey*, Application No.23178/94, 25/09/1997.

⁶³ Βλ. παρ.20 της Απόφασης (ελεύθερη μετάφραση); Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, κατά την άφιξή της στο αρχηγείο της χωροφυλακής, χωρίστηκε από τον πατέρα της και την κουνιάδα της. Κάποια στιγμή την οδήγησαν στον επάνω όροφο σε ένα δωμάτιο το οποίο αργότερα χαρακτήρισε ως «δωμάτιο βασανιστηρίων». Εκεί της έβγαλαν τα ρούχα, την έβαλαν μέσα σε ένα λάστιχο αυτοκινήτου και την γύριζαν γύρω-γύρω. Τη χτυπούσαν και την ψέκαζαν με κρύο νερό από πίδακες υψηλής πίεσης. Σε μεταγενέστερο στάδιο, μεταφέρθηκε ντυμένη αλλά με δεμένα μάτια σε ένα δωμάτιο ανάκρισης. Με την πόρτα του δωματίου κλειδωμένη, ένα άτομο με στρατιωτική ενδυμασία της αφαίρεσε με τη βία τα ρούχα, την ξάπλωσε ανάσκελα και τη βίασε. Όταν τελείωσε, πονούσε πολύ και ήταν γεμάτη αίμα. Την διέταξαν να ντυθεί και στη συνέχεια την πήγαν σε άλλο δωμάτιο. Σύμφωνα με την προσφεύγουσα, αργότερα την έφεραν πίσω στο δωμάτιο όπου είχε βιαστεί. Χτυπήθηκε για περίπου μία ώρα από διάφορα άτομα τα οποία την προειδοποίησαν να μην αναφέρει τι της είχαν κάνει.

⁶⁴ Βλ. παρ.83 της Απόφασης; “*While being held in detention the applicant was raped by a person whose identity has still to be determined. Rape of a detainee by an official of the State must be considered to be an especially grave and abhorrent form of ill-treatment given the ease with which the offender can exploit the vulnerability and weakened resistance of his victim. [...]*”

⁶⁵ Βλ. παρ.82 της Απόφασης; “*In order to determine whether any particular form of ill-treatment should be qualified as torture, regard must be had to the distinction drawn in Article 3 between this notion and that of inhuman treatment or degrading treatment. This distinction would appear to have been embodied in the Convention to allow the special stigma of “torture” to attach only to deliberate inhuman treatment causing very serious and cruel[...].*” **Βλ. επίσης** Antonio Cassese, “The prohibition on torture or inhuman or degrading treatment or punishment”, in Ronald St. J. MacDonald, Franz Matscher, Hebert Petzold (eds) “The European System for the Protection of Human Rights”, Nijhoff, 1993, σελ.241.

ασκήθηκαν στην προσφεύγουσα και η ιδιαίτερα σκληρή πράξη βιασμού στην οποία υποβλήθηκε, συνιστούσαν βασανιστήρια κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ⁶⁶.

Η υπόθεση αυτή ενέχει τη σημασία της, αφού για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε ότι ένας μεμονωμένος βιασμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως βασανιστήριο. Με τον τρόπο αυτό, αποκλίνει από το σκεπτικό της υπόθεσης *Cyprus*, στην οποία περιστατικά μαζικών βιασμών χαρακτηρίστηκαν ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση⁶⁷. Αξιοσημείωτη ωστόσο είναι και η αναφορά του Δικαστηρίου ως προς τις μόνιμες επιπτώσεις του βιασμού και τον συνακόλουθο εξευτελισμό του θύματος, όπου σημείωσε τα εξής: «ο βιασμός αφήνει βαθιά ψυχολογικά σημάδια στο θύμα, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στο πέρασμα του χρόνου τόσο γρήγορα όσο άλλες μορφές σωματικής και ψυχικής βίας. Η προσφεύγουσα βίωσε επίσης τον οξύ σωματικό πόνο της εξαναγκαστικής διείσδυσης, ο οποίος πρέπει να την άφησε να αισθάνεται εξευτελισμένη και βιασμένη τόσο σωματικά όσο και συναισθηματικά⁶⁸». Παρότι, η υπόθεση αφορούσε βιασμό της προσφεύγουσας από κρατικούς φορείς, η τοποθέτηση του Δικαστηρίου φαίνεται να αναφέρεται στον καθαυτό βιασμό ως πράξη ανεξάρτητα από την ιδιότητα του δράστη. Το σκεπτικό του ΕΔΑΔ, επαναλήφθηκε και στην μεταγενέστερη υπόθεση *Maslova and Nalbandov v. Russia*⁶⁹, όπου μια από τις προσφεύγουσες κατά τη διάρκεια της κράτησης της δέχθηκε επανειλημμένους βιασμούς και υποβλήθηκε σε διάφορες μορφές κακομεταχείρισης, όπως ξυλοδαρμούς, ασφυξία και έκθεση σε υψηλές τάσεις ρεύματος («ηλεκτροσόκ»)⁷⁰.

⁶⁶ Βλ. παρ.86 της Απόφασης; “[...] the accumulation of acts of physical and mental violence inflicted on the applicant and the especially cruel act of rape to which she was subjected amounted to torture in breach of Article 3 of the Convention.”

⁶⁷ Clare McGlynn, “Rape Torture and the European Convention on Human Rights”, *The International and Comparative Law Quarterly*, 2009, Vol.58, No.3, σελ.568.

⁶⁸ Βλ. παρ.83 της Απόφασης; “[...] rape leaves deep psychological scars on the victim which do not respond to the passage of time as quickly as other forms of physical and mental violence. The applicant also experienced the acute physical pain of forced penetration, which must have left her feeling debased and violated both physically and emotionally”.

⁶⁹ *Maslova and Nalbandov v. Russia*, Application No.839/02, 24/01/2008; Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η σωματική βία και ειδικότερα οι σκληρές πράξεις επαναλαμβανόμενου βιασμού που υπέστη η προσφεύγουσα συνιστούσαν βασανιστήρια κατά παράβαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ (βλ. παρ.108)

⁷⁰ Ως σκιαγραφούνται τα γεγονότα αφού η προσφεύγουσα αρνείτο να ομολογήσει την συμμετοχή της σε φόνο, μετά από απειλές και επιθέσεις, ένας από τους αστυνομικούς της έβαλε χειροπέδες την βίασε χρησιμοποιώντας προφυλακτικό και στη συνέχεια την ανάγκασε να προβεί σε πεολεξία. Σε δεύτερη φάση, αφού αρνήθηκε εκ νέου την συμμετοχή της, σε μια προσπάθεια να αποσπάσουν ομολογία οι δύο αστυνομικοί την έδεσαν και την χτύπησαν επανειλημμένα στο στομάχι, της έβαλαν μάσκα αερίου στο πρόσωπο προκαλώντας της ασφυξία και την εξέθεσαν σε ηλεκτρικό ρεύμα το οποίο ήταν συνδεδεμένο με τα σκουλαρίκια της. Όταν της επιτράπηκε να πάει στην τουαλέτα προσπάθησε ανεπιτυχώς να κόψει τις φλέβες της. Ακολούθως, οι αστυνομικοί κατανάλωναν αλκοόλ και συνέχισαν

Οι πρώτες υποθέσεις που αφορούσαν σεξουαλική κακοποίηση από ιδιώτες έδειξαν περαιτέρω πτυχές σύγχυσης. Στην υπόθεση *X and Y v. The Netherlands*⁷¹, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η απουσία ποινικών διατάξεων που προστατεύουν τα άτομα με νοητική αναπηρία από σεξουαλικές επιθέσεις, ισοδυναμούσε με παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης⁷². Το ΕΔΑΔ προέβη σε μια έντονη διάκριση μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, η οποία δε, μετέβαλλε την φύση της επίμαχης παράβασης, ορίζοντας τον βιασμό ως παραβίαση του άρθρου 3, όταν διαπράττεται από δημόσιο φορέα και παράλληλα ως παραβίαση του άρθρου 8, όπου διαπράττεται από ιδιώτη. Παρότι ο βιασμός μπορεί επίσης να κριθεί ως παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, η διατύπωση του ως επίθεση στο εν λόγω δικαίωμα δεν καλύπτει αποτελεσματικά τον βαθμό της βίας⁷³. Οι μεταγενέστερες υποθέσεις έδειξαν μεγαλύτερη προθυμία εκ πλευράς ΕΔΑΔ να αναγνωρίσει τις συνέπειες του βιασμού από ιδιώτες και να τους διατυπώσει ως επίθεση κατά της σωματικής και ψυχολογικής ακεραιότητας.

Οι απαρχές αυτού του γεγονότος γίνονται αντιληπτές στην υπόθεση *SW v. The United Kingdom*⁷⁴, όπου ο αιτητής υποστήριξε παραβίαση του δικαιώματος του δυνάμει του άρθρου 7 (*απαγόρευση της αναδρομικής ποινικής ευθύνης*), λόγω της απόφασης της Βουλής των Λόρδων στην υπόθεση *R v. R*⁷⁵. Το ΕΔΑΔ, έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση, τονίζοντας ότι οι αποφάσεις του Εφετείου και εν συνέχεια της Βουλής των Λόρδων, δεν έκαναν τίποτε περισσότερο από το να συνεχίσουν μια αισθητή γραμμή εξέλιξης της νομολογίας που καταργούσε την ασυλία του συζύγου από την ποινική δίωξη για βιασμό της συζύγου του⁷⁶. Ακολούθως, εξέφρασε ότι «ο ουσιωδώς εξουτελιστικός χαρακτήρας του βιασμού είναι τόσο προφανής ώστε το αποτέλεσμα των αποφάσεων του Εφετείου και της Βουλής των Λόρδων [...] δεν μπορεί να λεχθεί ότι έρχεται σε αντίθεση με το αντικείμενο και τον σκοπό του άρθρου 7. [...] Επιπλέον, η εγκατάλειψη της απαράδεκτης ιδέας του ασύλου του συζύγου έναντι δίωξης για τον βιασμό της συζύγου του ήταν σύμφωνη όχι μόνο με την πολιτισμένη αντίληψη περί γάμου,

τις αποτρόπαιες πράξεις τους βιάζοντας επανειλημμένα την προσφεύγουσα. (βλ. σχετικές παραγράφους 12-17, 29-32).

⁷¹ X and Y v. The Netherlands, Application No.8978/80, 26/03/1985.

⁷² Άρθρο 8 ΕΣΔΑ - Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

⁷³ Patricia Londono, "Defining rape under the European Convention on Human Rights", in Clare McGlynn, Vanessa E. Munro, "Rethinking Rape Law", Routledge, 2010, σελ.112.

⁷⁴ SW v. The United Kingdom, Application No. 20166/92, 22/11/1995

⁷⁵ Βλ. υποσημείωση 14.

⁷⁶ Βλ. παρ.43 της Απόφασης.

αλλά επίσης, και κυρίως, με τους θεμελιώδεις στόχους της Σύμβασης, η ουσία των οποίων είναι ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ανθρώπινης ελευθερίας.»

77.

Στην υπόθεση *E. v. The United Kingdom*⁷⁸, οι προσφεύγουσες είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση από τον πατριό τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Παρότι, ο πατριός τους είχε καταδικαστεί για άσεμνη επίθεση σε τρία από τα παιδιά, εντούτοις, συνέχισε να διατηρεί επαφές με την οικογένεια. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η καταγγελλόμενη μεταχείριση ήταν απάνθρωπη και εξευτελιστική υπό το πρίσμα ότι οι αρχές όφειλαν να γνωρίζουν ότι τα παιδιά διέτρεχαν κίνδυνο και συνακόλουθα να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν την περαιτέρω κακοποίηση τους. Η υπόθεση αυτή υπογραμμίζει τη σημασία που αποδίδει το Δικαστήριο στο **δόγμα των θετικών υποχρεώσεων**⁷⁹, οι οποίες δεν απαιτούν από τα κράτη μόνο να απέχουν από την παραβίαση των δικαιωμάτων, αλλά επιβάλλουν την υποχρέωση να διασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα των ιδιωτών δεν παραβιάζονται από άλλους ιδιώτες⁸⁰. Το εν λόγω δόγμα εφαρμόζεται ανεξαρτήτου ιδιότητας του δράστη, ήτοι εάν είναι ιδιώτης ή κρατικός οργανισμός, με

⁷⁷ Βλ. παρ.44 της Απόφασης; *“The essentially debasing character of rape is so manifest that the result of the decisions of the Court of Appeal and the House of Lords - that the applicant could be convicted of attempted rape, irrespective of his relationship with the victim - cannot be said to be at variance with the object and purpose of Article 7 (art. 7) of the Convention, namely to ensure that no one should be subjected to arbitrary prosecution, conviction or punishment (see paragraph 34 above). What is more, the abandonment of the unacceptable idea of a husband being immune against prosecution for rape of his wife was in conformity not only with a civilised concept of marriage but also, and above all, with the fundamental objectives of the Convention, the very essence of which is respect for human dignity and human freedom.”.*

⁷⁸ E. v. The United Kingdom, Application No.33218/96, 15/01/2003.

⁷⁹ Patricia Londono: 2010, σελ.114.

⁸⁰ Βλ. παρ.88 της Απόφασης; *“The obligation on High Contracting Parties under Article 1 of the Convention to secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in the Convention, taken together with Article 3, requires States to take measures designed to ensure that individuals within their jurisdiction are not subjected to torture or inhuman or degrading treatment, including such ill-treatment administered by private individuals (see A. v. the United Kingdom judgment of 23 September 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VI, p. 2699, § 22). These measures should provide effective protection, in particular, of children and other vulnerable persons, and include reasonable steps to prevent ill-treatment of which the authorities had or ought to have had knowledge (mutatis mutandis, Osman v. the United Kingdom, judgment of 28 October 1998, Reports 1998-VIII, § 116).”, Βλ. επίσης X and Y v. The Netherlands, par.23; “The Court recalls that although the object of Article 8 (art. 8) is essentially that of protecting the individual against arbitrary interference by the public authorities, it does not merely compel the State to abstain from such interference: in addition to this primarily negative undertaking, there may be positive obligations inherent in an effective respect for private or family life (see the Airey judgment of 9 October 1979, Series A no. 32, p. 17, para. 32). These obligations may involve the adoption of measures designed to secure respect for private life even in the sphere of the relations of individuals between themselves”.*

μόνη επιφύλαξη το κατά πόσο οι αρχές είχαν ή όφειλαν να έχουν γνώση. Ωστόσο, στην υπόθεση, στην *D.P. and J.C. v. The United Kingdom*⁸¹, όπου τα παιδιά είχαν υποστεί επανειλημμένα σεξουαλική κακοποίηση από τον πατριό τους, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν μπορούσε να αποδειχθεί ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες όφειλαν να γνωρίζουν την κακοποίηση αυτή και έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση του άρθρου 3⁸².

Ομοίως, στην υπόθεση *M.C. v. Bulgaria*⁸³, η προσφεύγουσα, η οποία κατά τους ουσιαστικούς χρόνους ήταν 14 ετών, κατήγγειλε ότι είχε βιαστεί από δύο άνδρες. Ο ποινικός κώδικας της Βουλγαρίας απαιτούσε ότι η καταγγελία μπορούσε να στοιχειοθετηθεί μόνο εάν το θύμα εξαναγκάστηκε σε σεξουαλική επαφή με τη χρήση απειλών ή βίας⁸⁴ και η υπόθεση διακόπηκε επειδή δεν υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία⁸⁵. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ. Περαιτέρω, επεσήμανε τις θετικές υποχρεώσεις των κρατών και δη της υποχρέωσης να προστατεύουν τη σωματική ακεραιότητα και την ιδιωτική ζωή του ατόμου και να παρέχουν αποτελεσματικά ένδικα μέσα για το σκοπό αυτό. Το Δικαστήριο ειδικότερα ανέφερε ότι οι υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 3 δεν ισχύουν μόνο για τους κρατικούς φορείς⁸⁶, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα κράτη έχουν θετική υποχρέωση που ενυπάρχει στα άρθρα 3 και 8 της Σύμβασης να θεσπίζουν διατάξεις ποινικού δικαίου που τιμωρούν αποτελεσματικά τον βιασμό και να τις εφαρμόζουν στην πράξη μέσω αποτελεσματικής έρευνας και δίωξης⁸⁷.

Η ανωτέρω νομολογία δεικνύει ότι ο βιασμός θεωρείται βασανιστήριο όταν διαπράττεται από κρατικούς φορείς, αλλά απάνθρωπη μεταχείριση όταν διαπράττεται από ιδιώτες. Αυτό ισχύει ακόμη και σε περιπτώσεις όπως η υπόθεση *E. v. The United*

⁸¹ *D.P. and J.C. v. The United Kingdom*, Application No. 38719/97, 10/10/2002.

⁸² Βλ. σχετικές παρ.110-114 της Απόφασης.

⁸³ *M.C. v. Bulgaria*, Application No.39272/98, 04/03/2004.

⁸⁴ Βλ. παρ. 80 της Απόφασης; *“The second sub-paragraph is the provision applicable in all other cases of alleged rape. Thus, where no special circumstances such as the state of helplessness of the victim are reported, an investigation into an alleged rape will concentrate on establishing whether or not the victim was coerced into having sexual intercourse by the use of force or threats.”*

⁸⁵ Βλ. παράγραφος 64 της Απόφασης.

⁸⁶ Βλ. παρ.151 της Απόφασης; *“[...] Such a positive obligation cannot be considered in principle to be limited solely to cases of ill-treatment by State agents [...]”*

⁸⁷ Βλ. παρ.153 της Απόφασης; *“On that basis, the Court considers that States have a positive obligation inherent in Articles 3 and 8 of the Convention to enact criminal -law provisions effectively punishing rape and to apply them in practice through effective investigation and prosecution.”*

Kingdom, όπου (i) ο αριθμός των πράξεων κακοποίησης υπερέβαινε κατά πολύ⁸⁸ εκείνες των υποθέσεων *Aydin* και *Maslova*, (ii) τα θύματα ήταν ευάλωτα, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους και (iii) η σχέση των θυμάτων με τον δράστη - πατριό τους, θα μπορούσε να λεχθεί ότι επέτρεψε στον τελευταίο να «*εκμεταλλευτεί την ευαλωτότητα και την εξασθενημένη αντίσταση τους*», μέσω της κατάχρησης της θέσης εξουσίας επ' αυτών. Στην υπό συζήτηση υπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η παρατεταμένη σεξουαλική κακοποίηση ισοδυναμεί με κακομεταχείριση⁸⁹, χωρίς καμία περαιτέρω αναφορά στην εκτεταμένη ψυχολογική κακοποίηση που βίωσαν αυτά τα παιδιά, η οποία φαινομενικά ήταν ισοδύναμη με την κακοποίηση που υπέστησαν οι προσφεύγουσες στις υποθέσεις *Aydin* και *Maslova*. Εν προκειμένω, ο συγγραφέας υιοθετεί το σκεπτικό της **McGlynn** ότι η διαφοροποίηση του βιασμού ως βασανιστηρίου από τον βιασμό ως απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση με αναφορά στην ιδιότητα του δράστη, σε αντίθεση με την καθαυτή φύση της πράξης, είναι προβληματική⁹⁰.

Ορισμένες φεμινιστικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι κάθε βιασμός πρέπει να χαρακτηρίζεται ως βασανιστήριο⁹¹. Παράλληλα, άλλες αμφισβητούν ακόμη και το κατά πόσο είναι στρατηγικά σοφό να χρησιμοποιείται ένας ουδέτερος, ως προς το φύλο, όρος «βασανιστήρια», σε εγκλήματα που είναι κατά βάση γενετήσια, τονίζοντας ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε απόκρυψη του έμφυλου στοιχείου⁹². Σύμφωνα με την **Londono** πρέπει να τονιστεί ρητά ο έμφυλος χαρακτήρας αυτού του εγκλήματος⁹³. Ίσως, η περαιτέρω ανάπτυξη της Νομολογίας του ΕΔΑΔ για τα βασανιστήρια να μας διαφωτίσει περισσότερο για το όλο ζήτημα, αφού ενδεχομένως να κληθεί να λάβει μια πιο ξεκάθαρη θέση. Το σημαντικό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι εάν το Δικαστήριο συνεχίσει να προωθεί το δόγμα των «θετικών υποχρεώσεων», απαιτώντας από τα κράτη να λαμβάνουν ακόμη πιο δραστικά μέτρα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα μπορούν να γίνουν περισσότερα για την πρόληψη της σεξουαλικής

⁸⁸ Βλ. *E. v. The United Kingdom*, par.89; “*The Court recalls that the four applicants allege that they suffered sexual and physical abuse from W.H. over a long period of time. [...]*”

⁸⁹ Βλ. συνέχεια παρ.89; “[...] *There is no doubt that the treatment described (see paragraph 43) falls within the scope of Article 3 of the Convention as inhuman and degrading treatment.*”

⁹⁰ Clare McGlynn: 2009.

⁹¹ Catharine A. MacKinnon, “Are Women Human?: and other international dialogues”, Harvard University Press, (2006), Κεφ. Ι, “Theory versus Reality”.

⁹² Clare McGlynn, “Rape as ‘Torture’? Catharine Mackinnon and Questions of Feminist Strategy”, *Feminist Legal Studies* 16(1), Springer, 2008, σελ.77.

⁹³ Patricia Londono: 2010, σελ.113.

βίας και την θέσπιση κατάλληλων διαδικασιών για την διερεύνηση των καταγγελιών και συνακόλουθα την διασφάλιση της δικαιοσύνης⁹⁴.

1.3. Το αδίκημα της σεξουαλικής κακοποίησης δια διείσδυσης

Η σεξουαλική επίθεση με διείσδυση ορίζεται στο άρθρο 146Α του Ποινικού Κώδικα (Κεφ.154) και τιμωρείται με ποινή φυλάκισης δια βίου. Το αδίκημα αυτό θεσπίστηκε για να καλύψει τις περιπτώσεις όπου διαπράττεται διείσδυση χωρίς την χρήση πέους. Παρότι τα δύο αυτά αδικήματα επισύρουν την ίδια ποινή, αναντίλεκτα το αδίκημα του βιασμού είναι πιο σοβαρό λόγω των κινδύνων που υποκρύπτει η διείσδυση ενός πέους, όπως για παράδειγμα η μετάδοση σεξουαλικών νοσημάτων, ακόμη δε, και στην πιο ακραία τους μορφή (HIV)⁹⁵.

Το αδίκημα μπορεί να διαπραχθεί από άνδρα και γυναίκα, καθώς η διείσδυση μπορεί να επιτευχθεί με *«οποιοδήποτε μέρος του ανθρώπινου σώματος ή με αντικείμενο»*⁹⁶. Επίσης, θύμα λογίζεται τόσο ο άνδρας όσο και η γυναίκα αφού όλοι οι άνθρωποι έχουν πρωκτό και στόμα⁹⁷. Η απαιτούμενη διείσδυση ικανοποιείται και στην παρούσα περίπτωση με τον ελάχιστο βαθμό διείσδυσης⁹⁸. Το αδίκημα αυτό προσφέρεται στις περιπτώσεις όπου το θύμα δεν ήταν σε θέση να αντιληφθεί, κατά την στιγμή της διείσδυσης, εάν αυτή έγινε με το πέος του δράστη. Όπου δηλαδή δεν μπορούν να παρασχεθούν «ασφαλή στοιχεία» σχετικά με το τι χρησιμοποιήθηκε για να επιτευχθεί η διείσδυση. Όπως και στο αδίκημα του βιασμού, η πράξη της διείσδυσης είναι μια συνεχόμενη πράξη. Εάν η αρχική διείσδυση είναι συναινετική, το αδίκημα διαπράττεται όταν ο δράστης συνεχίσει να διεισδύει στο θύμα μετά την ανάκληση της συναίνεσης. Σχετικά με την ένοχη διάνοια, αυτό που πρέπει να αποδειχθεί είναι ότι η πράξη της διείσδυσης ήταν εκ προθέσεως και ο κατηγορούμενος γνώριζε ότι το θύμα

⁹⁴ Clare McGlynn: 2009, σελ.568.

⁹⁵ Dennis J. Baker: 2015, παρ.13-014.

⁹⁶ «Σεξουαλική κακοποίηση διά διείσδυσης,146Α. Όποιος προβαίνει σε οποιαδήποτε κολπική, πρωκτική ή στοματική διείσδυση σεξουαλικής φύσεως στο σώμα άλλου προσώπου με οποιοδήποτε μέρος του σώματος ή αντικείμενο, χωρίς τη συναίνεσή του ή με συναίνεση η οποία δόθηκε υπό το κράτος βίας, απειλής ή φόβου είναι ένοχος κακούργηματος και υπόκειται στην ποινή της φυλάκισης δια βίου.»

⁹⁷ Στην περίπτωση που ο δράστης έβαζε τα δάχτυλά του στο στόμα του θύματος, θα κατηγορείτο για σεξουαλική επίθεση βάσει του εν λόγω άρθρου. Ωστόσο, εάν η πράξη του να χώσει τα δάχτυλα του στο στόμα του θύματος δεν ήταν σεξουαλική, θα μπορούσε να κατηγορηθεί για απλή επίθεση.

⁹⁸ R. v. Dermody (1956) I.R. 32.

δεν συναινεί. Όπου η διείσδυση γίνεται ακούσια, και ο κατηγορούμενος δεν είχε ειλικρινή επίγνωση των πράξεων του, κρίθηκε ότι δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα⁹⁹.

Μια ενδιαφέρουσα υπόθεση που απασχόλησε τα Δικαστήρια της Αυστραλίας είναι η **R. v. Mobilio**¹⁰⁰, στην οποία τέθηκε το ερώτημα εάν η δοθείσα συναίνεση ανακαλείται όταν αυτή παρασχέθηκε συνεπεία δόλου ή εξαπάτησης του θύματος. Για σκοπούς πληρότητας είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι με βάση το δίκαιο της Αυστραλίας, το υπό συζήτηση αδίκημα δεν είναι αυτόνομο αδίκημα όπως στην περίπτωση της Αγγλίας και της Κύπρου, αλλά υπάγεται στον ορισμό του βιασμού. Στην εν λόγω υπόθεση τα θύματα συναίνεσαν στον κατηγορούμενο, ο οποίος ήταν ιατρός, να εισάγει στον κόλπο τους ένα όργανο για σκοπούς υπερηχογραφικής εξέτασης. Όπως φάνηκε από τα γεγονότα της υπόθεσης, ο κατηγορούμενος εισήγαγε το εν λόγω όργανο αποκλειστικά για δική του σεξουαλική ικανοποίηση, αφού καμία από τις παραπονούμενες δεν έχριζε ανάγκης να υποβληθεί σε τέτοιας μορφής εξέταση. Πρωτόδικα καταδικάστηκε και ακολούθως άσκησε έφεση κατά της καταδίκης. Το Εφετείο με μια μακροσκελή απόφαση ακύρωσε τις προηγούμενες καταδίκες τονίζοντας ότι οι παραπονούμενες είχαν συναινέσει στην εισαγωγή του οργάνου στο πλαίσιο της ιατρικής εξέτασης και γνώριζαν την «φύση» και τον «χαρακτήρα» της πράξης. Αφ' ης στιγμής δεν διαφάνηκε καμία άλλη πράξη που να διαφέρει ουσιωδώς από αυτή που γνώριζαν, η συναίνεση τους κρίθηκε ως γνήσια και δεν ετίθετο ζήτημα δόλου ή εξαπάτησης. Το Δικαστήριο τόνισε ότι αυτό που πρέπει να αποδειχθεί για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα είναι ότι η διείσδυση δεν ήταν συναινετική. Εάν το θύμα συναίνεσε μόνο για ιατρικούς σκοπούς ενώ ο κατηγορούμενος ενήργησε, εν μέρει, για την σεξουαλική του ικανοποίηση είναι άσχετο.

⁹⁹ R. v. Luedecke (2008) 236 C.C.C. 3d 317; Ο κατηγορούμενος ενώ υπνοβατούσε είχε σεξουαλική επαφή με το θύμα. Κατηγορήθηκε για σεξουαλική επίθεση. Ισχυρίστηκε ότι κοιμόταν όταν έλαβε χώρα η σεξουαλική δραστηριότητα και δεν είχε επίγνωση του τι συνέβαινε, συνεπώς δεν ήταν σε θέση να ελέγξει τις ενέργειές του. Ο εναγόμενος πρόβαλε μόνο μία υπεράσπιση - μη ψυχική διαταραχή αυτοματισμού. Πρωτόδικα καταδικάστηκε και αθωώθηκε κατ' έφεση.

¹⁰⁰ R. v. Mobilio (1991) 1 V.R. 339.

1.4. Η Σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων

Λίγα εγκλήματα προκαλούν τέτοια ηθική αγανάκτηση και επιθυμία για κοινωνικά αντίποινα όσο η σεξουαλική κακοποίηση ενός παιδιού¹⁰¹. Το φαινόμενο αυτό απασχολεί έντονα την διεθνή κοινότητα καθώς επισυμβαίνει με ανησυχητική συχνότητα. Πρόσφατη έκθεση της *Unicef*, εκτιμά ότι 1 στα 8 παιδιά παγκοσμίως έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση σε κάποια στιγμή της ζωής του¹⁰². Στην Ευρώπη, εκτιμάται ότι περίπου 1 στα 5 παιδιά πέφτει θύμα κάποιας μορφής σεξουαλικής βίας, με ποσοστό 70-85% των θυμάτων να δηλώνουν ότι γνωρίζουν τον θύτη τους¹⁰³. Ωστόσο, οι περισσότεροι ειδικοί είναι της άποψης ότι το έγκλημα αυτό συμβαίνει με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα από ότι δείχνουν οι επίσημες στατιστικές¹⁰⁴. Ορισμένα στοιχεία άλλωστε μαρτυρούν ότι η πλειονότητα των κακοποιημένων παιδιών, ενδεχομένως έως και 2 στα 3, δεν το αποκαλύπτουν ποτέ¹⁰⁵. Σχετική έρευνα δεικνύει ότι τα περισσότερα θύματα δεν αποκαλύπτουν την κακοποίηση επειδή φοβούνται την απόρριψη ή τη δυσπιστία ή επειδή η κακοποίηση συνοδεύεται από απειλές που οδήγησαν σε ντροπή, αποσιώπηση και φόβο για αναζήτηση βοήθειας¹⁰⁶.

Αρκετοί ερευνητές είναι της άποψης ότι για πολλά παιδιά η αποκάλυψη της κακοποίησης είναι μια συνεχής διαδικασία και όχι απλά ένα γεγονός¹⁰⁷. Υποστηρίζεται ότι η αποκάλυψη γίνεται σταδιακά με την πάροδο του χρόνου και ως διαδικασία συχνά περιλαμβάνει άρνηση ή ανάκληση προηγούμενων αποκαλύψεων και στη συνέχεια

¹⁰¹ William P. Heck, "Basic Investigative Protocol for Child Sexual Abuse", FBI Law Enforcement Bulletin, 1999, σελ.19.

¹⁰² Action to end child sexual abuse and exploitation: A review of the evidence, United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, βλ. σελ. 10, 27, 32. <https://www.unicef.org/media/89096/file/CSAE-Report-v2.pdf>, Προσβάσιμο στις 15/11/2021.

¹⁰³ <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-child-sexual-abuse-in-sport>, Προσβάσιμο στις 15/11/2021.

¹⁰⁴ William P. Heck: 1999, σελ.19.

¹⁰⁵ Anne M. Nurse, 'Confronting Child Sexual Abuse: Knowledge to Action', Lever Press, 2020, σελ.58.

¹⁰⁶ Dr. Jennifer Martin, Conceptualizing the Harms Done to Children Made the Subjects of Sexual Abuse Images Online, Child & Youth Services, 2015, σελ.18.

¹⁰⁷ Connie Nicholas Carnes, 'Forensic evaluation of children when sexual abuse is suspected', 2nd ed., Huntsville, AL: National Children's Advocacy Center, 2000, σελ.21. Βλ. επίσης Angela Browne, 'The Victim's Experience: Pathways to disclosure', *Psychotherapy*, Vol.28, No.1, 1991, σελ.153; "Disclosure is almost always an ongoing process. It may begin with an initial quite dramatic first step, or it may manifest itself as a series of tentative revelations, hints, and explorations".

επαναδιατύπωση της κακοποίησης¹⁰⁸. Οι πεποιθήσεις αυτές απηχούν στις αίθουσες των Δικαστηρίων μέσω εμπειρογνομόνων, οι οποίοι τονίζουν ότι μακροσκελείς αποκαλύψεις με συγκεκριμένη αρχή, μέση και τέλος δεν είναι πάντοτε συμβατές με σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά¹⁰⁹. Κατά τον συγγραφέα, οι θέσεις αυτές δεικνύουν ότι δεν υπάρχει σαφή πρότυπο αποκάλυψης ενός τέτοιου συμβάντος, γεγονός το οποίο πρέπει να προβληματίζει τις διωκτικές αρχές και συνακόλουθα τα Δικαστήρια. Οποιαδήποτε τέτοιας φύσεως τυπική ασυνέπεια εκ πλευράς ανήλικου θύματος δεν πρέπει να το καθιστά αυτομάτως αναξιόπιστο.

Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό ή την προσέλκυση ενός παιδιού για να συμμετάσχει σε σεξουαλικές δραστηριότητες, είτε έχει επίγνωση του τι συμβαίνει είτε όχι. Οι δραστηριότητες δύναται να περιλαμβάνουν σωματική επαφή, συμπεριλαμβανομένων διεισδυτικών ή μη διεισδυτικών πράξεων, δραστηριότητες χωρίς επαφή, όπως η συμμετοχή των παιδιών στην προβολή ή στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού ή στην παρακολούθηση σεξουαλικών δραστηριοτήτων ή και η ενθάρρυνση τους να συμπεριφέρονται με σεξουαλικά ακατάλληλους τρόπους¹¹⁰. Όλες οι μορφές σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών συνδέονται μεταξύ τους λόγω του κοινού προστατευόμενου έννομου αγαθού. Ωστόσο, η χρήση ενός όρου με στόχο να καλύψει όλες τις μορφές της μπορεί να οδηγήσει αρκετές φορές σε σύγχυση, αφού λόγω της διαφορετικότητας τους η καθεμία χρήζει διαφορετικής αντιμετώπισης¹¹¹. Είναι κοινώς αποδεκτό άλλωστε ότι η έννοια του εγκλήματος δεν μπορεί να οριστεί με κάποιο καταληκτικό τρόπο. Αναλόγως, του συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων, των κοινωνικών εξελίξεων και την ανάπτυξη νέων επιστημονικών προβληματισμών, το

¹⁰⁸ Kamala London, Maggie Bruck, Daniel W. Shuman, Stephen J. Ceci, 'Disclosure of Child Sexual Abuse: What Does the Research Tell Us About the Ways That Children Tell?', *Psychology, Public Policy, and Law*, Vol.11, No. 1, 2005, σελ.195.

¹⁰⁹ *Lillie v. Newcastle City Council* (2002) EWHC 1600. Παρατίθεται αυτούσιο απόσπασμα από κατάθεση εμπειρογνώμονα: "[...] the majority of children who are sexually abused underreport the extent and severity of the abuse. If I would have heard about lengthy disclosures with a specific beginning, middle, and end to the story, I would have been less impressed since that type of recounting is not likely with sexually abused children, particularly preschoolers. The two most common types of reports that I hear from a sexually abused child of this age are either flat denials or fragmented segments of an incident".

¹¹⁰ Kate Wilson, Andrian L. James, 'The Child Protection Handbook: The Practitioner's guide to safeguarding children', 3rd ed., Baillière Tindall, 2007. Βλ. επίσης European status report on preventing child maltreatment, World Health Organization Regional Office for Europe, 2018, σελ.106

¹¹¹ Corinne May-Chahal, Maria Herczog, "Child Sexual Abuse in Europe, Council of Europe", 2003, σελ.3

έγκλημα παραμένει μια έννοια που αλλάζει μορφές, αναφέρεται σε διαφορετικές συμπεριφορές και χρήζει διαφορετικής αντιμετώπισης¹¹².

Σκιαγραφώντας τις επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, σαν πρώτο σχόλιο ο συγγραφέας σημειώνει ότι και μόνο από τον όρο του εγκλήματος υπονοείται άμεσα βλάβη¹¹³. Η σοβαρότητα των επιπτώσεων εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων όπως για παράδειγμα την ηλικία και το αναπτυξιακό στάδιο κατά τη στιγμή της κακοποίησης τους, τη διάρκεια της έκθεσης και το επίπεδο υποστήριξης που λαμβάνει μετά την αποκάλυψη της κακοποίησης¹¹⁴. Αδιαμφισβήτητα τα σεξουαλικά αδικήματα που διαπράττονται εις βάρος ανηλίκων, κατακεραυνώνουν και καταβαραθρώνουν τον ψυχικό τους κόσμο, εξοβελίζουν την οποιαδήποτε προοπτική ομαλής σεξουαλικής ανάπτυξης τους και δημιουργούν ανυπέρβλητα εμπόδια στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων λόγω των τραυματικών και συνάμα τραγικών εμπειριών που βίωσαν¹¹⁵. Σχετικές έρευνες δείχνουν ότι οι ενήλικες επιζώντες σεξουαλικής κακοποίησης αντιμετωπίζουν ποικίλα ζητήματα ψυχικής υγείας¹¹⁶. Οι περιπτώσεις αυτές περιλαμβάνουν κατάθλιψη, άγχος, αντικοινωνική συμπεριφορά, χρήση ουσιών και τάσεις αυτοκτονίας¹¹⁷.

1.5. Το ποινικό αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας

Το έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές μορφές εγκληματικότητας της σύγχρονης εποχής, η οποία μαστίζει τις σύγχρονες κοινωνίες και έχει λάβει, αδιαμφισβήτητα, επικίνδυνες διαστάσεις¹¹⁸. Παρότι ως φαινόμενο προϋπήρχε της τεχνολογικής εξέλιξης¹¹⁹, η ανάπτυξη του διαδικτύου και των σχετικών

¹¹² Αντώνης Δ. Μαγγανάς, Γρηγόρης Λάζος, Δέσποινα Σβουρδάκου, *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ.8.

¹¹³ Anne M. Nurse: 2020, σελ.71.

¹¹⁴ Dr. Jennifer Martin: 2015, σελ.5.

¹¹⁵ Νίκος Παρασκευόπουλος, Ευτύχης Φυτράκης, *Αξιόποινες Σεξουαλικές Πράξεις*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011, σελ. 257-259.

¹¹⁶ Natacha Godbout, John Briere, Stéphane Sabourin, Yvan Lussier, "Child Sexual Abuse and Subsequent Relational and Personal Functioning: The Role of Parental Support", *Child Abuse & Neglect* 38, Elsevier, 2014, σελ.317–325.

¹¹⁷ David M. Fergusson, Joseph M. Boden, L. John Horwood, "Exposure to Childhood Sexual and Physical Abuse and Adjustment in Early Adulthood", *Child Abuse & Neglect* 32, Elsevier, 2008, σελ.608.

¹¹⁸ Βάγια Χρ. Πολυζωίδου, *Το αξιόποινο της πορνογραφίας ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ.25.

¹¹⁹ Susan H. Edwards, "Pretty Babies: Art, Erotica or Kiddie Porn?", *History of Photography*, Vol.18, Issue 1, 1994, σελ.34-36.

τεχνολογιών αδιαμφισβήτητα κατέστησε την πρόσβαση, την παραγωγή και την διανομή του παιδικού πορνογραφικού υλικού ευκολότερη από ποτέ¹²⁰. Η πορνογραφία ανηλίκων¹²¹ και μάλιστα μέσω διαδικτύου είναι αναμφίβολα ένα από τα εγκλήματα με ιδιαίτερη ηθική απαξία¹²². Λόγω των επικίνδυνων διαστάσεων που λάμβανε το εν λόγω φαινόμενο, σωρεία διακρατικών συμβάσεων έσπευσαν να θέσουν φραγμούς στην περαιτέρω εξάπλωση του και να ασκήσουν πίεση στα κράτη ώστε να λάβουν άμεσα μέτρα για την καταπολέμηση του.

Είναι πάγια θέση των ακαδημαϊκών ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι η εξακρίβωση των πραγματικών προθέσεων όσων αρέσκονται σε τέτοιου είδους υλικό¹²³. Παρότι τα κίνητρα συλλογής της παιδικής πορνογραφίας δεν είναι ξεκάθαρα, ορισμένες έρευνες επιχείρησαν να δώσουν κάποια εξήγηση ως προς την χρήση αυτού του αποτρόπαιου υλικού. Σύμφωνα με τον *Lanning*¹²⁴ το υλικό παιδικής πορνογραφίας δύναται να χρησιμοποιηθεί: (i) για διέγερση και ικανοποίηση των σεξουαλικών τους ορέξεων, (ii) για να μειώσουν τις αναστολές υποψήφιων θυμάτων, νοείται να χρησιμοποιήσουν άλλες εικόνες παιδιών ως εργαλείο αποπλάνησης και ενθάρρυνσης ή ως πρόσχημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης για να διεγείρουν μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά (iii) για σκοπούς εκβιασμού, διασφαλίζοντας την σιωπή του θυματοποιημένου παιδιού ή (iv) για να αποκομίσουν κάποιο οικονομικό όφελος από την πώληση του. Η έρευνα της

¹²⁰ Sungmi Park, Yunsik Jake Jang, Joshua I. James, "Possession of Child Exploitation Material in Computer Temporary Internet Cache", *Journal of Digital Forensics, Security and Law*, Vol.12, No.3, 2017, σελ.7.

¹²¹ Η δυσκολία υιοθέτησης ενός ενιαίου ορισμού απασχόλησε για αρκετά χρόνια την Διεθνή Κοινότητα. Ο ορισμός της «παιδικής πορνογραφίας» χρονολογείται σε πρώτη φάση το 2000, όπου δόθηκε μέσω του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του παιδιού (βλ. Άρθρο 2.c). Ακολούθως, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Κυβερνοέγκλημα προσέδωσε μια σαφώς πιο οριοθετημένη ερμηνεία (βλ. Άρθρο 9.2), η οποία επαναλήφθηκε και σε μεταγενέστερα νομοθετικά κείμενα όπως η Απόφαση-Πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ (βλ. Άρθρο 1.b) και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (βλ. Άρθρο 20.2). Ερχόμενη, η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2011/92/ΕΕ, αντικατέστησε την προαναφερόμενη Απόφαση-Πλαίσιο και έδωσε έναν πιο λεπτομερή ορισμό (βλ. Άρθρο 2.c).

¹²² Ειρήνη Κ. Χρυσογιάννη, Αντεισαγγελέας Εφετών, Εισήγηση «Πορνογραφία ανηλίκων, άρθρο 348Α Π.Κ. – Η έννοια της «παραγωγής» πορνογραφικού υλικού», Εθνική Σχολή Δικαστών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, «Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Ποινική, αστική και πειθαρχική ευθύνη», Θεσσαλονίκη 22/23 Απριλίου 2021, σελ.1.

¹²³ Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ), Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, εποπτεία Δημήτριος Κιούπης, επιμέλεια Αιμιλία Ιωαννίδου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ.32.

¹²⁴ Kenneth V. Lanning, "Child Molesters: A Behavioral Analysis", *National Center for Missing and Exploited Children*, 3rd ed., 1992, σελ.28-29.

Healy εντάσσει ακόμη ένα στοιχείο, ήτοι (v) την επικύρωση και αιτιολόγηση της παιδοφιλικής συμπεριφοράς τους. Νοείται να συνειδητοποιήσουν ότι η συμπεριφορά και η εμμονή τους δεν είναι αφύσικη αλλά την μοιράζονται χιλιάδες άλλοι άνθρωποι¹²⁵.

Σε μια πιο ευρεία ανάλυση, ο συγγραφέας παραθέτει κατωτέρω τους λόγους που θεωρεί την κυκλοφορία αυτού του υλικού επιβλαβή για τα θύματα και την κοινωνία και οι οποίοι συνηγορούν στην καθολική απαγόρευση του. Η κατωτέρω ανάλυση συνδέεται με τα προαναφερόμενα ευρήματα της χρήσης του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων.

Η παιδική πορνογραφία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, αφού αποτελεί την επίσημη καταγραφή σεξουαλικών επιθέσεων σε παιδιά¹²⁶. Αντικειμενικά άλλωστε, τέτοιο υλικό δεν μπορεί να παραχθεί χωρίς σεξουαλική κακοποίηση ενός παιδιού, πλην των περιπτώσεων όπου οι εικόνες είναι δημιουργήματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, οι λεγόμενες «ψευδοφωτογραφίες», οι οποίες επίσης απαγορεύονται με αυστηρές ποινές. Παρότι, η απλή κατοχή τέτοιου υλικού δεν οδηγεί άμεσα σε βλάβη των ανήλικων προσώπων, έμμεσα συμβάλει σ' αυτή, αφού ενθαρρύνει και υποθάλλει την κακοποίηση τους¹²⁷. Ενδιαφέρον συγκεντρώνει η θέση του *Carr*, ο οποίος κατατάσσει τους κατόχους ως ενεργούς κακοποιούς δια αντιπροσώπου (“*active abusers by proxy*”), υποστηρίζοντας ότι δεν θα μπορούσαν να κατέχουν το επίμαχο υλικό εάν κάποιος άλλος δεν διεκπεραίωνε την κακοποίηση γι' αυτούς¹²⁸. Ομοίως, ο ακαδημαϊκός *Philippe Jougleux*, αναφέρει ότι «*άσχετα εάν πραγματικά ο απλός θεατής δεν συμμετέχει ο ίδιος στην κακοποίηση, είναι ποινικά υπεύθυνος για την θέαση καθώς και μακροοικονομικά είναι η ζήτηση για τέτοιο υλικό που στηρίζει την παραγωγή*¹²⁹».

Το ίδιο σκεπτικό αποτυπώνουν και οι Δικαστικές Αποφάσεις. Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά στην υπόθεση *R. v. Sharpe*¹³⁰, ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «η κατοχή

¹²⁵ Marilyn Strachan Petron, Michael Durfee, Kevin Coulter, “Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management”, Volcano Press, 2003, σελ.124.

¹²⁶ Ian O’ Donnell, Claire Milner, “Child Pornography: Crime, Computers and Society”, Willan Publishing, 2007, σελ.69.

¹²⁷ Ίδρυμα Μαραγκοπουλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ) : 2007, σελ.33-34.

¹²⁸ John Carr, “Child Abuse, Child Pornography and the Internet”, NCH, 2003, σελ.9.

¹²⁹ Philippe Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου - Νομικές Πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ.141

¹³⁰ R. v. Sharpe (2001) 1 S.C.R. 45.

παιδικής πορνογραφίας συμβάλλει στην αγορά παιδικής πορνογραφίας, μια αγορά η οποία με τη σειρά της ωθεί την παραγωγή που συνεπάγεται την εκμετάλλευση παιδιών¹³¹. [...] η παραγωγή παιδικής πορνογραφίας τροφοδοτείται από την αγορά της, και η αγορά με τη σειρά της τροφοδοτείται από εκείνους που επιδιώκουν να την κατέχουν¹³²». Στην Κυπριακή υπόθεση *Makamian*¹³³, το Ανώτατο Δικαστήριο τόνισε ότι «η αναζήτηση και η κατοχή μέσω διαδικτύου τέτοιου πορνογραφικού υλικού αυξάνει τη ζήτηση και ενθαρρύνει τους εμπνευστές της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων να συνεχίζουν το έργο τους». Συνακόλουθα, η κατοχή συντηρεί και ενισχύει την αγορά της παιδικής πορνογραφίας, θεμελιώδης λίθος της οποίας είναι η κακομεταχείριση και σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων¹³⁴.

Μια επιμέρους προβληματική, είναι η υποκίνηση των θεατών σε ενεργή κακοποίηση παιδιών. Μέσα από σχετικές μελέτες προκύπτουν διφορούμενες απόψεις. Αφενός, υποστηρίζεται ότι μπορεί να έχει μια θετική λειτουργία για ορισμένους δράστες οι οποίοι θα χρησιμοποιήσουν το υλικό αυτό για να κατευνάσουν τις ορμές τους¹³⁵, και αφετέρου λέγεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των κατόχων παιδικής πορνογραφίας επιθυμούν την σεξουαλική συνεύρεση με ανήλικους, ασχέτως εάν δεν το έχουν συνειδητοποιήσει ακόμα¹³⁶. Οι ερευνητές του “*COPINE Project*” έλαβαν συνεντεύξεις από καταδικασμένους χρήστες παιδικής πορνογραφίας και διαπίστωσαν ότι ενώ ορισμένοι είχαν καταδικαστεί για σεξουαλικά αδικήματα κατά παιδιών, κάποιοι άλλοι όχι¹³⁷. Ο *Carr*, πιστεύει ότι αφ’ ης στιγμής η παιδική πορνογραφία τροφοδοτεί τη σεξουαλική φαντασίωση σχετικά με σεξουαλικές σχέσεις ενηλίκων-παιδιών, ακόμη και αν ισχύει για μια μειοψηφία των περιπτώσεων, η εξάλειψη αυτού του υλικού

¹³¹ Βλ. παρ.28 της Απόφασης.

¹³² Βλ. παρ.92 της Απόφασης.

¹³³ Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Aram Makamian (2007) 2 ΑΑΔ 405, Ποινική Έφεση 258/2006, ημερ.19/07/2007.

¹³⁴ Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ) : 2007, σελ.34.

¹³⁵ Daniel Lee Carter, Robert Alan Prentky, Riamond A. Knight, Penny L. Vanderveer, Richard J. Boucher, “Use of Pornography in the Criminal and Developmental Histories of Sexual Offenders”, *Journal of Interpersonal Violence*, Vol.2, No.2, 1987, σελ.197, 207.

¹³⁶ Susan S. M. Edwards, “Prosecuting Child Pornography: Possession and Taking of Indecent Photographs”, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2002, σελ.13-14., βλ. επίσης Tim Tate, “Child Pornography: An Investigation”, Methuen Publishing, 1990.

¹³⁷ Ethel Quayle, Max Taylor, “Child Pornography and the Internet: Perpetuating a Cycle of Abuse”, in *Deviant Behavior*, Vol.23, Issue 4, 2002.

μειώνει στην ολότητα του τον κίνδυνο σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών¹³⁸. Κατά τον συγγραφέα η θέση αυτή είναι και η πιο ενδεδειγμένη.

Η υπόθεση *Curley v. North American Boy Love Association*¹³⁹ είναι ένα κλασικό παράδειγμα γιατί υπάρχει έστω μια αμυδρή πεποίθηση ότι η παιδική πορνογραφία υποκινεί τους χρήστες να κακοποιήσουν σεξουαλικά τα παιδιά. Η εν λόγω αγωγή καταχωρήθηκε από τους γονείς ενός ανήλικου, ο οποίος δολοφονήθηκε από δύο δράστες όταν προσπάθησαν να τον κακοποιήσουν σεξουαλικά. Το νεαρό παιδί αντιστάθηκε και ο ένας εκ των δραστών τον φίμωσε με ένα πανί εμποτισμένο με βενζίνη, όπου και συνεπεία τούτου επήλθε ο άδικος θάνατος του. Στη συνέχεια οι δράστες σοδόμισαν το πτώμα του και το πέταξαν σε ένα ποτάμι. Προτού επιχειρήσουν να του επιτεθούν σεξουαλικά υπάρχει μαρτυρία ότι οι άνδρες είχαν πρόσβαση στην ιστοσελίδα της Εναγόμενης. Περαιτέρω, κατά τη σύλληψη του ενός εντοπίστηκαν έντυπα τεύχη της Εναγόμενης στο αυτοκίνητο του και ένα ημερολόγιο στην οικία του στο οποίο είχε γράψει για την αποπλάνηση νεαρών αγοριών και τον τρόπο που του άλλαξε την ζωή η Εναγόμενη¹⁴⁰. Μέσω της αγωγής, οι γονείς ισχυρίστηκαν ότι η Εναγόμενη χρησιμοποιείτο ως δίκτυο παιδόφιλων και παιδεραστών, προάγοντας την παιδική πορνογραφία και άλλες εγκληματικές σεξουαλικές δραστηριότητες εις βάρος ανήλικων αγοριών. Το δικόγραφο βρίσκεται δημοσιευμένο στο διαδίκτυο με αυτόδηλο περιεχόμενο¹⁴¹.

Σε συνέχεια του ανωτέρω τονίζεται η προβληματική της «κανονικοποίησης» του σεξουαλικού ενδιαφέροντος των ενηλίκων για τα παιδιά. Η συχνή προβολή τέτοιου υλικού «μουδιάζει» το άτομο απέναντι στην βλάβη που προκαλείται σε ένα παιδί και ενθαρρύνει την άποψη ότι τα παιδιά είναι σεξουαλικά αντικείμενα. Συχνά, οι παιδόφιλοι χρησιμοποιούν τέτοιο υλικό για να νομιμοποιήσουν την συμπεριφορά τους¹⁴² και αντίστοιχα μέσω της συλλογής και ανταλλαγής του υλικού να την

¹³⁸ John Carr: 2003, σελ.9.

¹³⁹ Curley v. North American Boy Love Association, Civil Action No.00-CV-10956-GAO.

¹⁴⁰ Άρθρο από την ιστοσελίδα CNN.com, "Parents of murdered child sue child-sex advocates", <http://edition.cnn.com/2001/LAW/01/08/nambla.suit.crim/>, Προσβάσιμο στις 21/11/2021.

¹⁴¹ <http://masslawyersweekly.com/wp-files/pdfs/ma/01/curley.PDF> Προσβάσιμο στις 21/11/2021.

¹⁴² Kirsty Hudson, "Offending Identities: Sex Offenders' Perspectives on their Treatment and Management, Willan Publishing, 2005, σελ.64; "Why is it a Crime?' It's in my head so what is the harm?".

ομαλοποιήσουν και να αιτιολογήσουν. Η έρευνα του *Jenkins*¹⁴³, μελετώντας αναρτήσεις στο διαδίκτυο σχετικές με παιδική πορνογραφία, αποκάλυψε ότι η γλώσσα που χρησιμοποιείται ουδετεροποιούσε την βλάβη που ενυπάρχει στην παιδική πορνογραφία και συνάμα υποστήριζε την ψευδαίσθηση ότι τα παιδιά συναινούσαν σε τέτοιες σεξουαλικές συμπεριφορές.

Ωστόσο, υπάρχει και ένα σύνολο απόψεων που υποστηρίζουν ότι η παιδική πορνογραφία χρησιμοποιείται ως εργαλείο αποπλάνησης και εκβιασμού εις βάρος των ανήλικων θυμάτων. Οι *Langevin* και *Curnoe*, διαπίστωσαν ότι όταν το υλικό αυτό χρησιμοποιείτο από τους επιτήδειους κατά την διάπραξη ενός σεξουαλικού αδικήματος, συνήθως γινόταν για να «προετοιμάσουν» το θύμα τους¹⁴⁴. Όπως ανέφερε και ο *Lanning*¹⁴⁵, όταν ένα παιδεραστής προσεγγίσει έναν ανήλικο, είναι ευκολότερο να τον εξαπατήσει και να πραγματώσει τον σκοπό του εάν τον πείσει ότι και άλλοι ανήλικοι συμμετέχουν σε τέτοιες δραστηριότητες. Ο *sir William Utting* επεσήμανε ότι το υλικό παιδικής πορνογραφίας χρησιμοποιείται για μείωση των αναστολών των υποψήφιων θυμάτων, αφού οι εικόνες που αποτυπώνουν συνήθως παιδιά που εξαναγκάζονται να χαμογελούν, δύνανται να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικό ότι αυτό που βλέπουν είναι «διασκεδαστικό»¹⁴⁶. Υποστήριξε επίσης ότι το υλικό χρησιμοποιείται και για παγίδευση των παιδιών σε περαιτέρω κακοποίηση τους, είτε λόγω του φόβου ότι θα μαθευτούν οι πράξεις τους, είτε λόγω λανθασμένης πεποίθησης ότι διέπραξαν εγκληματική πράξη, σε περίπτωση που εξαναγκάστηκαν να συμμετέχουν ενεργά εναντίον άλλων παιδιών¹⁴⁷. Μια άλλη σχετική έρευνα σκιαγράφησε τον «κύκλο της κακοποίησης» καταδεικνύοντας ότι γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο για όσους εμπλέκονται να απεγκλωβιστούν ανέπαφοι¹⁴⁸.

¹⁴³ Philip Jenkins, "Beyond Tolerance: Child Pornography on the Internet, New York University Press, 2001; Βλ. σελίδα 86, όπου καταγράφεται αυτολεξεί το αίτημα ενός προσώπου: **"Does anyone know where i can get movies of a 8 to 12yrs old girls being raped? Not hurt, just being forcefully deflowered"**.

¹⁴⁴ Ron Langevin, Suzanne Curnoe, The use of pornography during the commission of sexual offences, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48(3), Sage Publications, 2004, σελ.575.

¹⁴⁵ Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ) : 2007, σελ.33.

¹⁴⁶ William Utting, "People Like Us: The Report of the Review of the Safeguards for Children Living Away from Home", London, The Stationery Office, 1997, σελ. 100-101., παρ.9.19.

¹⁴⁷ Βλ. υποσημείωση 147.

¹⁴⁸ Liz Kelly, Rachel Wingfield, Sheila Burton, Linda Regan, "Splintered Lives: Sexual exploitation of children in the context of children's rights and child protection", 1995, σελ.34; *"What emerges from examining the production and use of child pornography is a pattern of mutually reinforcing connections: child pornography is itself a document of abuse of one child; it is then used by abusers to reinforce their*

Ως προς τις επιπτώσεις που προκαλούνται στα θύματα αξίζει να σημειωθεί ότι η παιδική πορνογραφία, ως εκ της φύσεως της, μετατρέπεται ουσιαστικά σε ανεξίτηλη καταγραφή μιας εγκληματικής πράξης και το θύμα συνεχίζει να υφίσταται εκμετάλλευση όσο η εικόνα κυκλοφορεί¹⁴⁹. Σύμφωνα με τους *Taylor* και *Quayle* τα θύματα είναι υποχρεωμένα να ζουν με τις συνέπειες της ανταλλαγής και της εμπορίας της εικόνας τους, ίσως και για πάντα¹⁵⁰. Πρέπει δηλαδή να υπομείνουν την αναγκαστική καταγραφή της μη συναινετικής σεξουαλικής θυματοποίησης τους και την επακόλουθη και εξίσου μη συναινετική κυκλοφορία αυτών των εικόνων σε όλο τον κόσμο. Κοντολογίς, η κατοχή και η προώθηση της παιδικής πορνογραφίας αναγκάζει το άτομο που απεικονίζεται σε αυτή να θυματοποιείται εκ νέου σε καθημερινή βάση, γεγονός που είναι πιο επιζήμιο ακόμη και από την αρχική κακοποίηση¹⁵¹. Αυτό ενισχύει και την άποψη ότι κάθε προβολή μιας εικόνας σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού αποτελεί μια νέα παραβίαση της ιδιωτικής του ζωής και τη συνέχιση της κακοποίησης του¹⁵².

Ένα ακόμη πρόβλημα είναι ότι έχουμε ελλιπή γνώση για τα θύματα της παιδικής πορνογραφίας αφού σπάνια ταυτοποιούνται¹⁵³. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν τους παρέχεται η βοήθεια που χρειάζονται για να ανταπεξέλθουν στον όλεθρο που βίωσαν και συνεχίζουν να βιώνουν. Ενδεικτικά, τα στοιχεία από μια μεγάλη επιχείρηση εναντίον διεθνούς κυκλώματος παιδικής πορνογραφίας, καταγράφουν ότι από τα 1.260 διαφορετικά παιδιά των οποίων βρέθηκαν φωτογραφίες, μόνο τα 18 ταυτοποιήθηκαν¹⁵⁴. Νοούμενου ότι η διακίνηση του υλικού κινείται με ασύλληπτες

will to abuse; they may in turn show it to children they wish to abuse to secure their co-operation; some of these children may, in turn, be photographed or filmed whilst being abused and/or trained to pose for pictures. The process then begins anew."

¹⁴⁹ Ian O' Donnell, Claire Milner: 2007, σελ.70-71.

¹⁵⁰ Max Taylor, Ethel Quayle, "Child Pornography: An Internet Crime", Hove, East Sussex: Brunner-Routledge, 2003, σελ.31.

¹⁵¹ Cortney E. Lollar, "Child Pornography and the Restitution Revolution", The Journal of Criminal Law and Criminology, Vol.103, No.2, 2013, σελ.368.

¹⁵² Dr. Jennifer Martin: 2015, σελ.20.

¹⁵³ Max Taylor, Ethel Quayle: 2003, σελ.19.

¹⁵⁴ Άρθρο από την ιστοσελίδα BBC news, "Renewed hunt for Wonderland victims", http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/1763797.stm, Προσβάσιμο στις 24/11/2021. Βλ. επίσης Vernon Jones, Elizabeth Skogrand, "Position paper regarding online images of sexual abuse and other Internet-related sexual exploitation of Children", Save the Children Europe Group, 2005, σελ.17; Η βάση δεδομένων της Interpol βρίσκεται σε επιχειρησιακή χρήση από το 2001 και αποτελείται από 200.000 εικόνες που απεικονίζουν πάνω από 20.000 κακοποιημένα παιδιά. Η εν λόγω συμπληρώθηκε με ακόμη 700.000 φωτογραφίες που μεταφέρθηκαν από το University College, Cork Copine project. Σύμφωνα με την Interpol λιγότερο από 350 σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά ταυτοποιήθηκαν.

ταχύτητες μέσω του διαδικτύου σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη, η ταυτοποίηση του θύματος αποτελεί μάλλον την εξαίρεση παρά τον κανόνα. Στο πλαίσιο σεβασμού των δικαιωμάτων των παιδιών πρώτιστο μέλημα πρέπει να είναι ο εντοπισμός, η προστασία και η παροχή αποτελεσματικής θεραπείας τους¹⁵⁵.

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε και τις ψυχο-σωματικές βλάβες που προκαλούνται στα παιδιά από την άμεση κακοποίηση που καταγράφεται σε τέτοιο υλικό. Τα ανήλικα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης κινδυνεύουν από μια σειρά σωματικών, συναισθηματικών, συμπεριφορικών και σεξουαλικών βλαβών¹⁵⁶. Οι **Hunt** και **Baird**, σημείωσαν επίσης ότι η καταγραφή των παιδιών κατά τη διάρκεια της κακοποίησης επιτείνει τη ντροπή, τον εξευτελισμό, και την αδυναμία που συνήθως βιώνουν τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης¹⁵⁷. Ο **Silbert** περιέγραψε σε πιο ευρεία ανάλυση τις επιπτώσεις της εξαναγκαστικής συμμετοχής στην παραγωγή παιδικής πορνογραφίας σε 100 αγόρια και κορίτσια, των οποίων ο μέσος όρος ηλικίας ήταν 14 ετών. Η έρευνα κατέγραψε ότι¹⁵⁸:

- μίλησαν για μεγάλο πόνο και ερεθισμό στις περιοχές των γεννητικών οργάνων, του κόλπου και του πρωκτού.
- περιέγραψαν συμπτώματα όπως εμετό, πονοκεφάλους, απώλεια όρεξης και αϋπνία.
- συναισθηματικά, περιέγραφαν τον εαυτό τους ως εξαιρετικά κυκλοθυμικό και ανίκανο να συνεχίσει τις φιλίες που είχε πριν, επειδή ένιωθαν ότι ήταν πλέον διαφορετικοί.
- όσα εξαναγκάστηκαν να συμμετάσχουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα περιέγραψαν πιο έντονη συναισθηματική απομόνωση σε βάθος χρόνου.
- μίλησαν επίσης για αυξανόμενα συναισθήματα άγχους και αρκετά βίωσαν άμεσο φόβο.

¹⁵⁵ Vernon Jones, Elizabeth Skogrand: 2005.

¹⁵⁶ World Health Organization, "Report of the Consultation on Child Abuse Prevention", 29-31 March 1999, σελ.18.

¹⁵⁷ Patricia Hunt, Margaret Baird, Children of sex rings, Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program, Vol.69, Issue 3, 1990, σελ.202.

¹⁵⁸ Mimi Halper Silbert, "The effects on juveniles of being used for pornography and prostitution", in Dolf Zillman and Jennings Bryants (eds), "Pornography: Research Advances and Policy Considerations", Hillsdale Nj, Lawrence Erlbaum, σελ.226.

Είναι σαφές ότι τα παιδιά που χρησιμοποιούνται για σκοπούς παιδικής πορνογραφίας φέρουν σημάδια τόσο σε σωματικό όσο και συναισθηματικό επίπεδο. Ανεξάρτητα από το πόσο ανθεκτικό είναι ένα νεαρό άτομο, αυτά είναι τραύματα που θα το ακολουθούν για το υπόλοιπο της ζωής του. Κατά τον συγγραφέα παρότι τα στοιχεία που ήδη έχουμε στην διάθεση μας μαρτυρούν τις καταστροφικές συνέπειες για τα θύματα, σε περίπτωση που είχαμε περισσότερες ταυτοποιήσεις και αποκτούσαμε μια πλήρη εικόνα μάλλον τα στοιχεία θα μας σόκαραν.

1.6. Κυπριακή έννομη τάξη και ανηλικότητα

Μερικά από τα σεξουαλικά αδικήματα στα οποία θύμα μπορεί να είναι και ανήλικος, προβλέπονται τόσο στον Ποινικό κώδικα, όσο και σε πιο εξειδικευμένες νομοθετικές διατάξεις του Νόμου 91(I)/2014¹⁵⁹. Πρόκειται για ένα ειδικό νομοθέτημα, το οποίο εκσυγχρονίζει τις διατάξεις που αφορούν σεξουαλικά εγκλήματα κατά ανηλίκων και με την αυστηρότητα που τον χαρακτηρίζει¹⁶⁰, συμβάλει στην αδιάκοπη προσπάθεια της παγκόσμιας κοινότητας να προστατεύσει τα παιδιά από την σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση¹⁶¹.

Το ποινικό αδίκημα της σεξουαλικής κακοποίησης του ανηλίκου, όπως περιγράφεται στην σχετική νομοθεσία¹⁶², περιλαμβάνει μία σειρά από σεξουαλικές πράξεις ή δραστηριότητες ενός ενηλίκου ή μεγαλύτερου σε ηλικία παιδιού, με παιδί που δεν δύναται να συγκατατεθεί στη σεξουαλική πράξη, καθότι στερείται της ικανότητας και ηλικίας να λαμβάνει τέτοιες αποφάσεις¹⁶³. Ο Νόμος καθορίζει ποικίλες περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού¹⁶⁴ και προβλέπει ένα αυστηρό εύρος ποινών που ξεκινούν από τα 10 ή 15 έτη¹⁶⁵ και επεκτείνονται στα 20-25 έτη¹⁶⁶ ή προσαυξάνεται σε

¹⁵⁹ Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Σεξουαλικής Κακοποίησης της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης Παιδιών και της Παιδικής πορνογραφίας Νόμο του 2014.

¹⁶⁰ Ειρηναίος Χριστοφόρου ν. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση αρ.59/2016, ημερ.23/03/2017, ECLI:CY:AD:2017:D107.

¹⁶¹ Δημοκρατία ν. Ε.Ι., Αρ. Υπόθεσης 20448/2019, 13/05/2020, ECLI:CY:KDLEM:2020:3.

¹⁶² Βλ. Άρθρο 6 του Ν.91(I)/2014.

¹⁶³ Βλ. Άρθρο 2 του Ν.91(I)/2014; Παιδί κάτω της ηλικίας των 17 ετών θεωρείται ανίκανο προς συναίνεση.

¹⁶⁴ Βλ. Άρθρο 2 του Ν.91(I)/2014; Παιδί ορίζεται ως πρόσωπο κάτω της ηλικίας των 18 ετών.

¹⁶⁵ Νοείται όπου δεν υπάρχει ενεργή συμμετοχή του παιδιού, με αυτό να καθίσταται μάρτυρας αποτρόπαιων πράξεων σεξουαλικής φύσεως.

¹⁶⁶ Νοείται όπου υπάρχει ενεργή συμμετοχή του παιδιού, ήτοι σεξουαλική επαφή με παιδί ή εξαναγκασμός του παιδιού να συμμετάσχει σε σεξουαλική πράξη με τρίτο πρόσωπο.

ισόβια, όταν οι περιστάσεις της υπόθεσης πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου¹⁶⁷. Ομοίως, πολύ αυστηρές ποινές ορίζονται και για τα αδικήματα της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών¹⁶⁸ και της παιδικής πορνογραφίας¹⁶⁹, όπου για την κατοχή προβλέπει τα 10 έτη, για τη διανομή και διάδοση τα 15 έτη και για τις περιπτώσεις παραγωγής τέτοιου υλικού τα 20 έτη.

Τα πρόσωπα κάτω των 18 ετών έχουν χαρακτηριστεί από τα Κυπριακά Δικαστήρια ως *«τα πιο ευάλωτα και συγχρόνως τα πιο πολύτιμα μέλη της κοινωνίας»*¹⁷⁰. Για το λόγο αυτό άλλωστε αναγνωρίστηκε πως η επιβολή αποτρεπτικών ποινών είναι θεμελιώδης σημασίας για την προστασία τους. Αναντίλεκτα, όλα τα σεξουαλικά αδικήματα εις βάρος των ανηλίκων προσώπων παραβιάζουν με τον πιο έκδηλο, βάνουσο και καταφανή τρόπο τα δικαιώματα τους σε φροντίδα και προστασία, τα οποία αδιαμφισβήτητα καθίστανται αναγκαία για την ευημερία τους. Πρέπει να σημειωθεί, πως η θεωρία του δικαστηρίου για αυστηρότερη προσέγγιση αιτιολογείται από την ολοένα αυξανόμενη τάση διάπραξης τέτοιων αδικημάτων¹⁷¹, αλλά και από το γεγονός ότι τα τραύματα που προκαλούν στα ανήλικα θύματα κατερείπουν τον ψυχικό τους κόσμο και βεβηλώνουν την ύπαρξη τους¹⁷². Μάλιστα, σε σχετικές αποφάσεις οι δικαστές χαρακτήρισαν την σεξουαλική συμπεριφορά κατηγορούμενου ως *«κτηνώδους και ανώμαλα αρρωστημένης...που αδυνατεί να φανταστεί ο υγιώς*

¹⁶⁷ Νοείται όπου γίνεται κατάχρηση θέσης εμπιστοσύνης, εξουσίας ή επιρροής στο παιδί, όπου γίνεται κατάχρηση ευάλωτης θέσης του παιδιού λόγω διανοητική ή σωματικής αναπηρίας ή κατάσταση εξάρτησης και όπου το παιδί κατά την διάπραξη του αδικήματος είναι ηλικίας κάτω των 13 ετών.

¹⁶⁸ Βλ. Άρθρο 7 του Ν.91(Ι)/2014.

¹⁶⁹ Βλ. Άρθρο 8 του Ν.91(Ι)/2014.

¹⁷⁰ Αστυνομικός Διευθυντής Λάρνακας ν. Κ.Μ., Αρ. Υπόθεσης 11157/14, ημερ.28/1/2016.

¹⁷¹ Ν.Σ. ν. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση 184/15, ημερ.13/2/2018; *« [...] θα τονίσουμε, όχι απλώς την ανησυχία, αλλά την αγωνία των Δικαστηρίων σε σχέση με την ολοένα αυξανόμενη τάση διάπραξης τέτοιων αδικημάτων, τα οποία έχουν καταστεί δεσπόζοντα. Ότι πλήττουν είναι το παιδί και ο ευαίσθητος κόσμος του, αξίες μεγάλης σπουδαιότητας για την κοινωνία, τον άνθρωπο και τον πολιτισμό. Η αδιαμφισβήτητη αναγνώριση τέτοιας σπουδαιότητας αντανάκλαται στη θέσπιση αυστηρότερων ποινών δια του Ν. 91(Ι)/2014, ως εκδήλωση της ανησυχίας της κοινωνίας και της αποφασιστικότητας της έννομης τάξης για αντιμετώπιση τέτοιων απαράδεκτων, από κάθε άποψη, συμπεριφορών. Όσο δε νεαρότερο είναι ένα παιδί, εξ αντικειμένου, το αδικήμα καθίσταται σοβαρότερο.»*

¹⁷² Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας ν. Α. Β. (2002) 2 Α.Α.Δ. 382, Ποινική Έφεση Αρ. 7329, ημερ.06/08/2002; *«[...] Αποτέλεσμα της βδελυρής συμπεριφοράς του ήταν η κατερείπωση του ψυχικού κόσμου της παραπονούμενης - κόρης του. Τα τραύματα που επιφέρουν στο θύμα περιστατικά βίας στην οικογένεια, ιδιαίτερα όταν αυτά έχουν σεξουαλικό χαρακτήρα, καθιστούν εξ αντικειμένου αδικήματα αυτής της κατηγορίας ιδιόζουσας σοβαρότητας. Πέραν του τραύματος και του εξευτελισμού που προκαλούν στο θύμα τα αδικήματα αυτά, κλονίζουν το θεμέλιο της οικογένειας και αφήνουν τα παιδιά έκθετα στην ανασφάλεια που τους προκαλούν, ανατρέποντας τον ψυχικό τους κόσμο και βεβηλώνοντας την ύπαρξη τους.»*

*σκεπτόμενος άνθρωπος*¹⁷³», εκφράζοντας παράλληλα ότι πράξεις που έχουν θύματα τους ανήλικα πρόσωπα, προκαλούν «*αηδία, αποστροφή και αποτροπιασμό στον υπέρτατο βαθμό*¹⁷⁴».

Παρότι στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις με θύματα ανήλικα πρόσωπα, γίνεται ουσιαστική μνεία ότι η επιβολή αυστηρών και αποτρεπτικών ποινών αποτελεί αδήριτη ανάγκη, παρατηρείται πως το ύψος των επιβαλλόμενων κυρώσεων από τα Κυπριακά Δικαστήρια είναι κατώτερο από αυτό που προβλέπει η νομοθεσία, γεγονός που δεν προβάλλει τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των ποινών και προκαλεί τριγμούς στη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ κοινωνίας και δικαστικής εξουσίας. Απόρροια των τριγμών αυτών, είναι ο καυστικός σχολιασμός των ποινών και η υποβάθμιση του αποτρεπτικού τους χαρακτήρα¹⁷⁵.

Για να γίνει αντιληπτό το εύρος των ποινών που επιβάλλονται, ο συγγραφέας παραθέτει εν συντομία, ορισμένες δικαστικές αποφάσεις με αντικείμενο την σεξουαλική κακοποίηση παιδιού και την ποινή που επιβλήθηκε σε εκάστη περίπτωση. Στην *Δημοκρατία ν. Νικολάου*¹⁷⁶, ο κατηγορούμενος ήταν καθηγητής και το θύμα μαθητής ηλικίας 14 ετών. Ο κατηγορούμενος έστειλε στον ανήλικο φωτογραφίες του γεννητικού του οργάνου μετά από αυνανισμό και ζητούσε επίμονα να του στέλνει και ο ανήλικος. Του έστειλε ερωτικά μηνύματα και ζητούσε την διαγραφή των συνομιλιών. Επιβλήθηκε ποινή 2,5 ετών με αναστολή και επιβλήθηκαν παρεπόμενα απαγορευτικά μέτρα.

Στην *Χριστοφόρου ν. Δημοκρατίας*¹⁷⁷, ο κατηγορούμενος, ηλικίας 22 ετών, διευθέτησε συνάντηση με την παραπονούμενη, ηλικίας 13 ετών, μέσω σελίδας

¹⁷³ Μ.Σ. ν. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ.48/2020, ημερ.29/07/2021, ECLI:CY:AD:2021:B367.

¹⁷⁴ Δημοκρατία ν. Γ.Α., Αρ. Υπόθεσης: 8055/10, ημερ.9/11/2011.Βλ. επίσης Κ.Κ. ν. Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας (2008) 2 ΑΑΔ 294, Ποινική Έφεση Αρ.133/2007, ημερ.14/04/2008; «[...] Ο κατηγορούμενος με κίνητρο την ικανοποίηση αρρωστημένων σεξουαλικών επιθυμιών του προχώρησε κατ' επανάληψη και σε βάθος χρόνου σε πράξεις που μόνο αποστροφή μπορούν να προκαλέσουν. Εκμεταλλευόταν το ίδιο το παιδί του - ένα παιδί που, λόγω ακριβώς της τρυφερής του ηλικίας, έχρηζε ιδιαίτερης προστασίας - το οποίο χρησιμοποιούσε ως σκεύος ηδονής, επιδιώκοντας την ικανοποίηση διεστραμμένων σεξουαλικών του ορέξεων.[...]».

¹⁷⁵ Νικόλαος Ζένιου, «Η ανεπάρκεια των Επιβαλλόμενων Ποινών στα Σεξουαλικά Εγκλήματα», Πτυχιακή Εργασία, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2017.

¹⁷⁶ Δημοκρατία ν. Γεωργίου Νικολάου, Αρ. Υπόθεσης: 9052/15, 27/9/2016.

¹⁷⁷ Βλ. υποσημείωση 160.

κοινωνικής δικτύωσης. Αφού την οδήγησε σπίτι του, την θώπευε και την φιλούσε σε ερωτογενή σημεία του σώματος της και έπειτα είχε σεξουαλική επαφή μαζί της. Επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης **2,5 ετών**, λαμβανομένου υπόψη των μετριαστικών παραγόντων (*Λευκό ποινικό μητρώο, πατέρας δύο ανήλικων παιδιών, ψυχολογικά προβλήματα, ένδειξη μεταμέλειας*).

Στην *Δημοκρατία ν. Συμκάση*¹⁷⁸, ο κατηγορούμενος, ηλικίας 61 ετών, σε διάστημα 2 μηνών προέβη σε σωρεία σεξουαλικών αδικημάτων εις βάρος της ανήλικης παραπονούμενης, η οποία ήταν συγγενικό του πρόσωπο. Ενώσω την βοηθούσε με το διάβασμα για τα μαθήματα του σχολείου της ζητούσε να αγγίξει το γεννητικό της όργανο, της έδειχνε υλικό σεξουαλικού περιεχομένου, της πρότεινε να αφαιρέσει τα ρούχα της και να προβεί σε σεξουαλικές στάσεις και της ζήτησε να προβεί σε σεξουαλική μη διεισδυτική πράξη. Επιβλήθηκαν συντρέχουσες ποινές φυλάκισης με την υψηλότερη τα **3 έτη**, προσμετρήθηκαν οι επιβαρυντικοί (*κατάχρηση θέσης εμπιστοσύνης*) και οι ελαφρυντικοί παράγοντες (*οικονομικές/κοινωνικές συνθήκες και προβλήματα υγείας της συζύγου του*).

Στην *Αστυνομικός Διευθυντής Λάρνακας ν. Κ.Μ.*¹⁷⁹, το κατηγορητήριο προωθήθηκε με αδικήματα του Ποινικού Κώδικα, μεταξύ άλλων, διαφθοράς νεαρής γυναίκας κάτω των 13 ετών, επειδή κατά την στιγμή που εκκίνησε η διαδικασία δεν είχε θεσπιστεί ο ειδικός Νόμος (Ν.91(Ι)/2014). Ο κατηγορούμενος ήταν θείος της ανήλικης παραπονούμενης. Από την τρυφερή ηλικία των 11 ετών την θώπευε ερωτικά και έπειτα σε ηλικία 12 και 13 ετών είχε σεξουαλική επαφή μαζί της δια κολπικής διείσδυσης και την εξανάγκαζε να του κάνει στοματικό έρωτα. Η απεχθής συμπεριφορά του κατηγορούμενου συνεχίστηκε για ακόμη 4 χρόνια. Επιβλήθηκαν συντρέχουσες ποινές φυλάκισης με την υψηλότερη τα **3 έτη**, προσμετρήθηκαν οι επιβαρυντικοί (*χρήση βίας, δόλου και εκβιασμού*) και οι ελαφρυντικοί παράγοντες (*πατέρας δύο ανήλικων παιδιών, επιπτώσεις συνεπεία της φυλάκισης του στην οικογένεια του*).

Στην *Δημοκρατία ν. Γ.Α.*¹⁸⁰, είχαμε ακόμη μια περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος κατηγορείτο δυνάμει των διατάξεων του ποινικού κώδικα, μεταξύ άλλων, για διαφθορά

¹⁷⁸ Δημοκρατία ν. Μάριου Συμκάση, Αρ. Υπόθεσης: 25066/14, 4/2/2015.

¹⁷⁹ Βλ. υποσημείωση 170.

¹⁸⁰ Βλ. υποσημείωση 174.

νεαρής γυναίκας κάτω των 13 ετών και για διαφθορά νεαρής γυναίκας μεταξύ 13 και 17 ετών, για κατοχή και παραγωγή παιδικής πορνογραφίας κ.α. Σύμφωνα με τα γεγονότα της υπόθεσης, είχε προβεί σε παράνομη συνουσία με την ανήλικη κόρη της ερωμένης του ηλικίας 10 ετών και επιχείρησε να βιντεοσκοπήσει τις αποτρόπαιες πράξεις του. Είχε σεξουαλική επαφή με ένα κοριτσάκι ηλικίας 11 ετών στα πίσω καθίσματα του αυτοκίνητο του και είχε συνευρεθεί ερωτικά με ακόμη δύο ανήλικα θέματα ηλικίας 13 και 14 ετών. Επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης **10 ετών** λαμβανομένου υπόψη των μετριαστικών παραγόντων (*Λευκό ποινικό μητρώο, παραδοχή, πατέρας δύο παιδιών*).

Προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι ποινές που επιβάλλονται στους θύτες σεξουαλικής κακοποίησης κατά ανηλίκων, τα τελευταία χρόνια, δεν είναι επαρκείς για να λειτουργήσουν αποτρεπτικά. Σε σχετική έρευνα που διεκπεραίωσε ο συγγραφέας το 2018, διαπίστωσε ότι η ίδια ανεπάρκεια χαρακτηρίζει και τις επιβαλλόμενες ποινές στα αδικήματα της παιδικής πορνογραφίας¹⁸¹. Επισημαίνεται ότι ο στόχος του συγγραφέα δεν είναι να υποβαθμίσει ή να θίξει το έργο της Δικαστικής Εξουσίας, τουναντίον εισηγείται την επιβολή ποινών, αντίστοιχων, με εκείνες που προνοεί ο Νομοθέτης. Δεν πρέπει να ξεχνούμε άλλωστε ότι η δικαιοσύνη είναι απαραίτητη προϋπόθεση και για τη λειτουργία των άλλων εξουσιών σε ένα Κράτους Δικαίου. Όπως τόνισε και ο Λόρδος Αρχιδικαστής *Cwmgiedd*, «η δημοκρατία στηρίζεται στο δικαστικό σύστημα επειδή αυτό διασφαλίζει την τήρηση του νόμου και της τάξης, την βεβαιότητα του νόμου, επιτρέπει την εξέλιξη του δικαίου, καθιστά δυνατή την πρόσβαση του πολίτη στη δικαιοσύνη και καθιστά τον καθένα υπόλογο των πράξεων του»¹⁸².

Ωστόσο, για να είμαστε αντικειμενικοί, υπήρχαν περιπτώσεις όπου επιβλήθηκαν αυστηρές ποινές, όπως στην υπόθεση *A.F.K.*¹⁸³, όπου πρωτόδικα φαίνεται να επιβλήθηκε στον έναν εκ των δύο κατηγορουμένων ποινή φυλάκισης 20 ετών για άκρως σοβαρά αδικήματα, όπως δεκαπέντε κατηγορίες για βιασμό ανήλικης και ακόμη είκοσι τέσσερις κατηγορίες άσεμνης επίθεσης εναντίον της. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι ο επιδιωκόμενος σκοπός είναι μια ομοιόμορφη εξέλιξη δικαίου προκειμένου να

¹⁸¹ Γεώργιος Ι. Πασιάς, Το Φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων στο διαδίκτυο, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2018, σελ.54 – ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι. Δημοσιευμένη στο academia.edu.

¹⁸² Lord Thomas of Cwmgiedd, Judicial independence in a changing constitutional landscape, in Jeremy Cooper, Being a Judge in the Modern World, Oxford University Press, 2017, σελ.153-159.

¹⁸³ A.F.K. v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ. 44/2018, ECLI:CY:AD:2019:B515.

ευοδωθούν οι σκοποί της ποινής και να εξευρεθεί μία διέξοδος από τη συνεχόμενη αύξηση των κρουσμάτων σεξουαλικής εγκληματικότητας.

Γεώργιος Ι. Πασιάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

2.1. Εισαγωγή στα δικαιώματα των θυμάτων

Όταν σκεφτόμαστε τα δικονομικά δικαιώματα στην ποινική διαδικασία, συνήθως σκεφτόμαστε τα δικαιώματα των κατηγορουμένων και υπόπτων προσώπων. Ωστόσο, στην Ευρώπη υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, πρέπει να γίνουν περισσότερα διαβήματα για να αναγνωριστούν και τα δικαιώματα των θυμάτων, όπως χαρακτηρίζονται συχνά τα «άγνωστα» ή «ξεχασμένα» πρόσωπα της ποινικής διαδικασίας¹⁸⁴. Τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν υιοθετήσει μια σειρά νομικών μέσων που αποσκοπούν στην καλύτερη αναγνώριση και προστασία αυτών των δικαιωμάτων. Πρόκειται τόσο για γενικά όσο και για πιο στοχευμένα μέσα, που αφορούν ειδικότερες περιπτώσεις σοβαρών εγκλημάτων όπως η εμπορία προσώπων και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών.

Τα θυμάτων σοβαρών εγκλημάτων όπως στις περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης, χρήζουν την ανάγκη για σεβαστή μεταχείριση και αναγνώριση, προστασία από εκφοβισμό, αντίποινα και περαιτέρω βλάβη από τους δράστες, προστασία από περαιτέρω βλάβη κατά τη διάρκεια ποινικών ερευνών και δικαστικών διαδικασιών, υποστήριξη αμέσως μετά από την καταγγελία του εγκλήματος, πρόσβαση στη δικαιοσύνη έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι γνωρίζουν και κατανοούν τα δικαιώματα τους και να είναι σε θέση να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στην ποινική διαδικασία, αποκατάσταση των επιπτώσεων του εγκλήματος μέσω οικονομικής αποζημίωσης που καταβάλλεται είτε από το κράτος είτε από τον δράστη ή μέσω άλλων μέτρων όπως η διαμεσολάβηση ή άλλες μορφές αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Όπως θα δούμε στην συνέχεια αρκετά από τα δικαιώματα των θυμάτων γεννούνται για να ανταποκριθούν σ' αυτές τις ανάγκες.

¹⁸⁴ Mireille Delmas-Marty, J. R. Spenser, "European Criminal Studies", Cambridge Studies in International and Comparative Law, 2005, σελ.588. βλ. επίσης Jo-Anne Wemmers, Katie Cyr, "What Fairness Means to Crime Victims: A Social Psychological Perspective on Victim-Offender Mediation", Psychology in Criminal Justice, 2006, 2(2), σελ.102.

Με βάση το νομικό πλαίσιο που θα αναλυθεί στην συνέχεια, επιβάλλονται καθήκοντα για την υποστήριξη των θυμάτων σε κάθε στάδιο. Το χρονοδιάγραμμα αυτής της υποστήριξης εκτείνεται από το προδικαστικό στάδιο, την ακροαματική διαδικασία συμπεριλαμβανομένης και της έφεσης, ως επίσης ακόμη και μετά τη λήξη της ποινικής διαδικασίας.

2.2. Ευρωπαϊκό και Ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο

2.2.1. Το νομικό πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Υπάρχει ένα αυξανόμενο νομικό πλαίσιο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο που επιδιώκει να διασφαλίσει την ικανοποίηση των αναγκών των θυμάτων, την αναγνώριση και τον σεβασμό των δικαιωμάτων τους, καθώς και την επίτευξη της κατάλληλης ισορροπίας αυτών με τα δικαιώματα των κατηγορούμενων. Το πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε μέσω του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε σε βάθος χρόνου σειρά νομικών μέσων που επιδιώκουν την αντιμετώπιση των αναγκών των θυμάτων και την παροχή καλύτερης προστασίας των δικαιωμάτων τους, στα εθνικά νομικά συστήματα. Το 1950, γεννήθηκε το κορυφαίο διεθνές κείμενο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* (ΕΣΔΑ), η οποία αποκρυσταλλώνει τις θεμελιώδεις αξίες που συγκροτούν την «ευρωπαϊκή δημόσια τάξη» αντικατοπτρίζοντας συγχρόνως τις βασικές αρχές της «αληθινής δημοκρατίας»¹⁸⁵. Η συνεχώς εξελισσόμενη Νομολογία του ΕΔΑΔ, όπως είδαμε και σε προηγούμενη ενότητα, έχει ερμηνεύσει πολλά από τα δικαιώματα της ΕΣΔΑ, κατά τρόπο που να επιβάλλουν υποχρεώσεις στα κράτη (α) για την προστασία των προσώπων από εγκληματικές πράξεις¹⁸⁶, (β) να διασφαλίζουν την δέουσα διερεύνηση σοβαρών εγκλημάτων που επηρεάζουν θεμελιώδη δικαιώματα των θυμάτων και (γ) να

¹⁸⁵ Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο», Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ.1.

¹⁸⁶ Το Δικαστήριο έχει εφαρμόσει το δόγμα των θετικών υποχρεώσεων σε διάφορα δικαιώματα που απορρέουν από τη Σύμβαση, εν παραδείγματι στο Άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή), όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα στο άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης), στο άρθρο 4 (απαγόρευση της δουλείας και καταναγκαστικής εργασίας) και στο άρθρο 8 (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής). Βλ. επίσης Paul and Audrey Edwards v. The United Kingdom, Application No.46477/99, 14/03/2002.

επιτυγχάνουν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων και των δικαιωμάτων των θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Το πρώτο ψήφισμα που εγκρίθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών αναφορικά με τα θύματα στο διεθνές δίκαιο ήταν το *Ψήφισμα της Επιτροπής των Υπουργών (77) 27*, σχετικά με την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων¹⁸⁷. Το εν λόγω ψήφισμα οδήγησε σύντομα στην *Σύμβαση του 1983* για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων¹⁸⁸. Ακολούθως, για την ενίσχυση της θέσης του θύματος στο ευρύτερο πλαίσιο του ποινικού δικαίου, η Επιτροπή Υπουργών ενέκρινε το 1985 την *Σύσταση (85) 11*¹⁸⁹. Η Σύσταση προνοούσε (i) κατευθυντήριες γραμμές για την αστυνομία, τις διωκτικές αρχές και τα δικαστήρια όσον αφορά τις συναλλαγές τους με τα θύματα, ιδίως για την ενημέρωσή τους σχετικά με την πρόοδο μιας υπόθεσης, (ii) κατευθυντήριες γραμμές για την ανάκριση των θυμάτων, (iii) την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής και (iv) την ειδική προστασία των θυμάτων, ιδίως κατά του εκφοβισμού και των αντιποίνων.

Εν συνεχεία, το 1987 η Επιτροπή των Υπουργών ενέκρινε τη *Σύσταση (87) 21* σχετικά με την παροχή βοήθειας στα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης¹⁹⁰, θέτοντας μια σειρά πρόσθετων τρόπων με τους οποίους τα κράτη θα μπορούσαν να προσφέρουν βοήθεια στα θύματα, για παράδειγμα, την δημιουργία και επέκταση των υπηρεσιών υποστήριξης, την ανάπτυξη ειδικών πολιτικών για τον εντοπισμό ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων και την πρόληψη της θυματοποίησης τους.

Ακολούθησε, η *Σύσταση (2006) 8*, για τη βοήθεια στα θύματα εγκληματικών πράξεων¹⁹¹, η οποία σχεδιάστηκε για να επικαιροποιήσει τη Σύσταση (87) 21. Μέσω αυτής παρέχονται οι ορισμοί του θύματος¹⁹², της επαναλαμβανόμενης

¹⁸⁷ Council of Europe Committee of Ministers, Resolution (77)27 on the Compensation of Victims of Crime, adopted by the Committee of Ministers on 28 September 1977, at the 275th meeting of the Ministers' Deputies.

¹⁸⁸ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, Strasbourg, 24.XI.1983, European Treaty Series - No. 116.

¹⁸⁹ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (85) 11 on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure.

¹⁹⁰ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (87) 21 on Assistance to Victims and the Prevention of Victimisation.

¹⁹¹ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec (2006)8 on Assistance to Crime Victims.

¹⁹² Βλ. Άρθρο 1.1. της Σύστασης; "*Victim means a natural person who has suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering or economic loss, caused by acts or omissions that are in*

θυματοποίησης¹⁹³ και της δευτερογενούς θυματοποίησης¹⁹⁴. Η εν λόγω Σύσταση, έθετε τρεις σημαντικές αρχές που διασφαλίζουν¹⁹⁵: (i) την αποτελεσματική αναγνώριση και τον σεβασμό των δικαιωμάτων των θυμάτων, ιδίως, της ασφάλειας, αξιοπρέπειας, ιδιωτικής και οικογενειακής τους ζωής (ii) ότι τα μέτρα που προνοεί είναι διαθέσιμα στα θύματα χωρίς διακρίσεις και (iii) ότι η χορήγηση των υπηρεσιών και μέτρων δεν θα πρέπει να εξαρτάται από τον εντοπισμό, τη σύλληψη, τη δίωξη ή την καταδίκη του δράστη της εγκληματικής πράξης.

Περαιτέρω, παρέχει οδηγίες σχετικά με την βοήθεια που πρέπει να λαμβάνουν τα θύματα¹⁹⁶, τον ρόλο των υπηρεσιών ποινικής δικαιοσύνης στον προσδιορισμό των αναγκών των θυμάτων, ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι τους παρέχονται οι κατάλληλες πληροφορίες¹⁹⁷, η προστασία¹⁹⁸ και υποστήριξη, ο ρόλος των υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων¹⁹⁹ και το είδος των πληροφοριών που θα πρέπει να παρέχονται στα θύματα²⁰⁰. Πρόσθετα, επαναδιατυπώνει τους όρους του ψηφίσματος του 1977 και της Σύμβασης του 1983 για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων²⁰¹, τονίζει το καθήκον των Κρατών να προστατεύσουν τα θύματα, αποτυπώνει πρότυπα σχετικά με την εμπιστευτικότητα των προσωπικών πληροφοριών των θυμάτων²⁰², υπογραμμίζει την ανάγκη κατάλληλης εκπαίδευσης όλων όσων ενδέχεται να αντιμετωπίσουν τα θύματα κατά την εκτέλεση του έργου τους²⁰³, προτρέπει τα Κράτη να εξετάσουν σωστά τα συμφέροντα των θυμάτων στις διαδικασίες διαμεσολάβησης²⁰⁴, αναγνωρίζει ότι τα Κράτη πρέπει να αναπτύξουν συντονισμένες στρατηγικές για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων και

violation of the criminal law of a member state. The term victim also includes, where appropriate, the immediate family or dependants of the direct victim.”

¹⁹³ Βλ. Άρθρο 1.2. της Σύστασης; *“Repeat victimisation means a situation when the same person suffers from more than one criminal incident over a specific period of time”.*

¹⁹⁴ Βλ. Άρθρο 1.3. της Σύστασης; *“Secondary victimisation means the victimisation that occurs not as a direct result of the criminal act but through the response of institutions and individuals to the victim”.*

¹⁹⁵ Βλ. Άρθρο 2 της Σύστασης.

¹⁹⁶ Βλ. Άρθρο 3 της Σύστασης.

¹⁹⁷ Βλ. Άρθρο 4 της Σύστασης.

¹⁹⁸ Βλ. Άρθρο 10 της Σύστασης.

¹⁹⁹ Βλ. Άρθρο 5 της Σύστασης.

²⁰⁰ Βλ. Άρθρο 6 της Σύστασης.

²⁰¹ Βλ. Άρθρο 8 της Σύστασης.

²⁰² Βλ. Άρθρο 11 της Σύστασης.

²⁰³ Βλ. Άρθρο 12 της Σύστασης.

²⁰⁴ Βλ. Άρθρο 13 της Σύστασης.

των συμφερόντων των θυμάτων²⁰⁵, μεταξύ άλλων μέσω της διεθνούς συνεργασίας²⁰⁶, ενθαρρύνει τα Κράτη να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τις επιπτώσεις του εγκλήματος²⁰⁷ και να προωθήσουν περαιτέρω την έρευνα στα θύματα²⁰⁸. Η σημασία της τονίστηκε και σε υποθέσεις του ΕΔΑΔ²⁰⁹.

Στο πλαίσιο ειδικής προστασίας, η Επιτροπή των Υπουργών υιοθέτησε την *Σύσταση (91) 11*, σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία και την πορνεία, καθώς και την εμπορία παιδιών και νεαρών ενηλίκων²¹⁰. Στο κοινό αυτό πλαίσιο, αποφασισμένη να συμβάλει αποτελεσματικά στην επίτευξη του κοινού στόχου της παροχής στα παιδιά επαρκούς προστασίας από τη σεξουαλική κακοποίηση υιοθέτησε και την *Σύσταση (2001) 16*²¹¹. Άμεσα σχετική είναι και η Σύμβαση “*Lanzarote*”²¹², η οποία απαιτεί την ποινικοποίηση κάθε είδους σεξουαλικού αδικήματος κατά των παιδιών. Ορίζει δε, την θέσπιση ειδικής νομοθεσίας στις εσωτερικές έννομες τάξεις και την λήψη μέτρων για την πρόληψη της σεξουαλικής βίας, την προστασία των ανήλικων θυμάτων και τη δίωξη των δραστών. Το κεφάλαιο IV²¹³, καθορίζει τις αρχές που πρέπει να ακολουθούν τα Κράτη, για την προστασία των θυμάτων, καθώς και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν για να βοηθήσουν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα στην αποκατάσταση τους. Τα μέτρα αυτά πρέπει να στοχεύουν στη σωματική και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση του παιδιού, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του παιδιού και πρέπει να περιλαμβάνουν παρέμβαση απομάκρυνσης του δράστη ή του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον εφόσον κρίνεται απαραίτητο.

²⁰⁵ Βλ. Άρθρο 14 της Σύστασης.

²⁰⁶ Βλ. Άρθρο 15 της Σύστασης.

²⁰⁷ Βλ. Άρθρο 16 της Σύστασης.

²⁰⁸ Βλ. Άρθρο 17 της Σύστασης.

²⁰⁹ Βλ. *Mraović v. Croatia*, Application No.30373/13, 14/05/2020.

²¹⁰ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults.

²¹¹ Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation.

²¹² Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote, 25.X.2007, Council of Europe Treaty Series – No.201.

²¹³ Βλ. σχετικά Άρθρα 11-14.

Δεδομένης της έμφυλης βίας που χαρακτηρίζει τα εγκλήματα σεξουαλικής κακοποίησης, βάσει και των δημοσιευμένων στατιστικών²¹⁴, ο συγγραφέας δράττεται της ευκαιρίας να αναφερθεί στο βαρυσήμαντο νομικό εργαλείο της *Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης* (ΣτΚ)²¹⁵. Είναι το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο του είδους του, μια Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ταυτόχρονα ποινικού δικαίου, που θέτει πρότυπα για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, την προστασία των θυμάτων και την τιμωρία των δραστών. Είναι ένα θυματοκεντρικό νομικό κείμενο, που δίδει έμφαση στη σημασία της μεταχείρισης των θυμάτων με σεβασμό και ευαισθησία, θέτοντας τα δικαιώματα, τις ανάγκες και την ασφάλεια τους στον πυρήνα όλων των παρεμβάσεων. Σκοπός της είναι η προώθηση ολοκληρωμένων πολιτικών που αποσκοπούν στην προστασία και ενδυνάμωση του θύματος, στην πρόληψη της βίας και στην ανάδειξη του αντίκτυπου που έχει η ανισότητα των φύλων στην κοινωνία. Η Σύμβαση καθιστά σαφές ότι η βία κατά των γυναικών δεν αποτελεί ιδιωτική υπόθεση και τα κράτη που την έχουν συνυπογράψει έχουν υποχρέωση με ολοκληρωμένες πολιτικές να προσλαμβάνουν την βία, να προστατεύουν τα θύματα και να τιμωρούν τους δράστες²¹⁶.

Σχετικά με τα μέτρα προστασίας που προβλέπει απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να ανταποκρίνονται άμεσα και κατάλληλα παρέχοντας επαρκή και άμεση προστασία στο θύμα²¹⁷, να προβαίνουν σε αξιολόγηση και διαχείριση του κινδύνου για να διατηρηθεί το θύμα ασφαλές²¹⁸, να παρέχουν νομοθετικές διατάξεις για έκδοση απαγορευτικών ή και προστατευτικών ή και περιοριστικών μέτρων²¹⁹, να δημιουργούν ξενώνες φιλοξενίας – καταφύγια²²⁰, να διασφαλίζουν ότι οι κατάλληλες υπηρεσίες

²¹⁴ FRA, European Union Agency for Fundamental Rights, “Violence against women: an EU-wide survey” 2014, σελ. 21; Τα στοιχεία που αποκάλυψε η έρευνα είναι ότι 1 στις 3 γυναίκες έχει βιώσει κάποιας μορφής σεξουαλικής βίας από την ηλικία των 15 ετών. Μία στις 20 γυναίκες έχει υποστεί βιασμό από την ηλικία των 15 ετών. Από τις γυναίκες που δηλώνουν ότι έπεσαν θύματα σεξουαλικής βίας από πρόσωπο που δεν ήταν ο σύντροφος τους, σχεδόν 1 στις 10 δήλωσε ότι περισσότεροι από ένας δράστες συμμετείχαν στο περιστατικό. Συνολικά 3.7 εκατομμύρια γυναίκες υπέστηκαν σεξουαλική βία κατά ή περί το 2013.

²¹⁵ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210).

²¹⁶ Συμβούλιο της Ευρώπης, Η σύμβαση του συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης): Ερωτήσεις και Απαντήσεις, σελ.4.

²¹⁷ Βλ. άρθρο 50 ΣτΚ

²¹⁸ Βλ. άρθρο 51 ΣτΚ

²¹⁹ Βλ. άρθρα 52-53 ΣτΚ.

²²⁰ Βλ. άρθρο 23 ΣτΚ.

μπορούν να παρέχουν επαρκή υποστήριξη στα θύματα²²¹, να δημιουργήσουν 24ώρες (24/7) τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας²²², να δημιουργήσουν εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης γυναικών για όλα τα θύματα βίας και τα παιδιά τους²²³, να ιδρύσουν κατάλληλα κέντρα όπου μπορούν να παραπεμφθούν θύματα βιασμού ή σεξουαλικής παρενόχλησης²²⁴, να εξασφαλίσουν την πρόσβαση στην πληροφόρηση σε κατανοητή γλώσσα στα θύματα²²⁵.

2.2.2. Τα δικαιώματα των Θυμάτων στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε και επέκτεινε το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των δικαιωμάτων, των αναγκών και των συμφερόντων των θυμάτων. Μεγίστης σημασίας είναι πρωτίστως ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος παρότι δεν περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τα δικαιώματα των θυμάτων, ομοίως με την ΕΣΔΑ, αναγνωρίζει δικαιώματα όπως η ζωή²²⁶, η ελευθερία και ασφάλεια²²⁷, η ακεραιότητα του ατόμου²²⁸, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και εξευτελιστικής μεταχείρισης²²⁹ και η ιδιωτική ζωή²³⁰. Είναι σαφές ότι τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να εγγυόνται αυτά τα δικαιώματα στα θύματα και το ΔΕΕ οφείλει να εξετάζει τα δικαιώματα αυτά όταν ερμηνεύει τα νομικά μέσα που υιοθετούνται στην Ένωση και αφορούν τα θύματα.

2.2.2.1. Η Απόφαση-Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ και η ερμηνεία της από το ΔΕΕ

Ένα έτος μετά την θέσπιση του Χάρτη, ψηφίστηκε η Απόφαση-Πλαίσιο σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες²³¹. Παρότι, αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2012/29/ΕΕ, η συμβολή της είναι αξιοσημείωτη αφού καθόρισε για πρώτη φορά αρκετά από τα καθήκοντα που οφείλουν τα Κράτη Μέλη και συνείσφερε στο

²²¹ Βλ. άρθρο 20 ΣτΚ.

²²² Βλ. άρθρο 24 ΣτΚ.

²²³ Βλ. άρθρο 22 ΣτΚ.

²²⁴ Βλ. άρθρο 25 ΣτΚ.

²²⁵ Βλ. άρθρο 19 ΣτΚ.

²²⁶ Βλ. Άρθρο 2.

²²⁷ Βλ. Άρθρο 6.

²²⁸ Βλ. Άρθρο 3.

²²⁹ Βλ. Άρθρο 4.

²³⁰ Βλ. Άρθρο 7.

²³¹ Απόφαση-Πλαίσιο (2001/220/ΔΕΥ), του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες.

θέμα ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου, λόγω της αυξημένης νομολογίας που παρέιχε μέσω προδικαστικών ερωτημάτων. Με βάση την Απόφαση-Πλαίσιο «θύμα» ορίζεται εκάστοτε «φυσικό πρόσωπο που έχει υποστεί βλάβη, συμπεριλαμβανομένης σωματικής ή ψυχικής βλάβης, συναισθηματικής ταλαιπωρίας ή οικονομικής απώλειας, που προκαλείται άμεσα από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν το ποινικό δίκαιο Κράτους Μέλους»²³². Για σκοπούς πληρότητας αναφέρεται ότι, παρόλο που συγκεκριμενοποιεί ότι η ποινική διαδικασία πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με το εκάστοτε εθνικό δίκαιο²³³, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα εάν στον εν λόγω ορισμό δύναται να συμπεριληφθούν και οι περιπτώσεις ιδιωτικών διώξεων²³⁴.

Σε πιο ουσιαστικό επίπεδο, προνοούσε ότι το εκάστοτε Κράτος-Μέλος οφείλει να διασφαλίζει ότι τα θύματα έχουν «πραγματικό» και «κατάλληλο ρόλο» στο ποινικό του σύστημα, διασφαλίζοντας παράλληλα την αξιοπρέπεια τους κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και την αναγνώριση των δικαιωμάτων και των έννομων συμφερόντων τους²³⁵. Σχετικά με τα ευάλωτα θύματα έθετε την υποχρέωση για λήψη μέτρων ειδικής μεταχείρισης που ταιριάζει στην περίπτωση τους²³⁶.

²³² Βλ. Άρθρο 1(α) της Απόφασης Πλαίσιο.

²³³ Βλ. Άρθρο 1(γ) της Απόφαση-Πλαίσιο.

²³⁴ Σχετική είναι η υπόθεση **C-404/07** Katz, EU:C:2008:553; Ο G. Katz ισχυρίστηκε ότι υπέστη βλάβη ως αποτέλεσμα απάτης από άλλο πρόσωπο. Ο Εισαγγελέας αποφάσισε να μην ασκήσει δίωξη και ο κ. Katz εκκίνησε ποινική δίωξη υποκαθιστώντας την εισαγγελική αρχή, μία ιδιαίτερη μορφή ασκήσεως ποινικής δίωξης που προβλέπεται από την ουγγρική ποινική δικονομία και ουσιωδώς διαφορετική από την ποινική δίωξη που ασκείται από ιδιώτη/θύμα ορισμένων ήσσονος σημασίας αδικημάτων. Ο κ. Katz ζήτησε να κληθεί και να ακουστεί ως μάρτυρας στην εν λόγω ποινική διαδικασία, αλλά το αίτημα του απορρίφθηκε από το εθνικό Δικαστήριο. Ισχυρίστηκε ότι η άρνηση του Δικαστηρίου τον έθετε σε μειονεκτική θέση και ότι το δικαίωμα του σε δίκαιη δίκη είχε παραβιαστεί. Το Ουγγρικό Δικαστήριο παρέπεμψε την υπόθεση στο ΔΕΕ για την έκδοση προδικαστικής απόφασης. Με την σειρά του το ΔΕΕ ανέφερε ότι η Απόφαση-Πλαίσιο, ενώ απαιτεί από τα Κράτη-Μέλη, αφενός να διασφαλίζουν ότι τα θύματα απολαμβάνουν υψηλού επιπέδου προστασία και έχουν πραγματικό και ενδεδειγμένο ρόλο στο ποινικό σύστημα και, αφετέρου, να αναγνωρίζουν τα δικαιώματα και τα έννομα συμφέροντα των θυμάτων και να διασφαλίζουν ότι μπορούν να ακουστούν και να προσκομίζουν μαρτυρία, αφήνει στις εθνικές αρχές μεγάλη διακριτική ευχέρεια, όσον αφορά τα συγκεκριμένα μέσα, με τα οποία υλοποιούν τους στόχους αυτούς (βλ. σκέψη 46). Η Απόφαση-Πλαίσιο δεν υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο να επιτρέψει την εξέταση του θύματος ως μάρτυρα σε ποινική διαδικασία που ασκείται από ιδιωτική δίωξη επί ουσίας. Ωστόσο ελλείψει τέτοιας δυνατότητας, πρέπει να επιτρέπεται στο θύμα να καταθέτει στοιχεία που μπορούν να ληφθούν υπόψη ως μαρτυρία (βλ. σκέψη 50).

²³⁵ Βλ. Άρθρο 2(1) της Απόφασης-Πλαίσιο.

²³⁶ Βλ. Άρθρο 2(2) της Απόφασης-Πλαίσιο.

Εν προκειμένω, στην υπόθεση **C-105/03**²³⁷, στο πλαίσιο σχετικού προδικαστικού ερωτήματος, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι η Απόφαση-Πλαίσιο απαιτούσε από τα Κράτη-Μέλη να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να διασφαλίσουν ότι τα θύματα αντιμετωπίζονται με τον δέοντα σεβασμό της προσωπικής τους αξιοπρέπειας, ως επίσης ότι τα ευάλωτα θύματα επωφελούνται από ειδική μεταχείριση που ανταποκρίνεται καλύτερα στην περίπτωση τους²³⁸. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα μικρά παιδιά που φέρεται να κακοποιήθηκαν έπρεπε να θεωρηθούν «ευάλωτα θύματα»²³⁹ και το εθνικό δικαστήριο έπρεπε να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει μια ειδική διαδικασία, για την έγκαιρη συγκέντρωση μαρτυρίας, καθώς και ιδιαίτερες συνθήκες μαρτυρικής κατάθεσης για να αποτρέψει τις επιζήμιες συνέπειες των θυμάτων κατά την εξέταση τους στην ακροαματική διαδικασία²⁴⁰. Το σκεπτικό αυτό επαναλήφθηκε και στην υπόθεση **C-507/10**²⁴¹, με το ΔΕΕ να τονίζει το δικαίωμα

²³⁷ **C-105/03** – Pupino, EU:C:2005:386; Η Μαρία Pupino φέρεται να διέπραξε αδικήματα καταχρηστικής χρήσης σωφρονιστικών μέτρων, χτυπώντας αρκετούς μαθητές, ηλικίας κάτω των 5 ετών, και άλλες πράξεις κακομεταχείρισης συμπεριλαμβανομένων απειλών και εκφοβισμού. Αφού κατηγορήθηκε οδηγήθηκε σε δίκη. Ο Ιταλικός Νόμος ορίζει μια ποινική διαδικασία δύο σταδίων που περιλαμβάνει προκαταρκτική έρευνα και δίκη. Η μαρτυρία πρέπει να λαμβάνεται και να υποβάλλεται αποκλειστικά στο στάδιο της δίκης. Ως εκ τούτου, κάθε αποδεικτικό στοιχείο που συγκεντρώθηκε κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας έπρεπε να υποβληθεί σε αντεξέταση, προκειμένου να αποκτήσει αξία. Ωστόσο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, υπήρχε ειδική διαδικασία έρευνας που μπορούσε να εφαρμοστεί για να δοθεί στα αποδεικτικά στοιχεία η ίδια αποδεικτική αξία με εκείνη που συγκεντρώνεται κατά τη διάρκεια της δίκης. Τα αποδεικτικά στοιχεία έπρεπε να ληφθούν στο πλαίσιο αυτών των ειδικών ρυθμίσεων με σκοπό την προστασία των ανήλικων. Η Εισαγγελία ζήτησε από τον δικαστή που ήταν υπεύθυνος για την προκαταρκτική έρευνα να λάβει τη μαρτυρία οκτώ παιδιών, μαρτύρων και θυμάτων, μέσω αυτής της ειδικής διαδικασίας σε ειδικό χώρο και υπό συνθήκες που διασφαλίζουν την αξιοπρέπεια, την ιδιωτική ζωή και την ψυχική γαλήνη των ανήλικων (βλ. σκέψη 16). Η κα Pupino, αντιτάχθηκε στην αίτηση αυτή, υποστηρίζοντας ότι δεν εμπίπτει σε καμία από τις περιπτώσεις που προβλέπει ο σχετικός Ιταλικός Νόμος. Ο Δικαστής έκρινε ότι ο Ιταλικός Νόμος έπρεπε να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της Απόφασης-Πλαισίου και ζήτησε από το ΔΕΕ να αποφανθεί επι του πεδίου εφαρμογής της Απόφασης-Πλαίσιο.

²³⁸ Βλ. σκέψη 52 της Απόφασης.

²³⁹ Βλ. σκέψη 53 της Απόφασης.

²⁴⁰ Βλ. σκέψη 56 της Απόφασης.

²⁴¹ **C-507/10** – Χ, EU:C:2011:873; Η μητέρα της ανήλικης Υ υπέβαλε μήνυση κατά του Χ κατηγορώντας τον ότι ασέλγησε κατ' εξακολούθηση εις βάρος της πεντάχρονης κόρης τους. Συνακόλουθα, επήλθε η διαδικασία της ανάκρισης κατά τη διάρκεια της οποίας η ανήλικη εξετάστηκε από ψυχολόγους και παιδιάτρους. Έπειτα των ανακριτικών διαδικασιών, ο Εισαγγελέας διέταξε την αρχειοθέτηση της υπόθεσης. Η πλευρά της ανήλικης αντιτάχθηκε με αποτέλεσμα ο αρμόδιος για τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων δικαστής να ορίσει ημερομηνία για τη διεξαγωγή συνεδρίας κεκλεισμένων των θυρών, προκειμένου να τοποθετηθούν οι διάδικοι. Η πλευρά της ανήλικης ζήτησε την εξέταση της ως μάρτυρα μέσω της διαδικασίας της πρόωρης διεξαγωγής αποδείξεων, η οποία αποκαλείται διαδικασία «συντηρητικής απόδειξης». Ενώ η διαδικασία διεκπεραιώθηκε και η ανήλικη επιβεβαίωσε τις ανήλικες πράξεις του Χ, το Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση για την διεξαγωγή της ειδικής διαδικασίας. Έπειτα από διάστημα 2 μηνών ο Εισαγγελέας διέταξε εκ νέου την αρχειοθέτηση της υπόθεσης, όπου το θύμα αντιτάχθηκε και πάλι. Αφού ακολούθησε η ίδια διαδικασία η πλευρά του θύματος ζήτησε από τον Εισαγγελέα να διατάξει εκ νέου την εξέτασή της ανήλικης ως μάρτυρα στο

συμμετοχής του θύματος στην ποινική διαδικασία, αναφέροντας ότι πρέπει να διασφαλίζεται η συμμετοχή του κατά πρόσφορο τρόπο, και να του παρέχεται η δυνατότητα όχι μόνο να περιγράψει τα γεγονότα, αλλά και να εκφράσει την γνώμη του²⁴².

Η Απόφαση-Πλαίσιο περιέχει σωρεία άλλων προνοιών υπέρ των θυμάτων όπως: (i) το δικαίωμα ενημέρωσης²⁴³, (ii) την υποχρέωση των κρατών να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την μείωση των επικοινωνιακών τους δυσκολιών²⁴⁴, (iii) το δικαίωμα νομικής αρωγής όταν είναι μέλη της διαδικασίας²⁴⁵, (iv) την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής και ασφάλειας²⁴⁶, (v) το δικαίωμα αποζημίωσης²⁴⁷, (vi) την διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης²⁴⁸, (vii) τα δικαιώματα των θυμάτων που κατοικούν σε κράτος διαφορετικό εκείνου που τελέστηκε το αδίκημα²⁴⁹, (viii) την συνεργασία

πλαίσιο της διαδικασίας συντηρητικής απόδειξης. Ο Εισαγγελέας δεν αποφάνθηκε στο αίτημα αλλά ζήτησε και πάλι την αρχειοθέτηση της υπόθεσης.

²⁴² Βλ. σκέψη 52 της Απόφασης.

²⁴³ Το Δικαίωμα των θυμάτων να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με διάφορα θέματα, εν παραδείγματι τη διεξαγωγή ποινική διαδικασία μετά την καταγγελία τους και την απελευθέρωση του κατηγορούμενου ή καταδικασθέντος, ειδικότερα όταν ενδέχεται να υπάρχει κίνδυνος για τα ίδια τα θύματα, Βλ. σχετικό Άρθρο 4 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁴ Νοείται να μειώσουν τις δυσκολίες επικοινωνίας που αντιμετωπίζουν τα θύματα, ως μάρτυρες ή διάδικοι, ιδίως όσον αφορά τη μετάφραση και τη διερμηνεία – το δικαίωμα αυτό ωστόσο δεν είναι τόσο πλήρες όσο το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης που απολαμβάνει εκάστοτε ύποπτος δυνάμει της Οδηγίας 2010/64/ΕΕ, Βλ. επίσης σχετικό Άρθρο 5 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁵ Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν δωρεάν πρόσβαση, εάν δικαιολογείται, σε νομικές ή κάθε άλλου είδους συμβουλές για τον ρόλο τους στην διαδικασία και σε νομική συνδρομή όταν έχουν την ιδιότητα του διάδικου στην ποινική διαδικασία. Περαιτέρω, τα θύματα που συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία είτε ως μάρτυρες είτε ως διάδικοι δικαιούνται να λάβουν αποζημίωση για τα έξοδα τους. Βλ. Άρθρα 6 και 7 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁶ Εισάγεται η υποχρέωση διασφάλισης επαρκούς επιπέδου προστασίας της ιδιωτικής ζωής, της υπόληψης και της ασφάλειας των θυμάτων, ιδίως από αντίποινα του θύτη, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία. Περαιτέρω, να αποφεύγεται η επαφή τους με τον θύτη στους χώρους του δικαστηρίου και να περιορίζεται η προβολή των θυμάτων στο δικαστήριο. Βλ. Άρθρο 8 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁷ Η διασφάλιση του δικαιώματος του θύματος να λάβει απόφαση για αποζημίωση από τον θύτη στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας. Επίσης, να επιστρέφονται τα περιουσιακά αντικείμενα των θυμάτων που δεν είναι απαραίτητα για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας., Βλ. Άρθρο 9 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁸ Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν α) να επιδιώκουν την προώθηση της ποινικής διαμεσολάβησης μεταξύ θύτη και θύματος όπου θεωρούν ότι αρμόζει ενόψει των εγκληματικών πράξεων και β) να λαμβάνουν υπόψη κάθε συμφωνία μεταξύ θύτη και θύματος σε τέτοιες διαδικασίες ποινικής διαμεσολάβησης. Βλ. Άρθρο 10 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁴⁹ Αρκετά καινοτόμες διατάξεις προς επίτευξη ενός ολοκληρωμένου Χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (ΧΑΕΔ) και την λήψη δράσης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλ. Άρθρο 11 της Απόφασης-Πλαίσιο.

μεταξύ Κρατών-Μελών²⁵⁰, (ix) τις υπηρεσίες στήριξης των θυμάτων²⁵¹, (x) την εκπαίδευση²⁵² και (xi) την προστασία από τον εκφοβισμό²⁵³.

Προτού συνεχίσει η ανάλυση στα επακόλουθα νομοθετικά κείμενα, ο συγγραφέας κρίνει σκόπιμο να αναφερθεί σε μια Απόφαση του ΔΕΕ στην οποία το Ισπανικό δικαστήριο προώθησε ένα πολυσκελές προδικαστικό ερώτημα συναφές με αρκετές πρόνοιες της Απόφασης-Πλαίσιο. Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *C-483/09* και *C-1/10*²⁵⁴, οι κατηγορούμενοι είχαν καταδικαστεί για κακομεταχείριση των συντρόφων τους όπου, μεταξύ άλλων ποινών, τους επιβλήθηκε ως παρεπόμενη η απαγόρευση να πλησιάζουν το θύμα τους ή να έρχονται σε επαφή μαζί του για συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Παρότι ήταν εις γνώσιν τους, οι ίδιοι εξακολουθούσαν να συμβιώνουν με τα θύματα, κατόπιν αιτήματος και των θυμάτων, μέχρι που επήλθε η σύλληψη τους. Κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν για μη συμμόρφωση με την παρεπόμενη ποινή απομάκρυνσης. Στο στάδιο των Εφέσεων, το δικαστήριο άκουσε τις μαρτυρίες των θυμάτων τα οποία δήλωναν ότι με πλήρη συνείδηση και εκούσια, αποφάσισαν να συγκατοικήσουν εκ νέου με τους καταδικασθέντες, μολονότι τους είχαν επιβληθεί ποινικές κυρώσεις λόγω προηγούμενων επιθέσεων που δέχθηκαν από αυτούς. Προς υποστήριξη των θέσεων τους ανέφεραν ότι η συγκατοίκηση τους είχε εξελιχθεί ομαλώς για πολλούς μήνες μέχρι την ημέρα της σύλληψης τους. Με τις Εφέσεις τους οι καταδικασθέντες προώθησαν τον ισχυρισμό ότι η εκ νέου συμβίωση με την ελεύθερη συναίνεση των συντρόφων τους δεν πληροί το αδίκημα μη συμμόρφωσης με την παρεπόμενη ποινή απομάκρυνσης.

²⁵⁰ Βλ. Άρθρο 12 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁵¹ Η υποχρέωση των Κρατών-Μελών να προάγουν τη συμμετοχή των συστημάτων υποστήριξης των θυμάτων, που είναι υπεύθυνα για την οργάνωση της αρχικής υποδοχής των θυμάτων και για την υποστήριξη και βοήθεια των θυμάτων, ιδίως α) για παροχή πληροφοριών στα θύματα, β) για παροχή βοήθειας στα θύματα ανάλογα με τις άμεσες ανάγκες τους, γ) για συνοδεία θυμάτων, εάν είναι απαραίτητο και δυνατό κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και δ) για παροχή βοήθειας στα θύματα, κατόπιν αιτήσεως τους, μετά τη λήξη της ποινικής διαδικασίας. Βλ. Άρθρο 13 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁵² Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να ενθαρρύνουν πρωτοβουλίες που επιτρέπουν συμμετοχή στις διαδικασίες ή την επαφή με τα θύματα, προσώπων, ιδίως τους αστυνομικούς και επαγγελματίες νομικούς, ώστε να λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση με ιδιαίτερη αναφορά στις ανάγκες των πλέον ευάλωτων ομάδων. Βλ. Άρθρο 14 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁵³ Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να στηρίζουν τη δημιουργία των απαραίτητων προϋποθέσεων για την προσπάθεια αποτροπής δευτερογενούς θυματοποίησης και την αποφυγή άσκοπης πίεσης των θυμάτων, ιδίως σε χώρους όπως δικαστήρια, αστυνομικά τμήματα, δημόσιες υπηρεσίες και οργανώσεις υποστήριξης θυμάτων. Βλ. Άρθρο 15 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁵⁴ Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *C-483/09* - Magatte Gueye και *C-1/10* - Salmerón Sánchez, EU:C:2011:583.

Το ΔΕΕ τόνισε ότι η Απόφαση-Πλαίσιο καταλείπει ευρεία εξουσία εκτίμησης στα Κράτη-Μέλη, για την επίτευξη της υποχρέωσης τους να διασφαλίζουν στα θύματα την δυνατότητα να ακούγονται στην ποινική διαδικασία και να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία. Συνεπώς, για να διασφαλιστεί ότι το θύμα έχει την δυνατότητα πράγματι να λάβει μέρος στην ποινική διαδικασία με πρόσφορο τρόπο, το δικαίωμα του να ακούγεται, πρέπει να του παρέχει, πέραν της περιγραφής των γεγονότων, την ευχέρεια να εκφράζει την άποψη του²⁵⁵. Κατά το ΔΕΕ το δικονομικό αυτό δικαίωμα σε καμία περίπτωση δεν χορηγεί στα θύματα κάποιο δικαίωμα όσον αφορά το είδος των ποινών που δύναται να επιβληθούν ανά περίπτωση²⁵⁶, αφού η ποινική προστασία για εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας δεν αποσκοπεί μόνο στην προστασία του εκάστοτε θύματος αλλά και στην προστασία των γενικότερων συμφερόντων της κοινωνίας²⁵⁷.

Ακολούθως, έκρινε ότι η απόφαση-πλαίσιο δεν εμποδίζει τον εθνικό νομοθέτη να προβλέπει ποινές ως η παρούσα, ούτε περιορίζει την επιλογή των κρατών-μελών αναφορικά με τις ποινικές κυρώσεις που θα θεσπίζουν στην εσωτερική έννομη τάξη τους. Το ΔΕΕ επεσήμανε ότι κανένα άρθρο της απόφασης-πλαίσιο δεν αντίκειται στην επιβολή παρεπόμενης ποινής υποχρεωτικής απομάκρυνσης, σε δράστες ενδοοικογενειακών εγκλημάτων, μολονότι τα θύματα αμφισβητούν την επιβολή τέτοιας ποινής ή έχουν αντίθετη άποψη²⁵⁸. Σχετικά με το ερώτημα εάν επιτρέπεται στα κράτη-μέλη να αποκλείουν την μεσολάβηση σε σχέση με ενδοοικογενειακά εγκλήματα, το ΔΕΕ επεξήγησε ότι η απόφαση-πλαίσιο περιορίζεται απλώς στο να επιβάλει την υποχρέωση να μεριμνούν στην προώθηση της, όπου κατά την εκτίμηση τους κρίνουν ότι προσιδιάζει²⁵⁹, νοουμένου δε, ότι καθορίζουν με «αντικειμενικά κριτήρια» το είδος των εγκληματικών πράξεων που θεωρούν ότι δεν αρμόζει το υπό συζήτηση μέτρο.

2.2.2.2. Η διαφορά μεταξύ Απόφασης-Πλαίσιο και Οδηγίας

Προτού εισέλθουμε στην περαιτέρω ανάλυση, ο συγγραφέας επιθυμεί να προβεί σε μία σύντομη αναδρομή κατά τα δρώμενα του ΧΑΕΔ, επεξηγώντας την διαφορά μεταξύ

²⁵⁵ Βλ. σκέψη 59 της Απόφασης.

²⁵⁶ Βλ. σκέψη 60 της Απόφασης.

²⁵⁷ Βλ. σκέψη 61 της Απόφασης.

²⁵⁸ Βλ. σκέψη 70 της Απόφασης.

²⁵⁹ Βλ. σκέψη 72 της Απόφασης.

των Αποφάσεων-Πλαίσιο και Οδηγιών. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, το κύριο μέσο εναρμόνισης των εθνικών ποινικών δικαίων των κρατών-μελών, προκειμένου να επιτευχθεί η προώθηση των προβλεπόμενων στόχων και η ανάληψη δράσεων στον τομέα συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις, ήταν οι Αποφάσεις-Πλαίσιο, οι οποίες λαμβάνονταν ομόφωνα και αποκτούσαν δεσμευτική ισχύ, αφήνοντας στην διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών τον καθορισμό του τύπου και των μέσων προσαρμογής. Το ΔΕΚ, του οποίου οι αρμοδιότητες είχαν αναβαθμιστεί, επιχείρησε να εκμεταλλευθεί την ομοιότητα τους με τις Οδηγίες, σκοπούμενο να επεκτείνει ορισμένες βασικές αρχές ως προς τα έννομα αποτελέσματα τους. Στην προαναφερόμενη υπόθεση “*María Puigino*”, κρίθηκε ότι οι Αποφάσεις-Πλαίσιο δεσμεύουν τα κράτη μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και δημιουργούν υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου. Γεγονός το οποίο μαρτυράτε και από την προγενέστερη ανάλυση του ΔΕΕ επι των προδικαστικών ερωτημάτων. Ωστόσο, η επιδιωκόμενη συσχέτιση μεταξύ Αποφάσεων-Πλαίσιο και Οδηγιών δεν έφθασε σε πλήρη ταύτιση τους, καθότι κρίθηκε ότι η Νομολογία δεν μπορεί να ερμηνεύσει “*contra legem*” την ίδια την Συνθήκη, η οποία απέκλειε ρητά το άμεσο αποτέλεσμα σε Αποφάσεις-Πλαίσιο.

Εν αντιθέσει με τις Αποφάσεις-Πλαίσιο, οι Οδηγίες, ήταν σε θέση να παράγουν άμεσο αποτέλεσμα στο εθνικό δίκαιο. Πρακτικά αυτό σήμαινε ότι οι ιδιώτες μπορούσαν να βασίζονται σε δικαιώματα που περιέχονται σε οδηγίες και να τα επικαλούνται σε εθνικά δικαστήρια. Με το καθεστώς που επέβαλαν οι Αποφάσεις-Πλαίσιο αυτό δεν ήταν εφικτό, αφού τα Κράτη-Μέλη όφειλαν μόνο να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με αυτές. Μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, οι Οδηγίες έγιναν το κύριο μέσο για την ΕΕ να εγκρίνει μέτρα όσον αφορά τον ΧΑΕΔ. Αυτό σημαίνει ότι στον τομέα του Ποινικού Δικαίου, είτε πρόκειται για θέσπιση μέτρων, είτε για την δικονομική διασφάλιση των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων ή υπόπτων και των θυμάτων, οι Οδηγίες έχουν καταστεί ο κύριος τρόπος προώθησης των σκοπών του Ευρωπαϊκού Νομοθέτη στο εσωτερικό δίκαιο των Κρατών-Μελών.

2.2.2.3. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων

Η Απόφαση-Πλαίσιο του 2001, αντικαταστάθηκε από την Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων του 2012²⁶⁰. Η εν λόγω Οδηγία εισάγει στο δίκαιο της ΕΕ σημαντικές πτυχές των δικαιωμάτων των θυμάτων στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης²⁶¹, αφού θεσπίζει ελάχιστα πρότυπα σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικότητας. Βάσει αυτής το έγκλημα καθορίζεται ως παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων των θυμάτων και συνάμα ως προσβολή της κοινωνίας εν γένει²⁶². Αποτελεί την πιο σημαντική νομοθετική εξέλιξη για τα δικαιώματα των θυμάτων που έχει σημειωθεί έως σήμερα σε Ενωσιακό επίπεδο, αφού συνιστά τον κεντρικό πυλώνα των νομοθετικών μέτρων που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προστασία των θυμάτων, τα οποία αποβλέπουν στην ενίσχυση και βελτίωση των εθνικών μέτρων για τα δικαιώματα των θυμάτων.

Ο Ευρωπαίος Νομοθέτης έσπευσε από την αρχή της Οδηγίας να επιβάλει διάφορες γενικές απαιτήσεις στα Κράτη-Μέλη, μεταξύ άλλων, να διασφαλίζουν ότι τα θύματα αναγνωρίζονται και αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ευαισθησία, προσαρμοσμένο, επαγγελματικό και αμερόληπτο τρόπο²⁶³, ως επίσης όπου το θύμα είναι ανήλικο να λαμβάνεται υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του²⁶⁴. Η υπό συζήτηση Οδηγία, είναι ένας συνδυασμός **(α)** Δικαιωμάτων που δεν έχουν αλλάξει από την Απόφαση-Πλαίσιο του 2001, **(β)** Δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχουν διευρυνθεί από εκείνα της Απόφασης-Πλαίσιο **και (γ)** Σημαντικές αλλαγές που έχουν επέλθει από την Απόφαση-Πλαίσιο. Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστεί ξεχωριστά κάθε μία από τις εν λόγω κατηγορίες.

²⁶⁰ Ο Κύπριος Νομοθέτης ενσωμάτωσε την Οδηγία στην Κυπριακή έννομη τάξη με τον «περί της Θέσπισης Ελάχιστων Προτύπων σχετικά με τα Δικαιώματα, την Υποστήριξη και την Προστασία Θυμάτων της Εγκληματικότητας Νόμος του 2016» (Ν.51(Ι)/2016).

²⁶¹ European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, “Handbook on European law relating to access to justice”, 2016, σελ.190.

²⁶² Βλ. Αιτιολογική σκέψη 9 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ. Βλ. επίσης Κωνσταντίνος Ι. Πανάγος, «Δικαιώματα και αρωγή των θυμάτων του εγκλήματος: Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ ως εργαλείο για τη διαδικαστική δικαιοσύνη, την ορθολογική αντεγκληματική πολιτική και την κοινωνική δικαιοσύνη», ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ, Τεύχος 1-2/2018, Ιανουάριος 2018.

²⁶³ Βλ. Άρθρο 1(1) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁶⁴ Βλ. Άρθρο 1(2) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

Προτού εισέλθουμε σε περαιτέρω ανάλυση, μια σημαντική αλλαγή που εντοπίζεται μεταξύ των δύο νομοθετικών κειμένων αφορά τον ορισμό του θύματος. Η προσθήκη των μελών της οικογένειας²⁶⁵, αποτελεί προφανώς έναν πιο εκτεταμένο ορισμό, το οποίο δεν προνοείται στην προγενέστερη Απόφαση-Πλαίσιο. Δεν διαφεύγει της προσοχής του συγγραφέα ότι ο ορισμός που δίδεται στην Οδηγία είναι παρόμοιος με τον ορισμό που παρέχεται στην Σύσταση (2006)8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁶⁶. Επίσης, η ιδιότητα του θύματος που υιοθετείται σ' αυτή εξαρτάται από το εκάστοτε εθνικό ποινικό δίκαιο και από το τι θεωρείται έγκλημα στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη²⁶⁷.

(α) Δικαιώματα τα οποία δεν άλλαξαν από την Απόφαση-Πλαίσιο

Τα δικαιώματα που έχουν παραμείνει ανεπηρέαστα από την προγενέστερη Απόφαση-Πλαίσιο είναι **(i)** το δικαίωμα σε νομική συνδρομή²⁶⁸, **(ii)** το δικαίωμα αποζημίωσης εξόδων που υπέστηκαν λόγω της ενεργής συμμετοχής τους σε ποινική διαδικασία²⁶⁹, **(iii)** το δικαίωμα επιστροφής περιουσιακών στοιχείων που κατασχέθηκαν κατά την ποινική διαδικασία²⁷⁰, **(iv)** το δικαίωμα σε απόφαση για αποζημίωση από τον δράστη²⁷¹, **(v)** τα δικαιώματα θυμάτων που κατοικούν σε άλλο Κράτος-Μέλος²⁷², **(vi)** το δικαίωμα σε ασφάλεια²⁷³ και **(vii)** το δικαίωμα αποφυγής της επαφής με τον θύτη²⁷⁴.

²⁶⁵ Βλ. Άρθρο 2 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ; «1. α) ως «θύμα» νοείται: i) φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, ψυχικής ή συναισθηματικής βλάβης ή της οικονομικής ζημίας, που προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινή πράξη, ii) τα μέλη της οικογένειας προσώπου ο θάνατος του οποίου προκλήθηκε απευθείας από αξιόποινή πράξη και τα οποία έχουν υποστεί ζημία εξαιτίας του θανάτου του εν λόγω προσώπου· β) ως «μέλη της οικογένειας» νοούνται ο σύζυγος ή η σύζυγος, το πρόσωπο που ζει με το θύμα σε κοινό νοικοκυριό με στενή σχέση δέσμευσης σε σταθερή και συνεχή βάση, οι συγγενείς σε ευθεία γραμμή, τα αδέρφια και τα εξαρτώμενα από το θύμα πρόσωπα.[...]»

²⁶⁶ European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, “Handbook on European law relating to access to justice”, 2016, σελ.196, υποσημείωση 563.

²⁶⁷ European Parliament Research Service, European Implementation Assessment – The Victims’ Rights Directive 2012/29/EU, 2017, σελ.41.

²⁶⁸ Βλ. Άρθρο 13 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 6 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁶⁹ Βλ. Άρθρο 14 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 7 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷⁰ Βλ. Άρθρο 15 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 9(3) της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷¹ Βλ. Άρθρο 16 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 9(1) της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷² Βλ. Άρθρο 17 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 11 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷³ Βλ. Άρθρο 18 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με τα Άρθρα 2, 8(1) και 15 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷⁴ Βλ. Άρθρο 19 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 8(3) της Απόφασης-Πλαίσιο.

(β) Δικαιώματα και υποχρεώσεις που έχουν επεκταθεί σε σχέση με εκείνα της Απόφασης-Πλαίσιο

Στην εν λόγω κατηγορία, εξετάζονται συνοπτικά τα δικαιώματα και τα καθήκοντα που διευρύνθηκαν από τις προγενέστερες πρόνοιες της Απόφασης-Πλαίσιο. Πρωτίστως, το δικαίωμα προστασίας κατά τη διάρκεια ποινικών ερευνών²⁷⁵, το οποίο συνιστά επέκταση του προηγούμενου Άρθρο 3, προσθέτοντας ότι: (i) οι συνεντεύξεις των θυμάτων πρέπει να διεξάγονται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, (ii) ο αριθμός των συνεντεύξεων θα πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο και να πραγματοποιείται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητο για σκοπούς της ποινικής έρευνας, (iii) τα θύματα μπορούν να συνοδεύονται από τον νόμιμο εκπρόσωπο τους και από πρόσωπο της επιλογής τους και (iv) οι ιατρικές εξετάσεις θα πρέπει επίσης να περιορίζονται στο ελάχιστο και να διεξάγονται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητο για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας.

Αναφορικά με το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής τους ζωής, το Άρθρο 21 της Οδηγίας προχωρά περισσότερο από ότι το Άρθρο 8 της Απόφασης-Πλαίσιο, ορίζοντας ότι τα Κράτη-Μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι μπορούν να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών χαρακτηριστικών των θυμάτων και της οικογένειάς τους. Περαιτέρω, προσθέτει την υποχρέωση για λήψη παντός νόμιμου μέτρου με σκοπό την αποφυγή της διάδοσης οιασδήποτε πληροφορίας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην ταυτοποίηση ανήλικου θύματος. Για τους σκοπούς αυτούς, υπό το πέπλο της ενθάρρυνσης, εισάγεται η έννοια της «αυτορρύθμισης» για τους ιδιώτες και συγκεκριμένα για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης²⁷⁶.

Ακολούθως, οι πρόνοιες σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων με ειδικές ανάγκες προστασίας²⁷⁷, επεκτείνουν σε μεγάλο βαθμό την απαίτηση σχετικά με τους επαγγελματίες της ποινικής δικαιοσύνης για τον εντοπισμό ειδικών αναγκών προστασίας των θυμάτων. Το Άρθρο 22 της Οδηγίας, προβλέπει ότι τα Κράτη-Μέλη

²⁷⁵ Βλ. Άρθρο 20 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, σχετικό με το Άρθρο 3 της Απόφασης-Πλαίσιο.

²⁷⁶ Βλ. Άρθρο 21(2); «Προκειμένου να προστατευθούν η ιδιωτική ζωή, η προσωπική ακεραιότητα και τα προσωπικά δεδομένα των θυμάτων, τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο του σεβασμού της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης και της ελευθερίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της πολυφωνίας τους, ενθαρρύνουν τα μέσα ενημέρωσης να λαμβάνουν μέτρα αυτορρύθμισης.».

²⁷⁷ Βλ. σχετικά Άρθρα 22, 23 και 24 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

πρέπει να εξασφαλίζουν εξατομικευμένες αξιολογήσεις των θυμάτων για τον εντοπισμό τέτοιων αναγκών. Οι αξιολογήσεις αυτές θα πρέπει ωστόσο να λαμβάνουν υπόψη τα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος, τον τύπο και τη φύση του εγκλήματος καθώς και τις περιστάσεις του εγκλήματος. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο άρθρο 22(3) των θυμάτων εμπορίας προσώπων, της βίας λόγω φύλου, της βίας στο πλαίσιο στενής σχέσης, της σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης κ.ο.κ. Το άρθρο 23 ορίζει τα ειδικά μέτρα που πρέπει να είναι διαθέσιμα για τα θύματα με ειδικές ανάγκες προστασίας, τα οποία περιλαμβάνουν (α) τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διεξάγονται οι συνεντεύξεις με τα θύματα²⁷⁸ και (β) τα ειδικά μέτρα που πρέπει να εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας (όπως η αποφυγή οπτικής επαφής με τον κατηγορούμενο, κατάθεση μέσω βιντεοκλήσης, περιορισμοί σε περιττές ερωτήσεις, και ακροάσεις χωρίς την παρουσία του κοινού)²⁷⁹. Το άρθρο 24, προβλέπει πρόσθετες προστασίες για τα ανήλικα θύματα, όπως η καταγραφή των συνεντεύξεων που χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία κατά την ποινική διαδικασία.

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των επαγγελματιών, ενώ το άρθρο 14 της Απόφασης-Πλαίσιο ενθάρρυνε πρωτοβουλίες κατάρτισης για πρόσωπα που εργάζονται με ευάλωτα θύματα, το άρθρο 25 της Οδηγίας, προχωρά ένα βήμα παραπέρα επιβάλλοντας την υποχρέωση διασφάλισης ότι οι φορείς που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με τα θύματα, εν παραδείγματι το προσωπικό της αστυνομίας ή του Δικαστηρίου, θα πρέπει να λαμβάνει τόσο γενική όσο και εξειδικευμένη κατάρτιση. Η κατάρτιση αυτή αποσκοπεί στην αύξηση της ευαισθητοποίησης τους σχετικά με τις ανάγκες των θυμάτων και συμβάλει στην ετοιμότητα τους να αντιμετωπίζουν τα θύματα αμερόληπτα, με σεβασμό και επαγγελματισμό. Ειδικότερα στις περιπτώσεις ανήλικων θυμάτων, η επικοινωνιακή τους επάρκεια εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κατάρτιση των ομάδων αυτών. Η υποχρέωση για εξειδικευμένη κατάρτιση επεκτείνεται και στους δικηγόρους, εισαγγελείς και δικαστές²⁸⁰.

Για σκοπούς συνεργασίας μεταξύ Κρατών-Μελών, το άρθρο 26(1) της Οδηγίας επεκτείνει τις διατάξεις του άρθρου 12 της Απόφασης-Πλαίσιο. Ειδικότερα, αναπτύσσει τις μορφές συνεργασίας που πρέπει να λαμβάνουν χώρα, οι οποίες πρέπει

²⁷⁸ Βλ. Άρθρο 23(2) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁷⁹ Βλ. Άρθρο 23(3) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁸⁰ Βλ. Άρθρο 25(2) και (3) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

να περιλαμβάνουν: (i) την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, (ii) τη διαβούλευση σε μεμονωμένες περιπτώσεις και (iii) παροχή βοήθειας σε Ευρωπαϊκά δίκτυα που ασχολούνται με θέματα που αφορούν άμεσα τα δικαιώματα των θυμάτων.

Η υποχρέωση ενημέρωσης των θυμάτων για τα δικαιώματά τους προνοείται ρητά στο άρθρο 26(2) της Οδηγίας. Με βάση το εν λόγω άρθρο, τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα με στόχο (i) την αύξηση της επίγνωσης των δικαιωμάτων των θυμάτων, (ii) την μείωση του κινδύνου θυματοποίησης, (iii) την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων του εγκλήματος και των κινδύνων δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης και (iv) την ελαχιστοποίηση του κινδύνου εκφοβισμού και αντιποίνων. Οι προσπάθειες αυτές θα πρέπει να στοχεύουν ιδίως σε ομάδες κινδύνου όπως τα παιδιά, τα θύματα έμφυλης βίας αλλά και βίας στο πλαίσιο στενών σχέσεων.

(γ) Σημαντικές αλλαγές από την Απόφαση-Πλαίσιο

Καθόλα καινοτόμα και πρωτοποριακή είναι η περαιτέρω εξειδίκευση του δικαιώματος των θυμάτων να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά. Το άρθρο 3 της Οδηγίας περιλαμβάνει νέους κανόνες σχετικά με το εν λόγω δικαίωμα δυνάμει των οποίων (α) τα Κράτη-Μέλη πρέπει να διασφαλίζουν το δικαίωμα αυτό στις αλληλεπιδράσεις του θύματος με αρμόδιες αρχές στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, (β) η επικοινωνία με τα θύματα πρέπει να γίνεται σε κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή γραπτά, λαμβανομένης υπόψη τυχόν αναπηρίας, η οποία θίγει την ικανότητα να κατανοεί ή να γίνεται αντιληπτό και (γ) τα θύματα θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να συνοδεύονται από πρόσωπο της επιλογής τους. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η κατανόηση της διαδικασίας από το θύμα πρέπει να καταστεί επιτακτική ανάγκη αφού το θύμα εμπιστεύεται περισσότερο την ποινική δικαιοσύνη αν είναι σίγουρο ότι θα το καταλάβουν και θα το κατανοήσουν²⁸¹.

Τα άρθρα 4, 5 και 6 της Οδηγίας, περιλαμβάνουν σημαντικά διευρυμένους κανόνες σχετικά με το δικαίωμα λήψης πληροφοριών. Πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση σε

²⁸¹ Αναφορά της ομιλίας του Hervé Belluta που δόθηκε στο συνέδριο “Victims in Europe: needs, rights, perspectives”, Λουξεμβούργο, 16/11/2015, σελ.2-3.

πληροφορίες σχετικά²⁸²: (α) με τα είδη διαθέσιμης υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένης της ιατρικής και ψυχολογικής, (β) τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών, (γ) τις προϋποθέσεις παρεχόμενης προστασίας, (δ) τις προϋποθέσεις των νομικών συμβουλών, νομικής συνδρομής και οιονδήποτε άλλων συμβουλών, (ε) την πρόσβαση τους σε αποζημίωση²⁸³, (στ) τις διαθέσιμες υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης και (ζ) τις προϋποθέσεις επιστροφής των εξόδων συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία. Πρόσθετα, βαρύνουσας σημασίας είναι η διασφάλιση ότι τα θύματα λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση τους, συμπεριλαμβανομένου του χρόνου και του τόπου διεξαγωγής της δίκης, της φύσης των κατηγοριών κατά του δράστη, οποιασδήποτε τελεσίδικης απόφασης ή της απόφασης να μην προχωρήσει η έρευνα ή η δίωξη του δράστη, καθώς και σε περίπτωση προφυλάκισης του εάν έχει αφαιρεθεί ελεύθερος ή έχει διαφύγει²⁸⁴. Ωστόσο, η οδηγία εγγυάται επίσης τη βούληση του θύματος να μη λάβει πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση του²⁸⁵.

Εν συνεχεία, το άρθρο 7 της Οδηγίας, αναπτύσσει το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, ακολουθώντας ουσιαστικά τα δικαιώματα του υπόπτου για ενημέρωση και μετάφραση που ορίζονται στην οδηγία 2010/64/ΕΕ. Επι τη βάση αυτού, τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές αξιολογούν τις ανάγκες του θύματος για διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και πρέπει επίσης να δίδετε το δικαίωμα σε εκάστοτε θύμα να προσβάλει τυχόν απόφαση για τη μη παροχή αυτής. Η διερμηνεία πρέπει να παρέχεται, κατόπιν αιτήματος, δωρεάν, κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε συνέντευξης ή εξέτασης του θύματος ενώπιον ανακριτικών και δικαστικών αρχών²⁸⁶. Πρέπει επίσης να παρέχεται μετάφραση των πληροφοριών που είναι ουσιώδεις για την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων στο πλαίσιο της

²⁸² Βλ. Άρθρο 4(1)(α)-(ια) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁸³ Βλ. επίσης την Οδηγία 2004/80/ΕΕ για την Αποζημίωση των Θυμάτων Εγκληματικών Πράξεων. Η εν λόγω Οδηγία σχεδιάστηκε για να διασφαλίζει ότι τα Κράτη-Μέλη διαθέτουν κατάλληλα συστήματα για να διασφαλίζουν ότι τα θύματα εγκληματικών πράξεων λαμβάνουν αποζημίωση, ακόμη και πέρα από τα εθνικά σύνορα. Το Άρθρο 1 της Οδηγίας υποχρεώνει τα Κράτη-Μέλη να διασφαλίζουν ότι όταν έχει διαπραχθεί βίαιο εκ προθέσεως έγκλημα στο έδαφος άλλου Κράτους-Μέλους, διαφορετικού από εκείνου της συνήθους διαμονής του, ο αιτητής έχει το δικαίωμα να υποβάλει την αίτηση σε αρχή ή σε οποιονδήποτε άλλο φορέα του τελευταίου αυτού Κράτους-Μέλους. Επιπλέον, τα Άρθρα 4 και 5 υποχρεώνουν τα Κράτη-Μέλη να εξασφαλίζουν ότι οι πιθανοί αιτούντες αποζημίωσης έχουν πρόσβαση σε βασικές πληροφορίες, σχετικά με τη δυνατότητα υποβολής αίτησης αποζημίωσης και να παρέχουν οδηγίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα το πράξουν.

²⁸⁴ Βλ. Αιτιολογική σκέψη 32 και το Άρθρο 6 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η ενημέρωση είναι λειτουργική για την προστασία και όχι για τη συμμετοχή.

²⁸⁵ Βλ. αιτιολογική σκέψη 29.

²⁸⁶ Βλ. Άρθρο 7(1) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

ποινικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης κάθε απόφασης για τον τερματισμό της ποινικής διαδικασίας²⁸⁷.

Το άρθρο 8 της Οδηγίας, διευρύνει περαιτέρω το δικαίωμα για πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων, υποχρεώνοντας τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι τα θύματα έχουν πρόσβαση σε δωρεάν γενικές και εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων, που ενεργούν στο πλαίσιο των συμφερόντων τους πριν, κατά τη διάρκεια και για κατάλληλο χρονικό διάστημα μετά την ποινική διαδικασία²⁸⁸. Για να αντιληφθούμε τα όρια του εν λόγω δικαιώματος, ορίζεται ρητά ότι τέτοια πρόσβαση δεν πρέπει να εξαρτάται από την υποβολή επίσημης καταγγελίας εκ πλευράς του θύματος σχετικά με ποινικό αδίκημα²⁸⁹.

Μεγίστης σημασίας είναι το άρθρο 11 της Οδηγίας, το οποίο εισάγει το νέο, σημαντικό δικαίωμα επανεξέτασης μιας απόφασης για την μη άσκηση δίωξης. Είναι σαφές ότι τα Κράτη-Μέλη δεν υποχρεούνται να διώκουν κάθε ποινική καταγγελία που υποβάλλεται στις αρμόδιες αρχές. Όμως, πρέπει να διασφαλίζεται ότι τουλάχιστον τα θύματα σοβαρών εγκλημάτων έχουν το δικαίωμα επανεξέτασης μιας απόφασης περί μη δίωξης του φερόμενου δράστη. Ωστόσο, σημαντικό να λεχθεί ότι το δικαίωμα αυτό αφορά αποφάσεις εισαγγελέων και ανακριτών ή αρχών επιβολής του νόμου, όπως αστυνομικών και δεν επεκτείνεται σε αποφάσεις δικαστηρίων ή ειδικές διαδικασίες, όπως οι διαδικασίες κατά βουλευτών ή μελών της κυβέρνησης, όσον αφορά την άσκηση των καθηκόντων τους²⁹⁰.

Τέλος, το δικαίωμα που ορίζεται στο άρθρο 12 της Οδηγίας και το οποίο προβλέπει εγγυήσεις στο πλαίσιο των υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης, ενισχύει το άρθρο ποινικής διαμεσολάβησης ως προνοείται στο Άρθρο 10 της Απόφασης-Πλαίσιο, τονίζοντας ότι τα Κράτη-Μέλη πρέπει να λαμβάνουν μέτρα κατά της δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, του εκφοβισμού και των αντιποίνων. Θα πρέπει να το πράξουν αυτό εξασφαλίζοντας ότι: (i) οι υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης χρησιμοποιούνται μόνο εάν είναι προς το συμφέρον του θύματος και

²⁸⁷ Βλ. Άρθρο 7(3) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁸⁸ Τα μέλη της οικογένειας του θύματος δικαιούνται επίσης τέτοια πρόσβαση.

²⁸⁹ Βλ. Άρθρο 8(5) της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

²⁹⁰ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 43 της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ.

βασίζονται στην ελεύθερη και ενημερωμένη συγκατάθεση του θύματος, (ii) το θύμα είναι εφοδιασμένο με πλήρη και αμερόληπτη πληροφόρηση σχετικά με τη διαδικασία και τα πιθανά αποτελέσματα, (iii) ο δράστης έχει αναγνωρίσει τα βασικά στοιχεία της υπόθεσης και (iv) οι συζητήσεις στις διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης είναι εμπιστευτικές και δεν αποκαλύπτονται, εκτός εάν απαιτείται από το εθνικό δίκαιο.

2.2.2.3.1. Η ερμηνεία των διατάξεων της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στο πλαίσιο προδικαστικού ερωτήματος

Στην υπόθεση *C-38/18*²⁹¹, το θύμα είχε ήδη εξεταστεί ενώπιον του πρωτοβάθμιου ποινικού δικαστηρίου, του οποίου η σύνθεση στην πορεία άλλαξε. Ενόψει της αλλαγής αυτής, τέθηκε το ερώτημα εάν πρέπει να επανεξεταστεί ή να ληφθούν υπόψη τα πρακτικά της πρώτης κατάθεσης του. Η πλευρά του κατηγορούμενου έφερε ένσταση στην συνεκτίμηση των πρακτικών, υπό τη νέα σύνθεση, ζητώντας να εξετασθεί εκ νέου. Το ΔΕΕ στο πλαίσιο προδικαστικού ερωτήματος, τόνισε ότι η μόνη περίπτωση περιορισμού στο ελάχιστο του αριθμού εξέτασης του θύματος, αφορά μόνο το στάδιο της ποινικής έρευνας και όχι της κύριας δίκης. Περαιτέρω, τόνισε ότι τα δικαιώματα που θεσπίζει η Οδηγία, δεν θίγουν τα δικαιώματα του κατηγορούμενου και ιδίως το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το οποίο επιβάλλει την στάθμιση των συμφερόντων της υπεράσπισης με αυτά των μαρτύρων ή θυμάτων που κλήθηκαν να καταθέσουν. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, οι αρχές της δίκαιης δίκης προϋποθέτουν την δυνατότητα του κατηγορούμενου να αντιπαρατεθεί προς όλους τους μάρτυρες ενώπιον του δικαστή που θα εκδώσει απόφαση προκειμένου να αξιολογηθεί η αξιοπιστία των μαρτύρων στην ζωντανή ατμόσφαιρα της δίκης και όχι μέσω απλής ανάγνωσης του περιεχομένου της κατάθεσης, όπως αυτή καταγράφηκε στα πρακτικά²⁹².

Στο ερώτημα εάν η εθνική ρύθμιση, που εξαρτά από τη συναίνεση όλων των διαδίκων τη δυνατότητα να μην επαναληφθεί η εξέταση του θύματος, αντιβαίνει στο δικαίωμα του θύματος να λάβει αποζημίωση εντός εύλογης προθεσμίας²⁹³, το ΔΕΕ αφού έλαβε

²⁹¹ C-38/18 - Gambino and Hyka, ECLI:EU:C:2019:628.

²⁹² Βλ. σκέψεις 42-43 της Απόφασης.

²⁹³ Επιχειρηματολογώντας παράλληλα ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση είναι ικανή να επιτρέψει καταχρήσεις εκ μέρους της υπερασπίσεως, δεδομένου ότι η άρνηση της να συναινέσει στην ανάγνωση των καταθέσεων που έχουν ήδη ληφθεί από το θύμα έχει ως αποτέλεσμα να επιμηκύνεται η διάρκεια της διαδικασίας.

υπόψη και την γνωμοδότηση του Γενικού Εισαγγελέα ότι το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματική άσκηση των δικονομικών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον κατηγορούμενο²⁹⁴, έκρινε ότι η επανάληψη της εξέτασης του θύματος στην προκειμένη περίπτωση αλλαγής της σύνθεσης του Δικαστηρίου, δεν συνεπάγεται αυτόματα ότι δεν μπορεί να υπάρξει απόφαση για αποζημίωση του θύματος εντός εύλογου χρόνου.

Για την υποχρέωση που επιτάσσει η Οδηγία σχετικά με την προστασία των θυμάτων και των μελών της οικογένειας τους από δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση, εκφοβισμό, καθώς και από κινδύνους ψυχικής, συναισθηματικής ή ψυχολογικής βλάβης αλλά και για την προστασία της αξιοπρέπειας τους κατά τη διάρκεια της εξέτασης ή κατάθεσης τους, το ΔΕΕ έκρινε ότι ο Ευρωπαίος Νομοθέτης δεν προέβλεψε μεταξύ των μέτρων προστασίας του θύματος, τον περιορισμό σε μία μόνο εξέταση του κατά την δικαστική διαδικασία²⁹⁵. Επιστρατεύοντας την προαναφερόμενη θέση της γνωμοδότησης του Γενικού Εισαγγελέα, τόνισε ότι το δικαίωμα προστασίας του θύματος πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα της υπεράσπισης, καταλήγοντας ότι η οδηγία δεν απαγορεύει σε περίπτωση μεταβολής της συνθέσεως του δικαστικού σχηματισμού, την εκ νέου εξέταση του θύματος κατόπιν αιτήματος ενός εκ των διαδίκων. Ωστόσο, υπέδειξε ότι εάν αποφασισθεί η εξέταση του θύματος υπό τη νέα σύνθεση, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να προβούν σε ατομική αξιολόγηση του προκειμένου να προσδιοριστούν οι ειδικές ανάγκες προστασίας του και, ενδεχομένως, να ληφθούν τα προβλεπόμενα υπό της Οδηγίας μέτρα για την προστασία του.

2.2.3. Η εξισορρόπηση των δικαιωμάτων του θύματος και του κατηγορούμενου στο πλαίσιο της ποινικής δίκης

Με αφετηρία το σκεπτικό του ΔΕΕ στις προαναφερόμενες υποθέσεις, όπου για την εφαρμογή των διατάξεων της Απόφασης-Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ και της Οδηγίας

²⁹⁴ Βλ. σκέψη 128, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Yves Bot, ECLI:EU:C:2019:208; «Συναφώς, ο νομοθέτης της Ένωσης κατοχυρώνει υπέρ του θύματος δικαιώματα των οποίων η άσκηση δεν μπορεί να θίξει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη και τα δικαιώματα της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, που κατοχυρώνονται αντιστοίχως στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη.».

²⁹⁵ Βλ. σκέψη 51 της Απόφασης.

2012/29/EE, έθετε ως ασφαλιστική δικλείδα τον σεβασμό των δικαιωμάτων της Υπεράσπισης υπό το πρίσμα της δίκαιης δίκης²⁹⁶, είναι αντιληπτό ότι αυτό που αποζητάτε είναι μια ορθή ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου και των δικαιωμάτων του θύματος. Η ορθή εξισορρόπηση αυτών των δικαιωμάτων είναι βαρύνουσας σημασίας και αποτελεί πράγματι ένα δύσκολο έργο, αφού και η έννοια της «ισορροπίας» από μόνη της, υποθέτει μια πιθανή σύγκρουση²⁹⁷.

Ως αναφέρθηκε στην Αγγλική υπόθεση **R v. A.**²⁹⁸, ο παράγοντας που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σχετικά με τη δίκαιη δίκη, είναι «τριγωνικός», δηλαδή λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα του κατηγορούμενου, του θύματος και της κοινωνίας²⁹⁹. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη δεν απαιτεί ρητά να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες. Ωστόσο, είναι απαραίτητο τα κράτη να οργανώνουν τις ποινικές διαδικασίες και να θεσπίζουν μέτρα, κατά τρόπο ώστε δικαιώματα όπως η ζωή, η ελευθερία, η ασφάλεια και η ιδιωτική τους ζωή, να μην πλήττονται. Υπό αυτό το πρίσμα, οι αρχές της δίκαιης δίκης απαιτούν, τα δικαιώματα της υπεράσπισης να εξισορροπούνται με εκείνα των θυμάτων. Σύμφωνα με τον συγγραφέα αρκετές είναι οι περιπτώσεις που τα δικαιώματα των θυμάτων κατά την ποινική διαδικασία, θέτονται σε «δεύτερη μοίρα», για να εξαλειφθεί κάθε περίπτωση πιθανής παραβίασης των δικαιωμάτων της υπεράσπισης, η οποία ενδεχομένως να οδηγήσει σε κακοδικία (“*mistrial*”).

Ο σεβασμός του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη, σε περιπτώσεις που εφαρμόστηκαν ειδικές διαδικασίες και μέτρα για την προστασία των ευάλωτων θυμάτων και ο τρόπος που κατέθεσαν τις θέσεις τους ενώπιον του δικαστηρίου, απασχόλησε σωρεία νομολογίας του ΕΔΑΔ. Ο συγγραφέας δράττεται της ευκαιρίας να αναφερθεί και να αντιπαραβάλει σχετικές αποφάσεις για να διαφανεί ο τρόπος που

²⁹⁶ Βλ. C-507/10 – X σκέψη 38 και C-105/03 – Pupino, σκέψη 59.

²⁹⁷ Marie Manikis, *Conceptualizing the Victim within Criminal Justice Processes in Common Law Tradition*, in Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weisser “*The Oxford Handbook of Criminal Process*”, Oxford University Press, 2019, σελ.3.

²⁹⁸ R v. A (No.2) (2002) 1 A.C. 45, HL., Βλ. επίσης Archbold: *Criminal Pleading, Evidence and Practice*, Sweet & Maxwell, 2017, par.16-74, σελ.1.969.

²⁹⁹ “[38] *It is well established that the guarantee of a fair trial under art 6 is absolute: a conviction obtained in breach of it cannot stand: R v Forbes [2001] 1 All ER 686 at 697, [2001] 2 WLR 1 at 13 (para 24). The only balancing permitted is in respect of what the concept of a fair trial entails: here account may be taken of the familiar triangulation of interests of the accused, the victim and society.*”

αξιολογείται από το Δικαστήριο η εξισορρόπηση των δικαιωμάτων μεταξύ κατηγορούμενου και θύματος.

Στην υπόθεση *P.S. v. Germany*³⁰⁰, ο κατηγορούμενος παραπονέθηκε για παραβίαση του δικαιώματος του σε δίκαιη δίκη, ισχυριζόμενος ότι η καταδίκη του για σεξουαλική κακοποίηση ανήλικης βασίστηκε αποκλειστικά στην κατάθεση της παραπονούμενης, την οποία δεν είχε την ευχέρεια να αντεξετάσει παρά το αίτημα του. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι οι λόγοι που ανέφερε το πρωτόδικο δικαστήριο για την άρνηση του να ακουστεί η παραπονούμενη και για την απόρριψη του αιτήματος του προσφεύγοντος για ψυχολογική πραγματογνωμοσύνη σχετικά με την αξιοπιστία των καταθέσεων της κρίθηκαν αόριστοι και υποθετικοί³⁰¹. Στο ίδιο μοτίβο, ανεπαρκής κρίθηκε και η διαδικασία ενώπιον του Εφετείου, το οποίο παρατηρώντας τις ελλείψεις στα αποδεικτικά στοιχεία, διέταξε την εκπόνηση της ψυχολογικής πραγματογνωμοσύνης 1 μιση χρόνο μετά τα επίδικα γεγονότα. Κρίθηκε ότι η διαδικασία που ακολούθησαν οι δικαστικές αρχές δεν επέτρεψε στην υπεράσπιση να αμφισβητήσει τα αποδεικτικά στοιχεία της παραπονούμενης και κατέληξε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Λαμβανομένου υπόψη ότι κάθε υπόθεση κρίνεται με βάση τις δικές της περιστάσεις, στην υπόθεση *S.N. v. Sweden*³⁰², εξέφρασε αντίθετη άποψη ενόψει ορισμένων δικονομικών διαβημάτων που είχαν ληφθεί σεβόμενα τα δικαιώματα της Υπεράσπισης³⁰³. Άξια μνείας είναι η αναφορά της Σουηδικής Κυβέρνησης, η οποία

³⁰⁰ P.S. v. Germany, Application No.33900/96, 04/09/2002.

³⁰¹ Βλ. παρ.28 της Απόφασης.

³⁰² S.N. v. Sweden, Application No.34209/96, 02/10/2002.

³⁰³ Τα γεγονότα αφορούν ένα παιδί 10 ετών, όπου μια δασκάλα εξέφρασε υποψίες για σεξουαλική κακοποίηση του από τον προσφεύγοντα. Ο ανήλικος ανακρίθηκε από τις αρχές και η συνέντευξη του καταγράφηκε σε βιντεοκασέτα. Στον προσφεύγοντα δόθηκε η δυνατότητα να υποβάλει παρατηρήσεις και να ζητήσει πρόσθετες συνεντεύξεις ή άλλα ερευνητικά μέτρα. Διαπιστώνοντας ότι χρειαζόνταν περαιτέρω πληροφορίες όσον αφορά τις φερόμενες πράξεις, ζήτησε να διεξαχθεί 2^η συνέντευξη και πράγματι έτσι έγινε. Επειδή δεν είχε κοινοποιηθεί η ειδοποίηση της στο δικηγόρο του ανήλικου, αυτός εξέφρασε την άρνηση του να είναι παρών μόνο ο συνήγορος του προσφεύγοντος. Ο συνήγορος του προσφεύγοντος συμφώνησε ότι η συνέντευξη θα μπορούσε να διεξαχθεί στην απουσία του και είχε την ευκαιρία να συζητήσει με τον αστυνομικό ποιες πτυχές της υπόθεσης έπρεπε να εξεταστούν περαιτέρω. Σε μετέπειτα στάδιο, του δόθηκε πρόσβαση στο ηχητικό και στην απομαγνητοφώνηση της. Θεωρώντας ότι τα θέματα που τέθηκαν στο αίτημα του είχαν καλυφθεί, δεν ζήτησε οποιοδήποτε άλλο μέτρο. Κατά την διάρκεια της δίκης, προβλήθηκε η βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του ανήλικου και διαβάστηκε το πρακτικό της 2^{ης} συνέντευξης. Το Δικαστήριο άκουσε επίσης την μητέρα του και τη δασκάλα του ως μάρτυρες. Σημειωτέο ότι ουδέποτε εγέρθηκε εκ πλευράς Υπεράσπισης αίτημα για να παρουσιαστεί στην δίκη ο ανήλικος. Ο προσφεύγων καταδικάστηκε για σεξουαλικές πράξεις εις βάρος

υποστήριξε ότι στην ποινική διαδικασία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο τα δικαιώματα της υπεράσπισης αλλά και η κατάσταση του θύματος, ιδίως όταν πρόκειται για παιδί, επιχειρηματολογώντας ότι ο ανήλικος υπέστη πολύ μικρότερη βλάβη από τις δύο συνεντεύξεις, κατά την προκαταρκτική έρευνα, από ότι αν έπρεπε να υπομείνει την διαδικασία στο πλαίσιο της δίκης. Στην φαρέτρα επιχειρηματολογίας της ήταν επίσης η αναγκαιότητα να κριθεί αναλογική η διασφάλιση των συμφερόντων του θύματος με το να αποφευχθούν οι εμφανίσεις του στο δικαστήριο³⁰⁴, η παράλειψη του προσφεύγοντα να ζητήσει να ακουστεί ο ανήλικος ενώπιον δικαστηρίου³⁰⁵, η συγκατάθεση του συνηγόρου του προσφεύγοντος να διεξαχθεί η 2^η συνέντευξη του ανήλικου στην απουσία του και ότι οι καταθέσεις του ανήλικου κατατέθηκαν υπό μορφή βιντεοσκοπήσεων δίδοντας την ευχέρεια στα εθνικά δικαστήρια να αξιολογήσουν την αποδεικτική τους αξία. Το ΕΔΑΔ επεσήμανε ότι το άρθρο 6 δεν παρέχει στον κατηγορούμενο απεριόριστο δικαίωμα να εξασφαλίσει την εμφάνιση των μαρτύρων στο δικαστήριο, καθώς εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να αποφασίσουν εάν είναι αναγκαίο ή σκόπιμο. Ανέφερε επίσης ότι κατά την αξιολόγηση του ερωτήματος κατά πόσο, σε μια τέτοια διαδικασία, ο κατηγορούμενος έτυχε ή όχι δίκαιης δίκης, πρέπει να ληφθεί υπόψη το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του θεωρούμενου θύματος. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι σε ποινικές διαδικασίες που αφορούν σεξουαλική κακοποίηση, μπορούν να ληφθούν μέτρα για την προστασία του θύματος και κατέληξε ότι υπό τας περιστάσεις δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Στην υπόθεση *Mraović v. Croatia*³⁰⁶, ο προσφεύγοντας ισχυρίστηκε παραβίαση του δικαιώματος του σε δίκαιη δίκη, παραπονούμενος ότι τα εθνικά δικαστήρια αιτιολόγησαν τον αποκλεισμό του κοινού κατά την ακροαματική διαδικασία προφασιζόμενοι την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής του θύματος, χωρίς να την εξισορροπήσουν με το δικαίωμα του σε δημόσια ακρόαση. Το ΕΔΑΔ υπογράμμισε την σημασία της προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης

του παιδιού. Άσκησε έφεση επι της καταδίκης του η οποία απορρίφθηκε. Ακολούθως, άσκησε έφεση και σε τριτοβάθμια δικαιοδοσία με την αιτιολογία ότι ο συνήγορός του προσφεύγοντος δεν είχε τη δυνατότητα να θέσει ερωτήσεις στον ανήλικο, ότι δεν υπήρχαν τεχνικά ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία στην υπόθεση που να υποστηρίζουν τις δηλώσεις του ανήλικου και ότι ο τρόπος με τον οποίο είχε γίνει η ανάκριση του ανήλικου δεν ήταν ο ενδεδειγμένος, δηλώντας επίσης ότι οι δηλώσεις του ήταν ασαφείς και αντιφατικές. Σημειώτεο ότι σε κανένα από τα προηγούμενα στάδια δεν είχε υποβάλει αίτημα για να καταθέσει ο ανήλικος κατά την ακροαματική διαδικασία.

³⁰⁴ Βλ. παρ.33 της Απόφασης.

³⁰⁵ Βλ. παρ.34 της Απόφασης.

³⁰⁶ *Mraović v. Croatia*, Application No.30373/13, 14/05/2020.

στις ποινικές διαδικασίες, αναφέροντας ότι το σύστημα δικαιοσύνης πρέπει να λειτουργεί κατά τρόπο που να μην αυξάνει την ταλαιπωρία των θυμάτων και να μην τα αποθαρρύνει από τη συμμετοχή τους σ' αυτό³⁰⁷. Ειδικότερα ανέφερε ότι σε ποινικές διαδικασίες που αφορούν ένα τόσο σοβαρό έγκλημα, όπως ο βιασμός, ο αποκλεισμός του κοινού μπορεί να κριθεί απαραίτητος για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων, της προσωπικής ακεραιότητας και της αξιοπρέπειας τους ή ακόμη και για την προστασία τους από δευτερογενή ή επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση. Το ΕΔΑΔ ήταν έκρινε ότι η διακριτική ευχέρεια που άσκησε το εθνικό δικαστήριο δεν ήταν ασυμβίβαστη με το δικαίωμα του προσφεύγοντος σε δημόσια ακρόαση, καθότι η προσέγγιση αυτή ήταν σύμφωνη με τα ισχύοντα, επί του θέματος, διεθνή πρότυπα. Κατ' επέκταση δεν διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Ο συγγραφέας σημειώνει ότι για ακόμη μια φορά το ΕΔΑΔ, αφού έλαβε υπόψη του τον χαρακτήρα και τη σοβαρότητα του αδικήματος του βιασμού, έκρινε ότι συνιστά **«μια από τις πιο εξευτελιστικές επιθέσεις κατά προσώπου»³⁰⁸**.

Μια τελευταία υπόθεση άκρως σχετική επι του θέματος είναι η *Y. v. Slovenia*³⁰⁹. Πρόκειται περί μιας αρκετά ενδιαφέρουσας υπόθεσης, όπου το ΕΔΑΔ κλήθηκε να εξετάσει, από την πλευρά του θύματος, το κατά πόσο οι εθνικές αρχές πέτυχαν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων της υπεράσπισης, να καλεί και να εξετάζει μάρτυρες, και των δικαιωμάτων των θυμάτων. Τα γεγονότα καταγράφουν μια παρατεταμένη ακροαματική διαδικασία και αρκετά επίπονη αντεξέταση ενός ανήλικου θύματος που φέρεται να είχε υποστεί σεξουαλική επίθεση από τον κατηγορούμενο. Το πρωτόδικο δικαστήριο επιστρατεύοντας την αρχή του “*in dubio pro reo*”, απάλλαξε τον κατηγορούμενο λόγω αμφισβητούμενων εκδοχών της προσφεύγουσας. Η εισαγγελία άσκησε έφεση, η οποία απορρίφθηκε επικυρώνοντας ως ορθή την πρωτόδικη απόφαση. Η παραπονούμενη καταχώρησε την παρούσα προσφυγή ισχυριζόμενη σωρεία διαδικαστικών παραβάσεων, τόσο κατά τη διερεύνηση όσο και στην επακόλουθη ακροαματική διαδικασία. Ισχυρίστηκε δε, ότι δεν έτυχε της δέουσας προστασίας και μολονότι είχε ανακριθεί κατά την διάρκεια της έρευνας αναγκάστηκε να καταθέσει σε τέσσερις ακροάσεις, εκ των οποίων στις δύο επιτράπηκε στον κατηγορούμενο να την αντεξετάσει προσωπικά, ενώ ο ίδιος εκπροσωπείτο από

³⁰⁷ Βλ. παρ.50 της Απόφασης.

³⁰⁸ Βλ. παρ.57 της Απόφασης.

³⁰⁹ *Y. v. Slovenia*, Application No. 41107/10, 28/05/2015.

δικηγόρο και να τις υποβάλλει πολυάριθμες προκλητικές και επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις, πράγμα που τις προκάλεσε σοβαρές και μόνιμες ψυχολογικές βλάβες, οι οποίες είχαν αντίκτυπο και στην σωματική της υγεία.

Το ΕΔΑΔ αναφερόμενο στις θετικές υποχρεώσεις για την διερεύνηση περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης που ενυπάρχουν στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση, συνεπεία της κωλυσιεργίας και καθυστέρησης, που σημειώθηκε σε όλο το φάσμα της διαδικασίας³¹⁰. Όσον αφορά την προστασία της προσφεύγουσας, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι ποινικές διαδικασίες που αφορούν σεξουαλικά αδικήματα συχνά εκλαμβάνονται ως δοκιμασία από το θύμα, υπογραμμίζοντας ότι η άμεση αντιπαράθεση μεταξύ των κατηγορουμένων και των φερόμενων θυμάτων τους, ενέχει τον κίνδυνο περαιτέρω τραυματισμού των τελευταίων και σε περιπτώσεις που οι κατηγορούμενοι διενεργούν προσωπικά την αντεξέταση απαιτείται προσεκτική αξιολόγηση από τα εθνικά δικαστήρια. Επιπροσθέτως, σημείωσε ότι πέραν του μεγάλου χρονικού διαστήματος που εκτεινόταν η αντεξέταση της προσφεύγουσας, η οποία αφ' εαυτής δημιουργεί ανησυχίες, ο κατηγορούμενος την αντεξέτασε προσωπικά υποβάλλοντας ερωτήσεις που δεν αποσκοπούσαν μόνο στην προσβολή της αξιοπιστίας της, αλλά στόχευαν να προσβάλουν τον χαρακτήρα και την αξιοπρέπεια της. Το ΕΔΑΔ τόνισε ότι *«η αντεξέταση δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο εκφοβισμού ή ταπείνωσης»* και έκρινε ότι ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθη η ποινική διαδικασία δεν παρείχε στην προσφεύγουσα την απαραίτητη προστασία ώστε να επιτευχθεί η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και συμφερόντων της που προστατεύονται από το άρθρο 8 και των δικαιωμάτων υπεράσπισης που προστατεύονται από το άρθρο 6 της Σύμβασης.

³¹⁰ Συνολικά, πέρασαν περισσότερα από επτά έτη από τη στιγμή που η προσφεύγουσα υπέβαλε την καταγγελία της μέχρι την έκδοση της πρωτόδικης απόφασης. (βλ. παρ.99 της Απόφασης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Πρωτίστως, προκειμένου να εξεύρουμε μια λύση από την συνεχή αύξηση της θυματοποίησης στα εγκλήματα σεξουαλικής κακοποίησης απαιτείται μια ορθή χάραξη πολιτικής σχετικά με το θέμα των ποινών. Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, υπάρχουν πάρα πολλοί παράγοντες που καθημερινά σκανδαλίζουν την κοινωνία με τρόπο που αυξάνει τις σεξουαλικές επιθυμίες, τις ορμές, τα κίνητρα και τα ένστικτα όσων διέπραξαν ή προτίθενται να διαπράξουν μελλοντικά κάποιο σεξουαλικό αδίκημα. Από την στιγμή που έχουμε εντοπίσει το πρόβλημα, επιβάλλεται η διενέργεια κάθε αναγκαίας πράξης από την πολιτεία και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για την ρύθμιση και επίλυση του.

Αρχικά, οι ανώτατες ποινές φυλάκισης που προβλέπονται από την νομοθεσία πρέπει να προσεγγίζονται από τα δικαστήρια με αυστηρότητα, χωρίς να αφήνονται περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στον εκάστοτε δικαστή να καθορίζει σε μεγάλο εύρος το ύψος της ποινής. Για να ανατρέψουμε την υπάρχουσα κατάσταση αυτό που προτείνεται είναι η τροποποίηση της νομοθεσίας, έτσι ώστε να μην προνοούνται τα ανώτατα, αλλά ίσως τα κατώτατα όρια των ποινών, τα οποία σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι αυστηρά. Με τον τρόπο αυτό θα είναι βέβαιη η τιμωρία των υπαίτιων και τα δικαστήρια θα δύνανται αναλόγως της εκάστοτε περίπτωσης να προσαυξάνουν τις ποινές στην βάση της διακριτικής τους ευχέρειας προσμετρώντας τους ελαφρυντικούς και επιβαρυντικών παράγοντες. Ίσως έτσι οι επίδοξοι δράστες, που θα γνωρίζουν εκ των προτέρων τις κατώτατες ποινές, να αποθαρρύνονται από την τέλεση τέτοιων αποτρόπαιων εγκληματικών πράξεων. Μια πρόσθετη σκέψη ως προς τον εκσυγχρονισμό των ποινών για την πρόληψη του εγκλήματος στην Κύπρο, είναι επίσης η υιοθέτηση της πρακτικής της Αγγλίας με την έκδοση καθοδηγητικών γραμμών προς τα δικαστήρια σχετικά με τις επιβαλλόμενες ποινές που αρμόζουν σε εκάστοτε περίπτωση. Όπως ανέφερε ο ευπαίδευτος Δικαστής κ. Νικόλαος Σάντης, σε ομιλία του σε συνέδριο με θέμα την εφαρμογή της ποινικής θεωρίας στην Κύπρο *«η έκδοση από το Ανώτατο Δικαστήριο, καθοδηγητικών αποφάσεων (guideline cases) σε σχέση με διάφορα σοβαρά αδικήματα που απασχολούν συχνά τα Δικαστήρια, θα διασφάλιζε την πιο ομόρρυθμη μεταχείριση των κατηγορούμενων, χωρίς αυτό να σημαίνει περιθωριοποίηση της δικαστικής ευχέρειας ή αδικαιολόγητης παρέμβασης στη δικαστική λειτουργία ή ακόμη περιορισμό*

του καθήκοντος εξατομίκευσης της³¹¹». Το σκεπτικό αυτό βρίσκει έρεισμα στην υπόθεση *R. v. Billam and others*³¹², όπου το δικαστήριο καθόρισε κατευθυντήριες γραμμές για την επιβολή ποινών στα αδικήματα του βιασμού. Θα μπορούσε να ακολουθηθεί ως παράδειγμα και στην Κύπρο.

Μια ακόμη προβληματική, είναι ότι η καταδίκη του εκάστοτε υπαίτιου σεξουαλικού παραβάτη και η παραμονή του στο σωφρονιστικό ίδρυμα δεν επιλύει το πρόβλημα. Προτείνεται κατά την έκτιση της ποινής να υποβάλλονται σε παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων τα οποία θα διεξάγονται από καταρτισμένο προσωπικό. Μέσω των προγραμμάτων αυτών θα γίνεται παρακολούθηση και καταγραφή της ψυχολογικής τους κατάστασης με σκοπό να διαφανεί εάν μπορούν ή εάν έχουν την ικανότητα να ελέγχουν τις ορμές τους. Ουσιαστικά μέσω των ανωτέρω προτείνεται ο συνδυασμός ποινής φυλάκισης και διαρκής παρακολούθησης με απώτερο σκοπό τον παραδειγματισμό και την τιμωρία για το αποτρόπαιο της πράξης τους, την αναμόρφωση και την επανένταξη τους στην κοινωνία.

Ακολουθώντας, ενόψει της σοβαρότητας που επισύρει η κατοχή του παιδικού πορνογραφικού υλικού, για τους λόγους που αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο στην σχετική ενότητα, προτείνεται να τιμωρείται με πιο αυστηρό τρόπο σε μια προσπάθεια αποτροπής και μείωσης της ζήτησης. Περαιτέρω, αναδύεται μια σημαντική πρόκληση στις περιπτώσεις που οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε τέτοιο υλικό χρησιμοποιώντας προγράμματα περιήγησης χωρίς να αποθηκεύουν τις εικόνες ή τα βίντεο στον υπολογιστή τους. Προτείνεται επίσης μια αναθεώρηση του ορισμού της κατοχής, καθότι με την ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών, ο παραδοσιακός ορισμός της κατοχής που προορίζεται για τον προσδιορισμό κατοχής φυσικών αντικειμένων, δεν μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά σε εγκλήματα που διαπράττονται στο διαδίκτυο. Μία εναλλακτική λύση είναι η ποινικοποίηση της εν γνώση πρόσβασης με σκοπό την προβολή παιδικής πορνογραφίας. Με αυτό τον τρόπο ο όρος της κατοχής δεν θα διευρυνθεί αδικαιολόγητα και θα είναι χρήσιμος ως νομική βάση για την αποτελεσματική καταδίκη των θεατών και όχι κάτοχων τέτοιου υλικού.

³¹¹ Νικόλαος Σάντης, Εφαρμόζοντας την Ποινική Θεωρία στην Κύπρο, Ημερίδα στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, ημερ.20/12/2016.

³¹² Regina v. Billam and Others: 8 Cr App R (S) 48m [1986] Crim LR 347

Αναφορικά με τα δικαιώματα των θυμάτων, ως αναλύονται εκτενώς στο κεφάλαιο 2, οι συνεχείς προσπάθειες του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω των αυξανόμενων υποχρεώσεων στα κράτη-μέλη πράγματι θα αποφέρει καρπούς. Το κλειδί για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των θυμάτων είναι η προώθηση του δόγματος των θετικών υποχρεώσεων, απαιτώντας από τα κράτη να λαμβάνουν ακόμη πιο δραστικά μέτρα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με τον τρόπο αυτό αδιαμφισβήτητα θα μπορούν να γίνουν περισσότερα για την πρόληψη της σεξουαλικής βίας και την θέσπιση κατάλληλων διαδικασιών για την διερεύνηση των καταγγελιών και συνακόλουθα την διασφάλιση της δικαιοσύνης.

Σχετικά με το πως πρέπει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης να προστατεύει τα δικαιώματα των κατηγορούμενων και παράλληλα τα δικαιώματα των θυμάτων, δεν υπάρχει συγκεκριμένη απάντηση. Το δικαίωμα του κατηγορούμενου σε δίκαιη δίκη είναι θεμελιώδες δικαίωμα και προστατεύεται ρητά, τόσο από την ΕΣΔΑ όσο και από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, αλλά και από το Κυπριακό Σύνταγμα. Ταυτόχρονα, τα δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια, της προσωπικής και ιδιωτικής ζωής είναι αναφαίρετα δικαιώματα υψίστης σημασίας που ανήκουν σε εκάστοτε πρόσωπο. Πρέπει να καταστεί σαφές ότι τα θύματα δεν εγκαταλείπουν τα δικαιώματά τους την στιγμή που επιλέγουν να υποβάλουν κάποια καταγγελία ή να καταθέσουν σε ακροαματική διαδικασία εναντίον κάποιου προσώπου. Στην βάση αυτή, τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να προσπαθήσουν να διασφαλίσουν ότι προστατεύονται τα δικαιώματά τους, όσο και τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, στο μέτρο του δυνατού. Μέσω του νομικού πλαισίου που αναλύθηκε εκτενώς στο δεύτερο κεφάλαιο, προκύπτει ότι πλέον υπάρχουν περισσότερα μέσα διαθέσιμα για να επιτευχθεί. Ομοίως, έχει επιτευχθεί μεγάλη πρόοδος σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο με την χρήση της τεχνολογίας και την εφαρμογή αυτής στα εθνικά συστήματα απονομής της δικαιοσύνης. Παλαιότερα ο μόνος τρόπος λήψης μιας δόκιμης και αξιόπιστης μαρτυρίας ήταν να οδηγηθούν όλοι οι μάρτυρες στην ίδια αίθουσα του δικαστηρίου με όλες τις συνακόλουθες επιπτώσεις για την ασφάλεια και προστασία του θύματος και των μαρτύρων. Πλέον, παρέχεται η δυνατότητα προβολής βιντεοσκοπημένων καταθέσεων ή ακόμη και η εξέταση μαρτύρων μέσω βίντεοκλήσεων, το οποίο αδιαμφισβήτητα βοηθά, ιδίως, τις περιπτώσεις ευάλωτων μαρτύρων, όπως τα παιδιά μικρής ηλικίας, τα οποία δεν χρειάζεται να παρουσιαστούν στο δικαστήριο και κατ' επέκταση να έρθουν σε επαφή με το βαρύ κλίμα που επικρατεί στις ποινικές δίκες ή σε

άμεση επαφή με τον κατηγορούμενο. Στο μοτίβο αυτό διασφαλίζεται επίσης το δικαίωμα του κατηγορούμενου να εξετάζει τους μάρτυρες.

Γεώργιος Ι. Πασιάς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσσα Συγγράμματα:

Dennis J. Baker, “Glanville Williams, Textbook of Criminal Law”, 4th ed., Sweet & Maxwell, 2015,

Archbold: Criminal Pleading, Evidence and Practice, Sweet & Maxwell, 2017

Jennifer M. Brown, Sandra L. Walklate, ‘Handbook on Sexual Violence’, Routledge, 2012

Janet Loveless, Misha Allen, Caroline Derry, “Complete Criminal Law: Text, Cases and Material”, 7th ed., Oxford University Press, 2020

Catharine A. MacKinnon, “Are Women Human?: and other international dialogues”, Harvard University Press, (2006)

Antonio Cassese, “The prohibition on torture or inhuman or degrading treatment or punishment”, in Ronald St. J. MacDonald, Franz Matscher, Hebert Petzold (eds) “The European System for the Protection of Human Rights”, Nijhoff, 1993

Anne M. Nurse, ‘Confronting Child Sexual Abuse: Knowledge to Action’, Lever Press, 2020

Dr. Jennifer Martin, Conceptualizing the Harms Done to Children Made the Subjects of Sexual Abuse Images Online, Child & Youth Services, 2015

Kate Wilson, Andrian L. James, ‘The Child Protection Handbook: The Practitioner’s guide to safeguarding children’, 3rd ed., Baillière Tindall, 2007

Corinne May-Chahal, Maria Herczog, “Child Sexual Abuse in Europe, Council of Europe”, 2003.

Ian O’ Donnell, Claire Milner, “Child Pornography: Crime, Computers and Society”, Willan Publishing, 2007.

Kirsty Hudson, “Offending Identities: Sex Offenders’ Perspectives on their Treatment and Management, Willan Publishing, 2005

Philip Jenkins, "Beyond Tolerance: Child Pornography on the Internet, New York University Press, 2001

Liz Kelly, Rachel Wingfield, Sheila Burton, Linda Regan, "Splintered Lives: Sexual exploitation of children in the context of children's rights and child protection", 1995

Max Taylor, Ethel Quayle, "Child Pornography: An Internet Crime", Hove, East Sussex: Brunner-Routledge, 2003

Mireille Delmas-Marty, J. R. Spenser, "European Criminal Studies", Cambridge Studies in International and Comparative Law, 2005

Ελληνικά Συγγράμματα:

Αντώνης Δ. Μαγγανάς, Γρηγόρης Λάζος, Δέσποινα Σβουρδάκου, Η Εγκληματολογία από τα Κάτω, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008

Λάμπρου Δ. Καράμπελα, «Οι Βιαστές & Τα Θύματα τους», 1η έκδοση, Νομική βιβλιοθήκη, 2001.

Νίκος Παρασκευόπουλος, Ευτύχης Φυτράκης, Αξιόποινες Σεξουαλικές Πράξεις, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011,

Βάγια Χρ. Πολυζωίδου, Το αξιόποينو της πορνογραφίας ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016

Ίδρυμα Μαραγκοπουλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Σειρά Ομάδας Νέων (ΙΜΔΑ), Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, εποπτεία Δημήτριος Κιούπης, επιμέλεια Αιμιλία Ιωαννίδου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007

Philippe Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου - Νομικές Πτυχές του Διαδικτύου στην Ευρώπη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016

Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο», Νομική Βιβλιοθήκη, 2013

Αρθρα:

Sir Mathew Hale, “The History of the Pleas of the Crown”, Printed by E. and R. Nutt, Vol. I, 1736

Stephen J. Schulhofer, “Unwanted Sex: The Culture of Intimidation and the Failure of the Law”, Harvard University Press, 1998

Mary White Stewart, Shirley A. Dobbin, Sophia I. Gatowski, “Real Rapes and Real Victims: The Shared Reliance on Common Cultural Definitions of Rape”, Feminist Legal Studies, Vol. IV, No.2, 1996

Sir Mathew Hale, “The History of the Pleas of the Crown: 1736.

Glanville Williams, “Corroboration – Sexual cases”, Criminal Law Review 662

Benedetta Faedi, “Rape, Blue Jeans, and Judicial Developments in Italy”, The Columbia Journal of European Law Online, Vol.16, 2009

Hubert S. Field, “Rape Trials and Jurors’ Decisions, Law and Human Behavior”, Vol.3, No.4, 1979

Mark A. Whatley, “The effect of participant sex, victim dress, and traditional attitudes on causal judgments for marital rape victims”, Journal of Family Violence, Vol. 20, No. 3, 2005

Susanne Schwarz, Matthew A. Baum, Dara Kay Cohen, “(Sex) Crime and Punishment in the #MeToo Era: How the Public Views Rape”, Springer, 2020.

Clare McGlynn, “Rape Torture and the European Convention on Human Rights”, The International and Comparative Law Quarterly, 2009, Vol.58, No.3

Patricia Londono, “Defining rape under the European Convention on Human Rights”, in Clare McGlynn, Vanessa E. Munro, “Rethinking Rape Law”, Routledge, 2010

Clare McGlynn, “Rape as ‘Torture’? Catharine Mackinnon and Questions of Feminist Strategy”, Feminist Legal Studies 16(1), Springer, 2008

William P. Heck, “Basic Investigative Protocol for Child Sexual Abuse”, FBI Law Enforcement Bulletin, 1999

Connie Nicholas Carnes, 'Forensic evaluation of children when sexual abuse is suspected', 2nd ed., Huntsville, AL: National Children's Advocacy Center, 2000

Angela Browne, 'The Victim's Experience: Pathways to disclosure', *Psychotherapy*, Vol.28, No.1, 1991

Kamala London, Maggie Bruck, Daniel W. Shuman, Stephen J. Ceci, 'Disclosure of Child Sexual Abuse: What Does the Research Tell Us About the Ways That Children Tell?', *Psychology, Public Policy, and Law*, Vol.11, No. 1, 2005.

Natacha Godbout, John Briere, Stéphane Sabourin, Yvan Lussier, "Child Sexual Abuse and Subsequent Relational and Personal Functioning: The Role of Parental Support", *Child Abuse & Neglect* 38, Elsevier, 2014

David M. Fergusson, Joseph M. Boden, L. John Horwood, "Exposure to Childhood Sexual and Physical Abuse and Adjustment in Early Adulthood", *Child Abuse & Neglect* 32, Elsevier, 2008

Susan H. Edwards, "Pretty Babies: Art, Erotica or Kiddie Porn?", *History of Photography*, Vol.18, Issue 1, 1994

Sungmi Park, Yunsik Jake Jang, Joshua I. James, "Possession of Child Exploitation Material in Computer Temporary Internet Cache", *Journal of Digital Forensics, Security and Law*, Vol.12, No.3, 2017

Kenneth V. Lanning, "Child Molesters: A Behavioral Analysis", National Center for Missing and Exploited Children, 3rd ed., 1992

Marilyn Strachan Peterson, Michael Durfee, Kevin Coulter, "Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management", Volcano Press, 2003

Daniel Lee Carter, Robert Alan Prentky, Riamond A. Knight, Penny L. Vanderveer, Richard J. Boucher, "Use of Pornography in the Criminal and Developmental Histories of Sexual Offenders", *Journal of Interpersonal Violence*, Vol.2, No.2, 1987

Susan S. M. Edwards, "Prosecuting Child Pornography: Possession and Taking of Indecent Photographs", *Journal of Social Welfare and Family Law*, 2002

Ethel Quayle, Max Taylor, “Child Pornography and the Internet: Perpetuating a Cycle of Abuse”, in *Deviant Behavior*, Vol.23, Issue 4, 2002

Ron Langevin, Suzanne Curnoe, The use of pornography during the commission of sexual offences, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(3), Sage Publications, 2004

William Utting, “People Like Us: The Report of the Review of the Safeguards for Children Living Away from Home”, London, The Stationery Office, 1997

Cortney E. Lollar, “Child Pornography and the Restitution Revolution”, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol.103, No.2, 2013

Vernon Jones, Elizabeth Skogrand, “Position paper regarding online images of sexual abuse and other Internet-related sexual exploitation of Children”, Save the Children Europe Group, 2005

Patricia Hunt, Margaret Baird, Children of sex rings, *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, Vol.69, Issue 3, 1990

Mimi Halper Silbert, “The effects on juveniles of being used for pornography and prostitution”, in Dolf Zillman and Jennings Bryants (eds), “Pornography: Research Advances and Policy Considerations”, Hillsdale Nj, Lawrence Erlbaum

Lord Thomas of Cwmgiedd, Judicial independence in a changing constitutional landscape, in Jeremy Cooper, *Being a Judge in the Modern World*, Oxford University Press, 2017

Jo-Anne Wemmers, Katie Cyr, “What Fairness Means to Crime Victims: A Social Psychological Perspective on Victim-Offender Mediation”, *Psychology in Criminal Justice*, 2006, 2(2)

Marie Manikis, *Conceptualizing the Victim within Criminal Justice Processes in Common*

Law Tradition, in Darryl K. Brown, Jenia Iontcheva Turner, and Bettina Weisser “The Oxford Handbook of Criminal Process”, Oxford University Press, 2019

Άλλα Κείμενα:

Sexual Offences Review (SOR), “Setting the Boundaries, Reforming the Law on sex offences”, Home Office Communication Directorate, Vol. I, 2000.

The Stern Review, A Report by Baroness Vivien Stern CBE of an Independent Review into How Rape Complaints are Handled by Public Authorities in England and Wales, Home Office, 2010

ICM, “Sexual Assault research: Summary Report”, Prepared for Amnesty International UK, 2005

Opinion Matters, “Wake Up to Rape Research Summary Report”, Prepared for the Havens (Sexual Assault Referral Centers), 2010

Action to end child sexual abuse and exploitation: A review of the evidence, United Nations Children’s Fund (UNICEF), 2020

Ειρήνη Κ. Χρυσογιάννη, Αντιεισαγγελέας Εφετών, Εισήγηση «Πορνογραφία ανηλίκων, άρθρο 348Α Π.Κ. – Η έννοια της «παραγωγής» πορνογραφικού υλικού», Εθνική Σχολή Δικαστών, Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών, «Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Ποινική, αστική και πειθαρχική ευθύνη», Θεσσαλονίκη 22/23 Απριλίου 2021.

World Health Organization, “Report of the Consultation on Child Abuse Prevention”, 29-31 March 1999

FRA, European Union Agency for Fundamental Rights, “Violence against women: an EU-wide survey” 2014

European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, “Handbook on European law relating to access to justice”, 2016

European Parliament Research Service, European Implementation Assessment – The Victims’ Rights Directive 2012/29/EU, 2017,

Νικόλαος Ζένιου, «Η ανεπάρκεια των Επιβαλλόμενων Ποινών στα Σεξουαλικά Εγκλήματα», Πτυχιακή Εργασία, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2017.

Γεώργιος Ι. Πασιάς, Το Φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων στο διαδίκτυο, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2018

Νομολογία Κοινοδικαίου:

R. v. Van Beelen (1973) 4 S.A.S.R. 353

R. v. Hamilton (2008) Q.B.224

R. v. Harris and McGuinness (1988) 17 N.S.W.L.R. 158 at 192-193

R. v. Cogan (1976) QB 217

R. v. R. (1992) A.C. 599

R. v. C. (2004) 1 W.L.R. 2098

Kaitamaki v. R. (1985) A.C. 147 PC

Stanton (1844) 1 Car & Kir 415

R. v. J.F. (2002) EWCA Crim. 2936

Brown v. State (1906) 127 Wis. 193, 106 N.W. 536

People v. Dohring (1874) 59 N.Y. 374

Perez v. State (1906) 50 Tex. Crim. 34

R. v. Howard (1966) 50 Cr App R 56

R. v. Malone (1998) EWCA Crim 1462

R. v. Dermody (1956) I.R. 32

R. v. Luedecke (2008) 236 C.C.C. 3d 317

R. v. Mobilio (1991) 1 V.R. 339

Lillie v. Newcastle City Council (2002) EWHC 1600

R. v. Sharpe (2001) 1 S.C.R. 45

Curley v. North American Boy Love Association, Civil Action No.00-CV-10956-GAO

R v. A (No.2) (2002) 1 A.C. 45, HL.

Regina v. Billam and Others: 8 Cr App R (S) 48m [1986] Crim LR 347

Ιταλική Νομολογία:

Cass., sez. III, 6 nov. 1998, n.1636, Riv. Pen. 1999, 258

Cass., sez. III, 6 nov. 2001, Foro it. 2002, II, 287 και Cass., sez. III, 19 may 2006, n.22049

Cass., sez. III, 10 june 2008, n.1457, Foro it. 2009, 2, 99

Κυπριακή Νομολογία:

Lemonas v. The Republic (1986) 2 C.L.R. 25

A.F.K. v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ. 44/2018, ECLI:CY:AD:2019:B515

Depo Suto Fuwokan v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ. 246/2012, CY:AD:2014:B58, ημερ.24/01/2014.

Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Aram Makamian (2007) 2 ΑΑΔ 405, Ποινική Έφεση 258/2006, ημερ.19/07/2007

Ειρηναίος Χριστοφόρου v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση αρ.59/2016, ημερ.23/03/2017, ECLI:CY:AD:2017:D107.

Δημοκρατία v. Ε.Ι., Αρ. Υπόθεσης 20448/2019, 13/05/2020, ECLI:CY:KDLEM:2020:3

Αστυνομικός Διευθυντής Λάρνακας v. Κ.Μ., Αρ. Υπόθεσης 11157/14, ημερ.28/1/2016

Ν.Σ. v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση 184/15, ημερ.13/2/2018

Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Α. Β. (2002) 2 Α.Α.Δ. 382, Ποινική Έφεση Αρ. 7329, ημερ.06/08/2002

Μ.Σ. v. Δημοκρατίας, Ποινική Έφεση Αρ.48/2020, ημερ.29/07/2021, ECLI:CY:AD:2021:B367

Δημοκρατία v. Γ.Α., Αρ. Υπόθεσης: 8055/10, ημερ.9/11/2011

Κ.Κ. v. Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας (2008) 2 ΑΑΔ 294, Ποινική Έφεση Αρ.133/2007, ημερ.14/04/2008

Δημοκρατία v. Γεωργίου Νικολάου, Αρ. Υπόθεσης: 9052/15, 27/9/2016

Δημοκρατία v. Μάριου Συμκάση, Αρ. Υπόθεσης: 25066/14, 4/2/2015

Νομολογία ΕΔΑΔ:

Cyprus v. Turkey (1982) 4 E.H.R.R. 482

Aydin v. Turkey, Application No.23178/94, 25/09/1997

Maslova and Nalbandov v. Russia, Application No.839/02, 24/01/2008

X and Y v. The Netherlands, Application No.8978/80, 26/03/1985

E. v. The United Kingdom, Application No.33218/96, 15/01/2003

D.P. and J.C. v. The United Kingdom, Application No. 38719/97, 10/10/2002

M.C. v. Bulgaria, Application No.39272/98, 04/03/2004

Mraović v. Croatia, Application No.30373/13, 14/05/2020

P.S. v. Germany, Application No.33900/96, 04/09/2002

S.N. v. Sweden, Application No.34209/96, 02/10/2002

Mraović v. Croatia, Application No.30373/13, 14/05/2020

Y. v. Slovenia, Application No. 41107/10, 28/05/2015

Νομολογία ΔΕΕ:

C-404/07 Katz, EU:C:2008:553

C-105/03 – Pupino, EU:C:2005:386

C-507/10 – X, EU:C:2011:873

C-483/09 - Magatte Gueye και C-1/10 - Salmerón Sánchez, EU:C:2011:583

C-38/18 - Gambino and Hyka, ECLI:EU:C:2019:628

Κυπριακή Νομοθεσία:

Ποινικός Κώδικας, Κεφ.154.

Ο περί της Πρόληψης και της Καταπολέμησης της Σεξουαλικής Κακοποίησης της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης Παιδιών και της Παιδικής πορνογραφίας Νόμο του 2014 (N.91(I)/2014)

Ο περί της Θέσπισης Ελάχιστων Προτύπων σχετικά με τα Δικαιώματα, την Υποστήριξη και την Προστασία Θυμάτων της Εγκληματικότητας Νόμος του 2016» (N.51(I)/2016)

Διεθνή Κείμενα:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Council of Europe Committee of Ministers, Resolution (77)27 on the Compensation of Victims of Crime, adopted by the Committee of Ministers on 28 September 1977, at the 275th meeting of the Ministers' Deputies.

European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, Strasbourg, 24.XI.1983, European Treaty Series - No. 116

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (85) 11 on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (87) 21 on Assistance to Victims and the Prevention of Victimisation

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec (2006)8 on Assistance to Crime Victims.

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults.

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation.

Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote, 25.X.2007, Council of Europe Treaty Series – No.201.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210).

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία:

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΕΕ)

Απόφαση-Πλαίσιο (2001/220/ΔΕΥ)

Οδηγίας 2012/29/ΕΕ

Ηλεκτρονικές Πηγές:

William Saletan, “Sex, lies, and audiotape,” Slate.com, 2011, https://www.slate.com/articles/health_and_science/human_nature/2011/07/sex_lies_and_audiotape.html

Steven Erlanger and Maïa de la Baume, “Strauss-Kahn Concedes ‘Error’ in Sexual Encounter with Maid”, Nytimes.com, 2011. <https://www.nytimes.com/2011/09/19/world/europe/in-interview-strauss-kahn-acknowledges-his-moral-failings.html>

Matt Williams, “Dominique Strauss-Kahn settles sexual assault case with hotel maid”, TheGuardian.com, 2012, <https://www.theguardian.com/world/2012/dec/10/dominique-strauss-kahn-case-settled>

Άρθρο από την ιστοσελίδα CNN.com, “Parents of murdered child sue child-sex advocates”, <http://edition.cnn.com/2001/LAW/01/08/nambla.suit.crim/>

Άρθρο από την ιστοσελίδα BBC news, “Renewed hunt for Wonderland victims”, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/1763797.stm